

audit FINANCIAR

3/2012

- În actualitate
**Auditul
performanțelor
manageriale**

- Misiuni de asigurare privind remunerarea directorilor
- Tehnici de analiză cantitativă în auditul resurselor umane
- Considerații privind raportarea financiară a imobilizărilor necorporale de către societățile cotate la bursă
- Posibilități de utilizare a analizei tehnice în cadrul managementului portofoliilor de active financiare
- Evoluții privind raportarea referitoare la responsabilitatea corporativă

Participarea la Conferința regională ICAEW - CECCAR

Președintele Camerei Auditorilor Financiari din România, prof. univ. dr. **Horia Neamțu**, a luat parte la Conferința regională comună a Corpului Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România (CECCAR) și a Institutului Contabililor Autorizați din Anglia și Țara Galilor (ICAEW), organizată la Sinaia, în perioada 26-27 ianuarie 2012.

Lucrările conferinței au fost structurate în patru sesiuni, dedicate structurii și direcției strategice a profesiei; reglementării profesiei; educației și formării; serviciilor tehnice și altor servicii oferite membrilor de către organismele profesionale.

Președintele CAFR a susținut o prezentare în cadrul sesiunii dedicate reglementării profesiei, cu tema „**Noile propuneri ale Comisiei Europene privind politica de audit**”. Intervenția sa a tratat, pe scurt, pachetul legislativ de măsuri privind auditul, publicate de Comisie la 30 noiembrie 2011, insistând asupra noilor provocări pentru organismele profesionale și prezentând sistemul de asigurare a calității derulat și implementat de CAFR – ca exemplu de activitate desfășurată în prezent de organismul profesional și supravegheat de organismul de supraveghere, care pentru viitor se propune să devină o sarcină integrală a organismului de supraveghere.

Această conferință regională a reunit personalități de marcă, precum André Killesse - președinte adjunct al Federației Internaționale a Contabililor (FEE) și Gary Pflugrath - director adjunct, Politici Publice și Reglementare, Federația Internațională a Contabililor (IFAC), alături de reprezentanți ai organismelor profesionale din Marea Britanie, România,

Belgia, Polonia, Ungaria, Cehia, Cipru, Croația, Bulgaria, Turcia și Grecia.

Conferința Internațională cu tema „Calitatea auditului extern, pârghie a economiei europene”

Institutul Auditorilor Autorizați din Belgia (IRE), Organizația Profesională a Contabililor din Olanda (NBA) și Compania Națională a Auditorilor din Franța (CNCC) au organizat la Bruxelles, în data de 10 februarie 2012, la sediul Băncii Naționale a Belgiei, o conferință internațională cu tema „**Calitatea auditului extern, pârghie a economiei europene**”, cu participanți din mediul academic, socio-economic și politic. Camera Auditorilor Financiari din România a fost reprezentată la acest eveniment prin președintele său, prof. univ. dr. **Horia Neamțu**.

O importantă alocuțiune la această manifestare a rostit **Ian Ball**, director executiv al Federației Internaționale a Contabililor (IFAC).

În prezentările susținute, vorbitorii au subliniat valoarea adăugată reprezentată de audit, în contextul crizei financiare.

De asemenea, au fost formulate puncte de vedere diferite referitor la posibilitatea aplicării în practică a propunerilor Comisiei Europene privind modificările aduse Directivei Europene 43/2006 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate. În prezent documentul se află la Parlamentul European în vederea dezbaterii și formulării unor eventuale amendamente și elaborării unei noi Directive privind auditul statutar

Adriana Spiridon,
șef birou relații internaționale-CAFR

Nivelul mediu al onorariului orar rezultat din inspecțiile de calitate efectuate în exercițiul anterior

Potrivit prevederilor anexei 1, capitolul VI, litera B, punctul 36, litera „h” din Hotărârea nr. 274 din 15 decembrie 2011, pentru modificarea și completarea Hotărârii nr. 182 din 22 septembrie 2010 pentru aprobarea Procedurilor privind

revizuirea activității de audit financiar și a altor activități desfășurate de auditorii financiari, „până la data de 15 februarie a fiecărui an, Camera Auditorilor Financiari din România va publica pe site-ul propriu nivelul mediu al onorariului orar rezultat din inspecțiile de calitate efectuate în exercițiul anterior”.

În urma inspecțiilor de calitate efectuate de Departamentul de Monitorizare și Competență Profesională, în anul calendaristic 2011, asupra misiunilor de audit efectuate de membrii CAFR pe baza situațiilor financiare de la 31.12.2009 și 31.12.2010, a rezultat un nivel mediu al onorariului orar în valoare de **97 lei/oră**.

*Prof. univ. dr. Costantin ROMAN, conf. univ. dr. Aureliana Geta ROMAN
& dr. Mihaela MOCANU*

Auditul performanțelor manageriale
The Audit of Managerial Performances

3

Prof. univ. dr. Victoria STANCIU

Misiuni de asigurare privind remunerarea directorilor
Providing Assurance on Director's Remuneration

10

*Ec. dr. ing. Adrian Vintilescu BELCIUG, ec. dr. ing. Lăcrămioara CORCHEȘ,
ec. drd. Daniela CREȚU & ec. drd. Carmen GEGERA*

Tehnici de analiză cantitativă în auditul resurselor umane
Quantitative Analysis Techniques in Human Resources Audit

16

*Prof. univ. dr. Victor MUNTEANU, conf. univ. dr. Marilena ZUCA
& drd. Alina-Elena ANDREI (DĂNĂILĂ)*

Considerații privind raportarea financiară a imobilizărilor necorporale de către societățile cotate la bursă
Considerations Regarding the Financial Reporting of the Intangible Assets by the Companies Quoted on Exchange Market

24

*Lect. univ. dr. Ștefana DIMA (CRISTEA), prof. univ. dr. Bogdan DIMA
& drd. Otilia ȘĂRĂMĂȚ*

Posibilități de utilizare a analizei tehnice în cadrul managementului portofoliilor de active financiare
Technical Analysis as a Tool for Financial Assets' Portfolio Management

36

Conf. univ. dr. Camelia Iuliana LUNGU

Dezvoltări privind proiectarea unui model de indice al performanței corporative sustenabile
Advances on Projection of a Model for a Corporate Index of Sustainable Performance

46

Studiu KPMG

Evoluții privind raportarea referitoare la responsabilitatea corporativă
Evolutions on the Corporate Responsibility Reporting

55

Revistă editată de
**Camera Auditorilor Financiari
din România**
Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Colegiul editorial științific

- Prof. univ. dr. **Sorin BRICIU**, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
Prof. univ. dr. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris
Prof. univ. dr. **Robin JARVIS**, director pentru IMM-ACCA, profesor de contabilitate Universitatea Brunel, Marea Britanie
Prof. univ. dr. **David HILLIER**, decan, Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr. **Allan HODGSON**, Amsterdam Business School, Olanda
Prof. univ. dr. **Dumitru MATIȘ**, decan, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. **Maria MANOLESCU**, ASE, București
Prof. univ. dr. **Ion MIHĂILESCU**, Universitatea "Constantin Brâncoveanu", Pitești
Prof. univ. dr. **Vasile RĂILEANU**, decan, Facultatea de Contabilitate și Informatică de Gestione - ASE București
Prof. univ. dr. **Donna STREET**, Universitatea Dayton, SUA
Prof. univ. dr. **Ioan TALPOȘ**, rector, Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. **Alexandru ȚUGUI**, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași
Prof. univ. dr. **Eugeniu ȚURLEA**, directorul Departamentului de contabilitate, analiză și informatică de gestiune, ASE București
Academician **Iulian VĂCĂREL**, Academia Română

Director științific: Prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial: Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef: **Cristiana RUS**

Colectiv redacțional: Marina ANTOFIE, Alexandra JORA, Alice PETCU, Adriana SPIRIDON, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR

Secretar de redacție: **Cristina RADU**

Prezentare grafică și tehnoredactare: **Nicolae LOGIN**

Colegiul editorial științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate în revistă.

Publicație recunoscută de CNCSIS, categoria B+

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>; <http://www.proquest.com>; www.ebscohost.com, www.cabells.com

Revista este inclusă în platforma editorială română SCPIO: www.scpio.ro

Revista este indexată în trei baze de date recunoscute

de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Marcă înregistrată la OSIM, sub nr. M2010 07387

Telefon: **(021) 410.74.43 interior 120**; Fax: **(021) 410.03.48**;

E-mail: **revista@cafr.ro**; <http://revista.cafr.ro>

ISSN 1844 - 8801

Tipar: Print Group S.R.L., Soseaua Fundeni nr. 50B, Bucuresti, tel: 0744.638.772

Auditul performanțelor manageriale

Costantin ROMAN*, Aureliana Geta ROMAN**
& Mihaela MOCANU***

Abstract

The Audit of Managerial Performances

To control the resources means more and more to control the networks and therefore their main nodes, inclusively their human dimensions. In any field, at all times, human activity was and still is a continuous process of development, of achieving new frontiers of perfection. The International Accounting and Auditing Standards are based on the use of resources under strict compliance of the 3 E-s (Efficiency, Economy, and Effectiveness) in order to keep and preserve all life-supporting elements: air, water and soil for the purpose of maintaining life quality. Adopting the International Auditing and Accounting Standards for the Public Sector by the governments will increase both the quality and the comparability of the financial information reported by the entities of the public sector around the world, only if they are also in accordance with the national requirements. The changes in the economy and in the society need a new value theory based on knowledge. A piece of information that is well substantiated and well consumed can replace substance, energy, and another piece of information. It is necessary that our thinking regarding the information changes radically, in order to take into consideration the factors that make it such a special value.

Key words: *operational audit, financial audit, public governance, efficiency, effectiveness, economy*

JEL Classification: *M42, M48, M14*

Cuvinte cheie: *audit operațional, audit financiar, guvernanta publică, eficiență, eficacitate, economicitate*

Introducere

Pe fundalul actualei societăți a cunoașterii, auditul performanței capătă din ce în ce mai multă importanță. Este necesar ca organizațiile din domeniul privat și public să fie evaluate nu doar pe baza capacității lor de a oferi situații financiare corecte și de a utiliza resursele în conformitate cu reglementările relevante în vigoare, ci și de a demonstra atingerea obiectivelor lor în condiții de eficiență și eficacitate. Perspectiva auditului performanței este una diferită de cea a auditului financiar, cel dintâi vizând performanțele operaționale de perspectivă, iar cel din urmă fiind orientat „spre trecut”. În plus, auditul performanței implică un spectru mai larg de activități și este mai deschis la controverse și interpretări, astfel că există numeroase contribuții la nivel internațional pe această temă. Cercetarea internațională analizează auditul performanței preponderent în contextul sectorului public (Athmay, 2008¹; Grönlund et al. 2011²). Prezentul articol își propune să contribuie la această cercetare în domeniu, tratând auditul performanțelor manageriale dintr-o perspectivă integrată. Printre obiectivele articolului se numără: definirea clară a auditului operațional, prin comparație cu auditul financiar și prin definirea a trei noțiuni fundamentale pentru acest tip de audit – eficiența, eficacitatea și economicitatea; delimitarea principalelor categorii de audit operațional; identificarea și caracterizarea persoanelor responsabile cu realizarea auditului performanței și trasarea unei evoluții a rolului acestora;

* Prof. univ. dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: roman_costantin@yahoo.com

** Conf. univ. dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: romanaureliana@yahoo.de

*** Dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: mihaela.g.mocanu@gmail.com

1 Alaa-Aldin Abdul Rahim A. Al Athmay, *Performance auditing and public sector management in Brunei Darussalam*, International Journal of Public Sector Management Vol. 21 No. 7, 2008, pp. 798-811;

2 Anders Grönlund, Fredrik Svårsten, Peter Öhman, *Value for money and the rule of law: the (new) performance audit in Sweden*, International Journal of Public Sector Management, Vol. 24 No. 2, 2011, pp. 107-121

identificarea celor mai importante etape ale auditului operațional.

Articolul este structurat după cum urmează: în primul rând, se prezintă pe scurt abordarea metodologică; în al doilea rând, se definește auditul operațional și se identifică diferențele dintre acest tip de audit și auditul financiar în ceea ce privește scopul urmărit, destinația rapoartelor și conținutul rapoartelor. Tot în vederea clarificării auditului operațional, se definesc și noțiunile de „efect”, „eficiență”, „eficacitate”, „economicitate” care stau la baza acestuia. În al treilea rând, autorii construiesc două seturi de criterii clare prin prisma cărora să poată fi îndeplinite cerințele noțiunilor de „eficacitate”, respectiv de „eficiență”. În al patrulea rând, sunt evidențiate legăturile dintre auditul operațional și mecanismele de control intern. În plus, sunt identificate trei categorii de audit operațional, ale căror caracteristici principale sunt prezentate. De asemenea, sunt identificați și analizați cei care realizează auditurile operaționale, al căror rol este tratat dintr-o perspectivă actuală: auditorii interni, auditorii guvernamentali și societățile de audit și expertiză contabilă. Nu în ultimul rând, sunt prezentate cele trei faze ale unui audit al performanțelor: planificare, colectarea și evaluarea probelor, raportarea și monitorizarea ulterioară.

Metodologia de cercetare

Prezentul articol este o lucrare conceptuală care își propune să analizeze detaliat o temă din ce în ce mai discutată în literatura de specialitate actuală: auditul performanțelor manageriale. Lucrarea se bazează pe analiza cercetărilor relevante care tratează problema din perspectivă teoretică, dar include și perspectiva practicienilor din domeniul financiar-contabil. Demersul cercetării

este de natură analitică. Abordarea analitică se reflectă în faptul că au fost identificate caracteristicile auditului operațional, etapele acestui proces, diferențele față de auditul financiar, noțiunile care stau la baza auditului operațional, precum și conexiunile acestuia cu alte arii, precum controlul intern. Această abordare analitică oferă o perspectivă amplă, integrată asupra auditului performanțelor manageriale și constituie premisa pentru realizarea în practică a auditului operațional în condiții optime.

Auditul operațional

Utilizarea acestei noțiuni stârnește numeroase controverse, deși există opinia acceptată potrivit căreia auditul operațional se referă la eficiență și eficacitate. Numeroși cercetători preferă să utilizeze termenii de **audit managerial** sau de **audit de gestiune** în loc de **audit operațional**. De regulă aceștia optează pentru definiția auditului operațional în sens larg, incluzând evaluarea mecanismelor de control intern și testarea eficacităților lor ca parte componentă a unui asemenea audit. Mulți cercetători nu consideră că există o deosebire între noțiunile de audit de gestiune, audit managerial și audit operațional.

Noi optăm pentru sensul larg al noțiunii de audit operațional, dacă scopul examinării îl constituie determinarea eficienței, eficacității și economicității oricărei componente a unei entități publice sau private. Testarea eficacității mecanismelor de control intern de către un auditor intern face parte din auditul operațional numai dacă obiectivul urmărit este acela de a determina ca o entitate să-și gestioneze activitatea cu eficiență, eficacitate și economicitate.

Între **auditul financiar** și cel **operațional** există *deosebiri* importante care vizează:

- a) scopul urmărit;
- b) destinația (adresabilitatea) rapoartelor;
- c) conținutul rapoartelor.

a) Scopul urmărit

La efectuarea testelor, principala deosebire între auditul financiar și cel operațional este aceea că accentul la auditul financiar cade pe faptul că informațiile trecute au fost corect înregistrate, în timp ce auditul operațional pune accentul pe eficiență, economicitate și eficacitate. Cu alte cuvinte, auditul financiar este orientat „spre trecut”, în timp ce auditul operațional vizează performanțele operaționale de perspectivă.

Un auditor ar putea evalua, de exemplu, care este efectul achiziției unui utilaj performant, mai scump decât cel oferit de alți furnizori, luând în calcul elemente legate de: productivitate, fiabilitate, durată de viață etc., care generează economie de resurse analizate într-un interval de timp stabilit („*Sunt prea sărac pentru a-mi cumpăra un lucru ieftin*”).

b) Destinația (adresabilitatea) rapoartelor

Raportul de audit financiar este, de regulă, remis utilizatorilor situațiilor financiare (acționari, bănci, consiliul de administrație, instituții guvernamentale etc.). Întrucât acestea sunt distribuite diverșilor utilizatori, în elaborarea acestora trebuie să se utilizeze formule și expresii precise, indicându-se cadrul de referință național sau internațional de raportare financiară.

Rapoartele de audit operațional au o distribuție limitată, ele diferă considerabil de la o perioadă la alta, de la un audit la altul și, datorită diversității acestora, eficiența, eficacitatea și economicitatea sunt prezentate și judecate într-un context bine stabilit.

c) Conținutul rapoartelor

Auditul financiar este limitat și vizează aspecte care afectează direct sau indirect fidelitatea situațiilor financiare prezentat.

Auditul operațional acoperă aspectele eficienței, eficacității și economicității unei entități și, prin urmare, implică un spectru mai larg de activități. De exemplu, eficiența angajaților care au urmat un anumit program de instruire (perfecționare).

În vederea conturării și definirii auditului operațional, se cuvine a clarifica conținutul câtorva noțiuni care stau la baza acestuia și anume: efect, eficace, eficacitate, eficiență, economicitate.

Efectul este o noțiune definită ca „*fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta: rezultat, urmare, consecință*” (DEX 1996)³, „*consecința aplicării unei legi sau a unei decizii administrative*” (Hachette, 1993)⁴.

Eficacitatea este definită drept „*calitatea de a produce efectul (pozitiv) acceptat*” (DEX 1996), sau „*lucrul care produce efectul așteptat*” (Hachette, 1993).

Eficiența: „*eficienți din fr. efficient, lat. efficiens*” (DEX 1996), „*proprietate de a produce un efect*” (Hachette, 1993).

Eficace, termen definit astfel: „*care produce efectul scontat, care dă un rezultat pozitiv*” (DEX 1996), „*lucru care produce efectul așteptat*” (Hachette, 1993).

Economicitatea reprezintă „*gradul de economie*” (DEX 1996), „*cu cheltuieli mici*” (Hachette, 1993).

Dacă dicționarele explicative român și francez citate de noi prezintă anumite

explicații, uneori controversate, ale acestor noțiuni, considerăm că se impune să găsim o accepție universală unanim acceptată a unor noțiuni care fac obiectul auditului operațional.

Propunem tratarea noțiunilor eficiență, eficacitate și economicitate plecând de la următoarele aprecieri:

- **Eficiența** - noțiune care presupune „*maximizarea rezultatelor unei activități în relație cu resursele utilizate*”⁵,
- **Eficacitatea** - ca „*grad de îndeplinire a obiectivelor programate pentru fiecare dintre activități și raport dintre efectul proiectat și rezultatul efectiv al activității respective*” (Roman C., 2006), „*eficacitatea se referă la atingerea obiectivelor fixate, în timp ce eficiența vizează resursele folosite pentru atingerea obiectivelor respective*”⁶.
- **Economicitatea** - presupune „*minimizarea resurselor alocate pentru atingerea rezultatelor estimate ale unei activități, cu menținerea calității corespunzătoare a acestor rezultate*” (Roman C., 2006).

Pentru a realiza un audit operațional care să vizeze eficacitatea, este necesar să construim un set de criterii clare prin prisma cărora să îndeplinim cerințele noțiunii. Dacă ne referim la eficacitatea cheltuielilor publice, observăm că aceasta ocupă un loc important printre criteriile de selectare a alternativelor de proiecte, în dimensionarea volumului și valorii acestora, în vederea cuprinderii în autorizările de programe anuale sau multinaționale.

Aprecierea eficacității cheltuielilor publice este de competența factorilor

politici și a celor executivi, ordonatorilor de credit responsabili de gestionarea și coordonarea fondurilor alocate.

Pe parcursul acestui proces pot fi găsite și soluții de reducere la un nivel acceptabil a costurilor investițiilor sau a cheltuielilor privind serviciile publice.

Eficacitatea cheltuielilor se realizează atunci când:

- este posibilă alegerea alternativei celei mai puțin costisitoare în raport cu rezultatul final al serviciului public, pentru care se dorește creșterea nivelului acestuia;
- modernizarea din punct de vedere al prestării serviciului public, în vederea sporirii la maxim a utilităților la consumator, utilitate dată de satisfacția oferită de performanțele serviciului;
- sporirea la maxim a utilității la consumator, comportând și latura economică (cel mai mic preț plătit și cel mai mic cost în utilizare);
- puterea de previziune în cadrul unui orizont de timp stabilit.

Eficacitatea rezultatelor poate fi interpretată ca o sumă a efectelor produse de un anumit sistem (de instruire, apărare, ordine publică etc.). Atunci când se analizează țintele și strategiile pentru îmbunătățirea eficacității unui sistem, se impune diferențierea tipurilor de eficacitate, și anume:

- eficacitatea populațională, reprezentând capacitatea politicii de a produce îmbunătățiri măsurabile;
- eficacitatea atribuibilă, definită ca diferența dintre rezultatele obținute la grupurile influențate sau neinfluențate de anumite programe;

³ Dicționarul explicativ al limbii române, Ediția a II-a, București, 1996

⁴ Dicționarul HACHETTE, Paris, 1993

⁵ Roman Costantin, *Gestiunea financiară a instituțiilor publice*, Ediția a 2-a, Editura Economică, București, 2006, p. 478

⁶ Alvin A. Arens, James K. Loebbecke, *Audit o abordare integrată*, Ediția a 8-a, Editura ARC, Chișinău, 2003, p. 912

- eficacitatea atribuibilă (impactul), exprimând numărul de persoane care ar avea de câștigat în urma aplicării programului;
- eficacitatea relativă, care exprimă proporția rezultatelor dintre cei influențați și cei neinfluențați de program.

Aprecierea eficacității și a impactului programelor este posibilă prin utilizarea indicatorilor sau a factorilor înrudiți cu aceștia.

Pentru ca un audit operațional privind eficiența să aibă sens trebuie să concepem criterii clare, prin prisma cărora se înțelege „a face mai eficient ceva” (Arens, Loebbecke, 2003).

Studierea activităților de instruire, de exemplu prin analize economice, determină utilizarea tehnicilor specifice de cuantificare a acțiunilor respective de către specialiștii din domeniu.

Tehnicile de cuantificare se bazează pe teoria axiologică, pe scara valorilor supuse analizei, pe instrumentele de comparare a mai multor decizii posibile și ierarhizare valorică a acestora. Alegerea unui anumite tehnici de cuantificare și a anumitor criterii axiologice de comparație condiționează rezultatele evaluării și determină strategiile din domeniul instruirii.

Dacă luăm în considerare consecințele economice și cele educaționale ale unei strategii, atunci criteriile pot fi cheltuielile cu aplicarea strategiei, respectiv probabilitatea educării la un anumit nivel. Strategia X este preferabilă strategiei Y, după criteriul economic, dacă volumul cheltuielilor de aplicare a strategiei X este mai mic decât al strategiei Y, și invers. Abordarea criteriilor de evaluare face apel la problematica tridimensională a analizei economice:

- dimensiunea temporal-tehnică a actualizării;
- dimensiunea calitativă – indicatorul „calitatea instruirii”;
- dimensiunea combinată, temporală și calitativă.

Fără a intra în detalii amintim că există o multitudine de metode de evaluare a eficienței activității de instruire, printre care amintim: metoda cost-beneficiu, metoda cost-eficacitate, metoda cost-utilitate, metoda arborelui decizional, metoda Markov, metoda Monte Carlo etc.⁷.

Legăturile dintre auditul operațional și mecanismele de control intern

Pentru atingerea obiectivelor sale entitatea publică sau privată trebuie să conceapă mecanisme de audit și control adecvate care să vizeze:

- fiabilitatea raportării financiare;
- eficiența și eficacitatea operațiunilor;
- conformitatea cu referențialele acceptate (contabile, de audit, naționale sau internaționale);

Auditul performanțelor manageriale (operațional) vizează în special componenta eficienței, eficacității și economicității operațiunilor din entitate.

De exemplu, existența unor informații financiare fiabile privind costurile este importantă pentru conducerea managerială în vederea fundamentării unor decizii privind produsele fabricate și prețurile acestora (anumite produse ar trebui fabricate în continuare sau nu, sau prețurile ar trebui să fie revizuite).

Cu privire la testarea și evaluarea controlului intern, între auditul performan-

țelor manageriale și auditul financiar există deosebiri semnificative.

Scopul evaluării în auditul financiar este de a stabili profunzimea testelor substanțiale de audit ce trebuie efectuate, în timp ce în auditul operațional aceasta constă în evaluarea eficienței și eficacității controlului intern și în formularea propunerilor și recomandărilor destinate conducerii manageriale. Procedurile de control pot fi evaluate la fel în auditul operațional și cel financiar, însă întotdeauna scopul este diferit.

Cu privire la perimetrul (aria de cuprindere) evaluării controlului financiar, în cazul auditului financiar acesta se limitează la aspectele care vizează prezentarea fidelă a situațiilor financiare, în timp ce în auditul performanțelor manageriale acesta vizează orice mecanism de control intern care afectează eficiența, eficacitatea și economicitatea entității.

Distingem mai multe categorii de audit operațional, printre care amintim:

- a) auditul operațional funcțional;
- b) auditul operațional organizațional;
- c) misiuni speciale.

Auditul operațional funcțional, după cum sugerează și denumirea sa, se referă la una sau mai multe funcții ale unei entități. Aceasta ar putea viza de exemplu comercializarea produselor în raport cu activitatea de ansamblu a entității. El prezintă avantajul că permite o specializare a auditorilor.

Aceștia pot fi mai eficient antrenați în activitatea de audit dacă folosesc cât mai mult timp pentru activitatea dintr-o anumită funcție a entității.

Auditul organizațional are în vedere întreaga entitate și prin acesta se determină cât de eficient și eficace interac-

⁷ Roman Costantin, *Gestiunea financiară a instituțiilor publice*, Volumul 2, Editura Economică, București, 2004, pp. 155-159

ționează părțile componente (funcțiile entității); organigrama entității și metodele de coordonare ale activităților, conexiunile dintre acestea fiind deosebit de importante.

Misiunile speciale de audit sunt inițiate la cererea conducătorului (ordonatorului de credite) al unei entități, putând fi variate după cum urmează:

- stabilirea cauzelor ineficienței sistemului informatic;
- investigarea posibilităților de comitere a unor fraude;
- propuneri privind reducerea unor costuri.

Cine realizează auditurile operaționale?

De regulă, auditurile operaționale sunt realizate de auditorii interni, auditorii guvernamentali, societățile de audit și expertiză contabilă.

A. AUDITORII INTERNI

În unele lucrări de specialitate auditul intern și auditul operațional sunt considerate noțiuni sinonime. Se impune să precizăm faptul că nu toate auditurile operaționale sunt efectuate de auditorii interni, mai ales că auditorii interni nu realizează numai audituri operaționale.

Numeroși auditori interni realizează atât audituri operaționale, cât și audituri financiare, de multe ori acestea realizându-se simultan. Avantajul pe care-l au auditorii interni atunci când realizează audituri operaționale constă în aceea că ei lucrează numai pentru entitatea pe care o auditează, ajungând la o cunoaștere aprofundată a entității. Pentru a mări eficacitatea, auditurile operaționale ar trebui subordonate direct președintelui consiliului de administrație sau președintelui companiei (ordonatorului

de credite).

Auditorii trebuie să aibă acces la comitetul de audit al consiliului de administrație și să poată stabili o comunicare permanentă cu acesta; o astfel de structură le va permite să fie independenți.

Se așteaptă schimbări importante privind rolul auditorilor interni, printre care amintim:

- nevoia de mai multă atenție în controlarea riscurilor legate de instrumente financiare derivate;
- pregătirea adecvată a auditorilor pentru o „gestiune integrată” a riscurilor financiare;
- conceperea și punerea în exploatare a unor sisteme de control care să poată gestiona riscurile, ca urmare a desfășurării activității financiare într-un mediu electronic;
- se cere auditorilor interni să aducă o contribuție în plan strategic și operațional, obligându-i pe aceștia să fie nu numai competenți, ci și să dețină aptitudini legate de comunicare, analiză economică, management etc.

B. AUDITORII GUVERNAMENTALI

Diversii auditori ai administrațiilor statelor realizează adeseori audituri operaționale, de multe ori ca parte integrată a auditurilor financiare. Astfel de misiuni de audit cuprind:

- a) audituri ale economicității și eficienței, care au menirea să determine:
 - dacă o entitate atrage, protejează sau utilizează resursele în mod economic și eficient;
 - care sunt reglementările legale care au generat abateri;
 - cauzele practicilor ineficiente și neeconomice.
- b) auditurile de program au ca scop:
 - determinarea nivelului avantajelor rezultatelor obținute com-

parativ cu cele fixate de organele legislative sau de o anumită autoritate;

- stabilirea modului de respectare a legilor sau a altor norme cu putere de lege aplicabile în domeniu;
- stabilirea eficacității programelor activităților sau funcțiilor.

C. SOCIETĂȚILE DE AUDIT ȘI EXPERTIZĂ CONTABILĂ

Atunci când anumite societăți de audit și expertiză contabilă realizează un audit al situațiilor financiare, auditul constă în identificarea acelor probleme operaționale care să fie utile clientului.

Analiza stocurilor și a vitezei de rotație ale acestora oferă pentru auditor informații suficiente privind conducerea.

Auditorul poate să analizeze în detaliu eficiența achizițiilor, stocurile greu vandabile sau cele în curs de depreciere și să facă propuneri corespunzătoare către management. Sunt numeroase situațiile în care un audit operațional se impune, mai ales atunci când entitatea nu are personal competent într-un anumit domeniu (de exemplu, o entitate poate să solicite evaluarea eficienței și eficacității sistemelor informatice).

Independența și competența auditorilor operaționali

Persoana căreia îi este subordonată auditorul operațional este importantă deoarece numai așa putem să concluzionăm dacă recomandările și propunerile sunt făcute fără părtinire. Societățile de audit sau de expertiză contabilă nu se confruntă decât rareori cu problema independenței, deoarece

acestea nu fac parte din angajații societății auditate.

Independența auditorilor interni poate fi îmbunătățită dacă compartimentul (serviciul) de audit este subordonat direct președintelui (ordonatorului de credite) sau consiliului de administrație.

Auditorii guvernamentali trebuie să fie și ei subordonați unui nivel ierarhic superior departamentelor operaționale.

Auditorii interni trebuie să fie independenți față de activitățile pe care le auditează; aceștia pot fi considerați independenți atunci când își pot desfășura activitățile liber și obiectiv. Independența auditorilor permite formularea unor raționamente și recomandări imparțiale, nepărtinitoare.

Competența este importantă pentru a stabili cauzele problemelor operaționale și pentru a face recomandări potrivite, mai ales atunci când auditul performanțelor manageriale vizează probleme foarte variate.

Unele criterii de evaluare a eficienței și eficacității

O problemă deosebită a auditului performanțelor manageriale o constituie aceea de a lua o decizie privind criteriile specifice ce urmează a se folosi pentru evaluarea eficienței și eficacității. Dacă în auditul situațiilor financiare, principiile contabile general acceptate reprezintă criteriul - cadru în bază căruia sunt evaluate și prezentate situațiile financiare, în auditul performanțelor manageriale nu poate exista un set de criterii bine definite. Una dintre modalitățile prin care pot fi stabilite criteriile de referință ale auditului performanței manageriale constă în enunțarea obiectivelor și stabilirea anumitor nuanțe privind auditul, cum anume poate fi mai

eficientă sau eficace o anumită metodă, care sunt modalitățile mai potrivite de comunicare cu beneficiarul etc. Această metodă este bună pentru auditorii cu experiență și bine formați; pentru marea majoritate a auditorilor însă, o metodă în care termenii auditului sunt enunțați vag este foarte grea.

Atunci când se începe un audit al performanței este necesar să se definească un set de criterii concrete. Pentru aceasta este necesar să folosim mai multe referențiale printre care:

- **rezultatele istorice** (efectiv realizate) în perioadele anterioare (folosim această referință pentru a stabili dacă situația din prezent este mai bună sau nu decât cea din trecut). Avantajul acestei metode este maxim, dar lucrurile sunt într-o continuă dinamică și nu putem spune dacă entitatea o duce mai bine sau mai rău decât în trecut.
- **indicatorii de referință**. Majoritatea entităților supuse auditului performanțelor manageriale nu se aseamănă între ele, fiind unice. Din acest motiv, datele privind activitatea entităților comparabile sunt orientative, reperele sau jaloanele sunt doar puncte de plecare în fundamentarea unor opinii.
- **Standardele tehnice**. În numeroase tipuri de angajamente de audit al performanței manageriale este posibil să se definească un set de criterii pe baza unor standarde tehnice (studii privind timpul de lucru, viteza de rotație, calificarea etc.). Din păcate, stabilirea acestor criterii este consumatoare de timp și bani, fiind nevoie de cunoștințe de specialitate aprofundate.
- **Dialogul și acordurile**. De multe ori obținerea unor criterii obiective este dificilă și costisitoare, caz în care se optează pentru stabilirea obiectivelor la un dialog încheiat cu un acord. Părțile care trebuie implicate

în acest proces trebuie să cuprindă unitatea auditată, finanțatorul și auditorul.

Un audit al performanțelor cunoaște sintetic trei faze:

- a) planificarea;
- b) colectarea și evaluarea probelor;
- c) raportarea și monitorizarea ulterioară.

a) Planificarea

Principala deosebire între un audit al performanțelor manageriale și un audit financiar o constituie extrema diversitate a acestora. Din această cauză este greu să se ia o decizie privind obiectivele specifice auditului performanțelor manageriale.

O altă deosebire este aceea că numirea auditorilor care participă la misiuni de audit al performanțelor manageriale este mult mai complexă decât pentru un audit financiar. Termenul în care părțile convin acordul este mult mai larg, este nevoie să se petreacă mai mult timp cu părțile interesate care cad de comun acord asupra termenilor angajamentului și a cerințelor de evaluare în cadrul auditului performanțelor manageriale. În diferent de criteriile utilizate pentru evaluare, este esențial ca auditorul, auditatul și, după caz, finanțatorul angajamentului să ajungă la un acord clar și complet privind criteriile și obiectivele folosite.

b) Colectarea și evaluarea probelor

Deoarece mecanismele de control intern și procedurile operaționale sunt o componentă esențială a auditului operațional, se obișnuiește folosirea pe o scară largă a documentării, interviului și a observării. Confirmarea și reconstituirea sunt utilizate mai puțin în auditul operațional întrucât exactitatea nu reprezintă scopul principal al acestuia. Ca și în auditul financiar, în auditul per-

formanțelor manageriale trebuie să se acumuleze suficiente probe pentru a crea o bază rezonabilă în vederea emiterii unei opinii.

c) Raportarea și monitorizarea ulterioară

Există deosebiri importante privind raportarea și monitorizarea ulterioară, între auditul performanțelor și auditul financiar. Auditul performanțelor manageriale este, de regulă, adresat conducerii entității, absența altor utilizatori reduce nevoia de standardizare a expresiilor și a terminologiei utilizate în raportul de audit. Diversitatea auditurilor operaționale impune adaptarea fiecărui raport la perimetrul constatărilor și al recomandărilor. De multe ori este necesar un timp mai îndelungat pentru redactarea raportului performanțelor manageriale, care să asigure o comunicare clară a constatărilor sau recomandărilor.

Monitorizarea ulterioară se practică în auditul performanțelor manageriale atunci când se fac recomandări la adresa managerilor, scopul fiind acela de a determina dacă notificările recomandate au fost sau nu operate.

Evaluarea performanței trebuie să se bazeze nu numai pe rezultatele financiare pe termen scurt, ci și pe măsurarea valorii adăugate pentru atingerea unor obiective de dezvoltare durabilă.

Impunerea și utilizarea pe scară largă a ierarhizării nivelului de performanță și a indicatorilor ca instrument de administrare a performanțelor sau ca mijloc de responsabilizare este periculoasă pentru că îi determină pe cei implicați să se concentreze doar pe îndeplinirea țințelor specifice, calitatea poate fi astfel sacrificată, iar legătura directă dintre obiectivele programului și performanță să nu fie în centrul atenției atunci când standardele sunt determinate și menținute indiferent de disponibilitatea resurselor.

Concluzii

- 1) Considerăm că auditul joacă un rol-cheie ca sursă a încrederii publice în raportarea financiară, dar trebuie să avem în vedere faptul că, în prezent, există puține studii publicate care să demonstreze valoarea auditului în promovarea încrederii în afaceri.
- 2) Asistăm, în etapa actuală la lărgirea domeniului de aplicare a auditului de la exprimarea unei opinii numai asupra situațiilor financiare la implicarea în aspecte precum gestionarea riscului, eficacitatea guvernării corporative și testarea ipotezelor aferente modelului de afaceri al unei entități și sustenabilității acesteia.
- 3) Modelele de afaceri sofisticate, complexe din marile companii globale generează provocări pentru auditori și orice extindere a rolului auditorului reprezintă și o problemă de responsabilitate.
- 4) Schimbările frecvente care au loc în toate domeniile impun decizii rapide, iar abordările de tipul „gândește global, dar acționează local” apreciem că sunt la fel de actuale și demne de urmat.
- 5) Analizând consecințele generate de criza financiară, considerăm că, în

urma evoluțiilor recente, a apărut și criza de încredere, cu efectele ei nocive, care înseamnă nu numai neîncrederea în partenerul de afaceri, aversiunea față de risc, înghețarea piețelor interbancare cu efecte în blocarea sistemului de creditare.

- 6) Tot mai mulți recunosc faptul că analiza comportamentelor economice în contextul globalizării arată creșterea interdependențelor dintre economiile naționale, iar o abordare globală, inclusiv cu referire la ieșirea din criză, presupune soluții globale, la care să contribuie toate statele naționale.

În luna octombrie a anului 2010, Comisia Europeană a lansat o consultare sub forma Cărții Verzi „Politica de audit: lecțiile crizei”. Acest document prevede evaluarea unor aspecte legate de profesia de auditor, cum ar fi: rolul auditorului, guvernanta și independența firmelor de audit, supravegherea auditorilor, configurația pieței de audit, crearea unei piețe unice pentru prestarea de servicii de audit, simplificarea regulilor pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM) și pentru practicieni mici și mijlocii (PMM) și cooperarea internațională pentru supravegherea rețelilor globale de audit.

Bibliografie

- Alaa-Aldin Abdul Rahim A., Al Athmay, *Performance auditing and public sector management in Brunei Darussalam*, International Journal of Public Sector Management Vol. 21 No. 7, 2008, pp. 798-811;
- Alvin A. Arens, James K. Loebbecke, *Audit – o abordare integrată*, a 8-a ediție, Editura Arc, Chișinău, 2003
- Anders Grönlund, Fredrik Svärdsten, Peter Öhman, *Value for money and the rule of law: the (new) performance audit in Sweden*, International Journal of Public Sector Management, Vol. 24 No. 2, 2011, pp. 107-121
- Roman Costantin, *Gestiunea financiară a instituțiilor publice*, a 2-a ediție, Editura Economică, București, 2006
- Roman Costantin, *Finanțele instituțiilor publice*, Editura Economică, București, 2011
- Roman Costantin, *Control financiar și audit public*, Editura Economică, București, 2007
- Al treilea Congres al Auditorilor Financiar din România „Profesia de audit – pentru încrederea investitorilor și protejarea interesului public”*, Editura Elfi, București, 2011
- Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, a 2-a Ediție, București, 1996
- Dicționarul HACHETTE*, Paris, 1993

Misiuni de asigurare privind remunerarea directorilor

Victoria STANCIU*

Abstract

Providing Assurance on Directors' Remuneration

Corporate governance issues are registering more weight in the auditors' work. There is an increase appetite for information on directors' remuneration, the investors being concerned that the directors' remuneration has basis in facts, meaning the company's performance ratios. The assurance on this issue can be provided by the external auditor.

The present paper aims at emphasizing the most important aspects of the auditor's specific assurance mission. Our objective was to identify some of the particularities of those specific assurance missions and suggest some of the activities and tests to be accomplished.

Key words: remuneration policy, variable remuneration, fix component, performance criteria

JEL Classification: M4, G28

Cuvinte cheie: politica de remunerare, remunerare variabilă, componenta fixă, criterii de performanță

Introducere

Studiile realizate ca urmare a crizei financiare au evidențiat mai multe cauze, una dintre acestea vizând sistemele de remunerare care nu au asigurat întotdeauna o relație strânsă cu strategia și apetitul pentru risc, precum și cu interesele pe termen lung ale companiei [3]. Practica definirii de politici de remunerare care să asigure aceste legături între veniturile angajaților și în mod deosebit ale directorilor executivi și membrilor non-executivi ai consiliului de administrație cu obiectivele companiei – inclusiv cele pe termen lung – există de multă vreme. În țări unde problemele de guvernanță corporativă sunt reglementate și implementate în cadrul organizațiilor, astfel de prevederi, precum și rolul comitetului de remunerare fac obiectul unor reglementări – ca, de pildă, UK Combined Code – sau prevederi specifice unor anumite sectoare de activitate, cum sunt Financial Services Authority's¹ (FSA) Listing Rules etc. Sistemul de remunerare este în cele din urmă o problemă de guvernanță, domeniu mai puțin reglementat în România. Să amintim faptul că legislația românească precizează caracterul opțional al comitetului de remunerare (Legea societăților comerciale). Pentru domeniul bancar, caracterul opțional al comitetului de remunerare este prevăzut în Regulamentul 18/2009, multe aspecte rămânând neclar reglementate în acest document. Pentru societățile comerciale tranzacționate pe piața reglementată sunt aplicabile prevederile Codului de guvernanță corporativă al BVB, iar prevederile privind transparența specifică informațiilor ce trebuie publicate privind politicile de remunerare pentru entitățile ce intră sub reglementarea BNR și CNVM sunt precizate prin Regulamentul CNVM-BNR 21/26/2010. Avem certitudinea că implementări ale cerințelor de guvernanță la nivelul firmelor românești vor fi mult mai vizibile într-un orizont de timp apropiat, acest lucru fiind impus între altele și de cerințele de management al riscurilor și performanță într-un mediu economic și financiar atât de dinamic și marcat de incertitudine, precum cel pe care îl parcurgem.

Concluziile studiului „Audit today and tomorrow”, realizat de PwC UK în iulie 2011, care a făcut obiectul unei analize foarte interesante în revista „Audit Financiar” din luna ianuarie 2012 [1], plasează pe poziția a patra beneficiile directorilor în interesul investitorilor cu privire la nivelul de asigurare dorit, pe tipuri de informații. În paranteză fie spus, astfel de studii

* Prof. univ. dr., Academia de Studii Economice, București, Facultatea Contabilitate și Informatică de Gestiune, e-mail: stanciuvictoria58@hotmail.com
1 Financial Services Authority – organism de reglementare în domeniului serviciilor financiare din Marea Britanie.

sunt extrem de interesante și utile, indicând tendințe și cerințe privind potențialele angajamentele viitoare ale auditorilor.

Revenind la problema politicilor salariale și mai precis a remunerării directorilor, considerăm utilă o investigație a acestei problematice cu scopul de a evidenția particularitățile muncii de audit în această arie. Consultând Ghidul privind Auditul Calității [2], secțiunea P, salarii, Ref P ½, identificăm o singură cerință cu privire la directori (punctul 4) și anume „obțineți detalii cu privire la onorariile directorilor, inclusiv la beneficiile în natură și contribuțiile la pensie”. Obiectivul prezentului articol este de a evidenția unele aspecte, fără a ne propune o prezentare exhaustivă, privind auditul salariilor directorilor. Un astfel de obiectiv poate fi specific atât misiunilor auditorilor financiari, cât și auditorilor interni. Acestei problematice i se acordă o importanță deosebită în țările unde guvernanța corporativă este riguros reglementată și raportul anual al managementului prezintă în mod obligatoriu un capitol distinct rezervat remunerației directorilor, fiind necesară precizarea faptului dacă această arie a făcut sau nu obiectul evaluării auditorului financiar. Cu siguranță, creșterea și în România a importanței stabilirii părții variabile a remunerării directorilor în funcție de indicatorii de performanță și obiectivele pe termen lung ale companiei (pentru domeniul bancar existând deja această cerință) va determina misiuni ale auditorilor pe această arie.

Metodologia cercetării

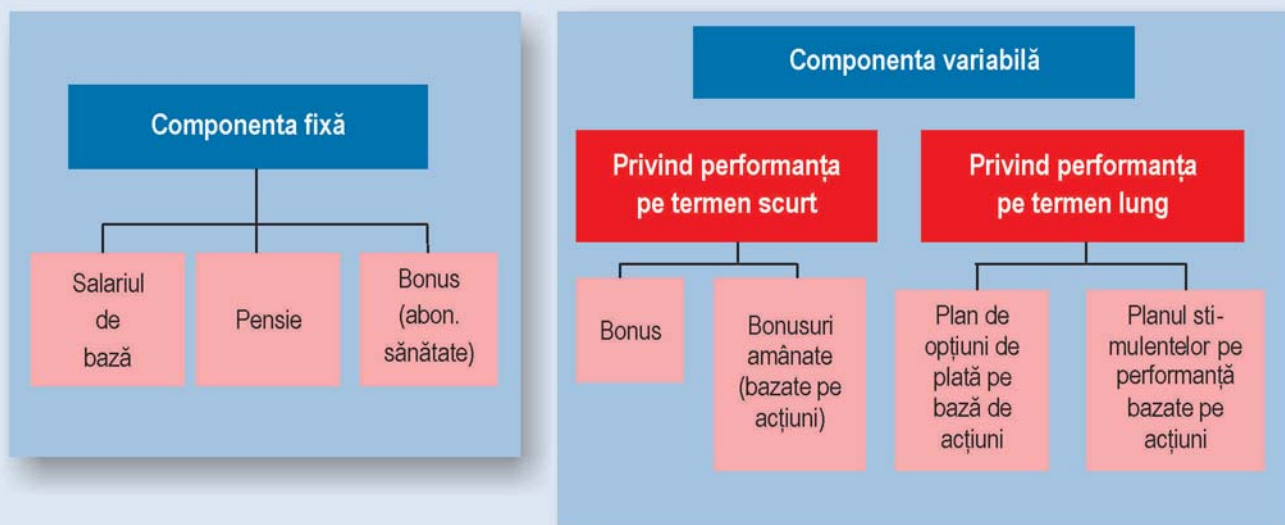
Cercetarea a avut ca scop identificarea particularităților misiunilor de asigurare cu privire la remunerația directorilor. Obiectivul stabilit a impus o cercetare asupra cadrului de reglementare aplicabil, precum și a surselor de documentare profesionale privind politicile salariale.

Atingerea obiectivului a impus și realizarea unui studiu empiric în vederea identificării practicilor privind politicile de remunerare, modul de implementare a acestora și particularitățile contabile și de audit specifice. Lucrarea se înscrie în categoria cercetării empirice aplicate, urmărind consolidarea cunoștințelor practice în aria profesională specifică auditului financiar.

Politica de remunerare

Avizarea politicii de remunerare și aplicarea politicii de remunerare aprobată este responsabilitatea comitetului de remunerare care trebuie să asigure faptul că persoanele sunt remunerate corect și responsabil în raport de contribuția adusă la crearea valorii pentru acționari. Literatura de spe-

Figura 1 - Structura remunerației

Sursă: Prelucrare în baza politicilor de remunerare implementate în practică

Creșterea și în România a importanței stabilirii părții variabile a remunerării directorilor în funcție de indicatorii de performanță și obiectivele pe termen lung ale companiei (pentru domeniul bancar existând deja această cerință) va determina misiuni ale auditorilor pe această arie

cialitate din România este foarte săracă cu privire la problema comitetului de remunerare – structură, rol, responsabilități, loc în cadrul organizației – și poate o astfel de prezentare ar fi utilă într-un articol distinct. Scopul prezentului capitol este de a preciza elementele necesare auditorului atât în faza de documentare a misiunii, cât și în aceea de desfășurare a testelor cu privire la politica de remunerare și remunerarea conducerii executive.

Remunerația conducerii executive trebuie să cuprindă două componente: una fixă și una variabilă. Componentele fixe și variabile, ponderile acestora în total remunerație, modul de calcul și acordare trebuie precizate în cadrul politicii de remunerare. O posibilă structurare a remunerației este prezentată în figura 1.

Componentele remunerării sunt reprezentate de salariul fix (aliniat la piață și adecvat expertizei și experienței individuale), plan de pensie, beneficii (ex. abonament la o clinică de sănătate), bonus pe termen scurt, reflectând realizarea obiectivelor companiei, precum și obiective individuale la nivelul unui an, stimulente pe termen lung vizând realizarea de obiective strategice legate de interesele acționarilor, participarea la beneficii.

Prin politica de remunerare se precizează ponderea fiecărei componente fixe și respectiv variabile, iar în cadrul acestora

a fiecărui element constitutiv. Pentru partea variabilă se precizează ponderea sumelor plătite în avans, precum și a celor amânate, ca și intervalul de timp după care se procedează la plata sumelor amânate și forma de plată (ex. instrumente non-cash, cum ar fi *phantom shares*).

Această structură este stabilă în funcție de o serie de factori cum ar fi nevoile afacerii, practici ale pieței, dar pentru conducerea executivă la vârf partea variabilă va avea ponderea cea mai mare. Important de menționat este faptul că, pentru elementele părții variabile, comitetul de remunerare stabilește anual, pentru fiecare membru al conducerii executive, de care dintre componente (sau toate) va beneficia.

În cazul bonusurilor pe termen scurt legate de performanță este bine de menționat faptul că ele nu se limitează la indicatori de performanță economică sau financiară. Aceste bonusuri pot fi legate și de obiectivele stabilite pentru mandatul fiecărui director executiv.

Spre exemplificare, prezentăm câteva posibile criterii de evaluare a performanței:

- **Creșterea afacerii:** rata de creștere a vânzărilor, rata creșterii vânzărilor pe produse cheie, cotă de piață, creșterea rețelei (în cazul unei rețele de magazine, spre exemplu) etc.
- **Remodelarea afacerii:** evoluția marjei brute, a costului marginal, dinamica costurilor, productivitatea etc.
- **Promovarea culturii responsabilității:** eficacitatea conducătorilor și a programelor de management la toate nivelurile, rata îmbolnăvirilor (legate de mediul de muncă/profesie) și accidentelor, numărul evenimentelor de afectare a conformității față de cadrul de reglementare, potențialul impact asupra mediului etc.

Anual, comitetul de remunerare decide, în baza criteriilor de performanță, care angajați vor beneficia de participarea la stimulentele de performanță bazate pe acțiuni și nivelul stimulentelelor.

În baza stimulentelelor stabilite, senior managerii vor primi un număr de acțiuni, valoarea unei acțiuni fiind stabilită, spre exemplu, ca medie a valorii de piață pe un număr de zile (anterioare acordării stimulentelelor).

Dacă acțiunile nu sunt cotate, valoarea acestora se stabilește de un evaluator independent. Un criteriu de performanță care poate fi utilizat în cazul stimulentelelor pe termen lung poate fi profitul total al acționarilor (total shareholder return) pe o perioadă de trei ani.

Misiunea auditorului financiar

Munca auditorului financiar poate viza două importante arii, rezultate din prevederile contractului de prestare a serviciilor:

- oferirea asigurării asupra conformității și acurateței datelor privind remunerațiile directorilor așa cum au fost ele prezentate în raportul anual al managementului;
- oferirea de consultanță privind adecvarea politicii de remunerare.

OFERIREA ASIGURĂRII ASUPRA CONFORMITĂȚII ȘI ACURATEȚEI REMUNERAȚIILOR DIRECTORILOR

Prezenta abordare se realizează din perspectiva unui audit pe proceduri convenite. În acest context, întrebarea la care va trebui să răspundă auditorul este dacă remunerația plătită directorilor este în conformitate cu politica de remunerare.

În misiunea sa, auditorul financiar pleacă de la înțelegerea faptului că responsabilitatea pentru stabilirea și adecvarea politicii de remunerare, a benchmark-urilor și a criteriilor de performanță selectate aparțin Bordului (consiliului de administrație/consiliului de supraveghere).

Auditorul financiar are sarcina de a stabili și derula procedurile necesare obținerii probelor care să-i dea asigurarea rezonabilă că raportul de remunerare nu prezintă denaturări semnificative determinate de fraudă sau eroare.

Pentru îndeplinirea misiunii sale, auditorul trebuie să dobândească o înțelegere clară a strategiei și politicii de remunerare a companiei, solicitând în acest sens documente precum:

- Politica de remunerare
- Aprobarea politicii de remunerare
- Procese verbale ale comitetului de remunerare
- Aprobări ale stimulentei și plăților acestora.

În egală măsură, documentarea auditorului va viza întregul cadru de reglementare privind salarizarea, precum și reglementările specifice domeniilor distincte în care entitatea auditată activează, reglementări legate de misiunea sa. Pachetele salariale semnate cu membrii conducerii executive vor trebui și ele analizate, fiind astfel identificate informațiile

**În cazul derulării
unei misiuni de audit
al situațiilor financiare,
sarcina auditorului este
de a formula o opinie
independentă, în baza
standardelor de contabilitate
și audit aplicabile, asupra
corectitudinii informațiilor
oferite de situațiile
financiare**

referitoare la componentele remunerației și eventualele prevederi privind obiective de realizat sau indicatori de performanță stabiliți la nivel individual.

Scopul auditorului este să obțină o înțelegere deplină a politicii de remunerare, precum și a asigurării că această politică este aprobată de către structurile competente. Politica de remunerare oferă, așa cum s-a evidențiat în cadrul prezentului articol, toate informațiile privitoare la modul de structurare, calcul, acordare și plată a remunerației pentru directorii executivi și membrii non-executivi ai consiliului de administrație/consiliului de supraveghere.

În cazul instituțiilor de credit, politica și practicile de remunerare privind partea variabilă legată de indicatorii de performanță și obiectivele pe termen lung privesc toate acele categorii de personal ale căror activități profesionale au un impact semnificativ asupra profilului de risc, iar acest lucru va trebui avut în vedere de către auditor când stabilește lista persoanelor pentru care va derula testele.

Apreciem că verificările efectuate de către auditor prin procedurile sale analitice trebuie să acopere cel puțin următoarele :

- Completitudinea și acuratețea listei persoanelor pentru care sunt prezentate remunerațiile în raportul de management;

- Acuratețea și completitudinea sumelor calculate;
- Corectitudinea sumelor reprezentând plăți efectuate atât pentru plățile în avans, cât și pentru cele amânate ;
- Adecvarea instrumentelor de plată atât pentru plățile în avans, cât și a celor amânate;
- Respectarea termenului pentru care plățile amânate sunt stabilite (conform politicii de remunerare poate fi de trei ani, de exemplu) ;
- Respectarea prevederilor politicii de remunerare privind timpul (stabilit în ani) de păstrare a instrumentelor de plată non-cash (acțiuni sau *phantom shares*).

Testele cele mai laborioase apreciem a fi cele privind acuratețea sumelor calculate drept remunerație, acestea incluzând cel puțin:

- Acuratețea componentei variabile privind performanța pe termen scurt;
- Acuratețea componentei variabile privind performanța pe termen lung.

În acest sens, pe lângă testele privind sumele determinate în conformitate cu modul de calcul stabilit de politica de remunerare, vor fi avute în vedere aspecte privind : valoarea acțiunilor luate în calcul, măsura în care au fost realizați indicatorii de performanță și modul în care acest lucru este reflectat de componentele variabile calculate de entitatea auditată, respectarea ponderilor pe care fiecare componentă fixă și variabilă o au în remunerația totală și, în cadrul acestora, a elementelor lor constitutive. Un alt aspect de care apreciem că este nevoie să se țină seama în cazul componentei variabile determinate în raport de criteriile de performanță sunt reprezentate de criteriile de performanță și obiectivele de îndeplinit specificate în contractul semnat cu unii directori la începutul mandatului.

Cum nu toți directorii își vor aduce contribuția în aceeași măsură la realizarea obiectivelor și criteriilor de performanță luate în considerare pentru calculul stimulentei de performanță pe termen lung, se va ține seama și de intervalul de timp, în limita celor 3 ani la care se referă aceste plăți amânate, lucrat de aceștia (încheiere de mandat, demisii, pensionare etc.).

Conform politicii, comitetul de remunerare stabilește anual, pentru fiecare membru al conducerii executive, componentele stimulentei (componentele remunerației variabile) de care va beneficia. Auditorul va trebui să verifice în ce măsură

componentele variabile stabilite a fi calculate pentru fiecare membru al conducerii executive sunt în conformitate cu prevederile politicii.

Apreciem că auditorul are responsabilitatea de a evidenția măsura în care prezentarea informației s-a făcut în conformitate cu reglementările aplicabile. Am menționat deja faptul că, pentru companiile cotate pe piața reglementată a BVB și instituțiile bancare, există reglementări imperative în acest sens.

În cazul derulării unei misiuni de audit al situațiilor financiare, sarcina auditorului este de a formula o opinie independentă, în baza standardelor de contabilitate și audit aplicabile, asupra corectitudinii informațiilor oferite de situațiile financiare. Din această perspectivă, apreciem că trebuie menționat faptul că numărul testelor de detaliu realizat de auditor este mai restrâns (se pleacă și de la aspectele de materialitate). Din aceste considerente și Ghidul [2] include prevederea (menționată într-un paragraf anterior) de la secțiunea P. Testele vor viza în principal valoarea planului de stimulente bazat pe acțiuni, auditorul verificând valoarea acțiunilor folosită în calculul stimulentei, aprobările legate de acordarea și plata stimulentei și, bineînțeles, acuratețea și completitudinea înregistrărilor contabile.

Apreciem ca necesare și verificarea politicilor contabile referitoare la salarii, modul de respectare a acestora, precum și raționamentele profesionale și estimările folosite pentru beneficiile post-angajare (costul planului de contribuții determinat în raport de metodele de evaluare actuariale folosite), ca urmare a orizontului de timp la care se referă.

Politicile contabile vor viza și recunoașterea cheltuielilor privind beneficiile pe termen scurt, cât și a beneficiilor post-angajare, plăți compensatorii, planul de opțiuni de plată pe bază de acțiuni.

OFERIREA DE CONSULTANȚĂ PRIVIND ADECVAREA POLITICII DE REMUNERARE

De această dată, misiunea auditorului este de a analiza politica de remunerare elaborată de către client, formulând o opinie privind conformitatea acesteia în raport de reglementările aplicabile și adecvarea acesteia la specificul activității clientului, obiectivele pe termen scurt și lung ale companiei, alinierea la practicile existente în ramura de activitate în care operează compania etc.

Apreciem că o atenție deosebită va trebui alocată modului de selectare a componentelor variabile, modului de calcul a

acestora, până la cel mai mic detaliu și ponderii fiecărei componente în total remunerație. Adecvarea criteriilor de performanță este esențială în vederea asigurării legăturii necesare între nivelul remunerației și realizarea obiectivelor companiei pe termen scurt și lung.

Politica de remunerare va trebui să specifice cel puțin următoarele elemente:

- nevoia de revizuire periodică a acesteia, tocmai pentru asigurarea unei corelări stricte, corecte și transparente cu realizarea obiectivelor;
- responsabilitățile comitetului de remunerare în aplicarea politicii și adecvării ei;
- modul de stabilire a părții fixe prin raportarea la nivelurile înregistrate în piață pentru posturi similare, implicând anumite competențe;
- modalitățile de acordare a stimulentei pe termen scurt și lung, ponderea plăților în avans și amânate. Politica va preciza mecanismele de plată amânate, de bonus malus și clawback, gândite să asigure ajustarea cu riscul, astfel încât remunerațiile să rămână corelate cu indicatorii de performanță selectați;
- instrumentele de non-cash utilizate și intervalul de timp în care vor fi păstrate.

Apreciem ca utilă includerea în politică și a prevederilor legate de politica de selecție a membrilor structurii de conducere. În acest sens, putem vorbi de o **politică de selecție și recompensare a structurii de conducere** la nivelul companiei.

Concluzii

Obiectivul articolului a fost să aducă în atenția cititorilor, auditori financiari, un domeniu mai puțin discutat în paginile revistei, dar care tinde să devină o arie de audit frecventă în munca pe care o desfășurăm.

Această problemă vizează, la momentul prezent, în mod special, instituțiile financiare și societățile cotate, ca urmare a cadrului de reglementare existent, dar apreciem că, într-un viitor apropiat, va fi specifică tuturor companiilor indiferent de domeniul în care activează. Acest lucru va fi determinat de nevoia unei noi abordări a afacerilor în contextul mediului economic și financiar în care operează companiile, cât și a implementării cerințelor de guvernare.

Avem speranța că modul de prezentare a problemei a avut puterea să evidențieze caracterul complex al ariei investigate, reliefând în mod corect și clar, chiar dacă selectiv, aspectele ce vizează munca auditorului financiar.

Bibliografie

- [1] Iuga, V , *Ce-și doresc investitorii de la auditorii financiară?*, Revista Audit Financiar nr. 1/2012, pag. 3
- [2] *** Ghid privind Auditul Calității, Ed. Irecson, 2010.
- [3] ***The Corporate Governance Lessons from the Financial Crisis. OECD, 2009. Pre-publication version for Vol. 2009/1. Disponibil on-line la <http://www.oecd.org/data-oecd/32/1/42229620.pdf>
- [4] *** Cod de guvernare corporativă al CNVM. Disponibil online la <http://www.bvb.ro/info/Codul%20de%20Guvernanta%20Corporativa%20al%20Bursei%20de%20Valori%20Bucuresti.pdf>
- [5] *** Industry sentiment. Financial services survey. 2011, disponibil online la www.pwc.co.uk/financialservicesurvey.
- [6] *** Regulamentului Nr.21/26/2010 privind modificarea și completarea Regulamentului Băncii Naționale a României și al Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare

nr.25/30/2006 privind cerințele de publicare pentru instituțiile de credit și firmele de investiții.

- [7] *** Regulament nr. 18/2009 privind cadrul de administrare a activității instituțiilor de credit, procesul intern de evaluare a adecvării capitalului la riscuri și condițiile de externalizare a activităților acestora, cu modificările și completările ulterioare.
- [8] *** Raport pe 2010 privind cerințele de transparență și publicare. Banca Comercială Română S.A. Disponibil online la http://media.realitatea.ro/multimedia/other/201107/bcr_raport_transparenta_si_publicare_2010_aprobat_57333000.pdf
- [9] *** BRD – Groupe Société Générale S.A., Situații financiare consolidate și individuale, pregătite în conformitate cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară adoptate de Uniunea Europeană, 31 decembrie 2010. Disponibil online la <http://www.brd.ro/&files/situatiile-financiare-indiv-cons.pdf>

Tehnici de analiză cantitativă în auditul resurselor umane

Adrian VINTILESCU BELCIUG*, Lăcrămioara CORCHEȘ**, Daniela CREȚU***
& Carmen GEGEA****

Abstract

Quantitative Analysis Techniques in Human Resources Audit

The management of personnel subsystem requires periodical audits and evaluation of related issues. Often though, the human resources function is overlooked as part of involvement with the organization and function prediction. Employing a model allowing the use of audit techniques would ensure the efficiency and the digital quality of the audit opinion release in general and especially in human resources audit.

Consequently, this article suggests a quantitative approach to analysis techniques, integrated human resources audit, including the human resources management and some other, rather specific, elements. The article presents a data model that includes the transformation of organizational charts in databases, importing and processing of quantitative analysis using various techniques, extending to techniques regarding time series analysis and data mining.

Key words: control, internal audit, human resources, data mining techniques, quantitative techniques

JEL Classification: M42

Cuvinte cheie: control, audit intern, resurse umane, tehnici data mining, tehnici cantitative

Introducere

Schimbările economice continue, investițiile de capital reduse și creșterile nesemnificative de productivitate, atât în sectorul public, cât și în cel privat, au mărit presiunea asupra utilizării resurselor, inclusiv cele umane.

Funcțiunea *resurse umane* are un impact direct asupra strategiilor organizațiilor și, pe cale de consecință, auditul acestei funcțiuni trebuie considerat un instrument de diagnostic pentru identificarea punctelor forte și a punctelor slabe ale unei organizații.

În multe cazuri auditul de resurse umane este abordat pe latura funcțională, fiind privit mai restrâns decât un audit de management.

Auditul de resurse umane trebuie efectuat cu scopul de a determina dacă diferitele elemente ale subsistemului sunt

* Ec. dr. ing., director, Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială, e-mail: vintilescu_adrian@yahoo.com

** Ec. dr. ing., director general, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, e-mail: lacramioaracorches@gmail.com

*** Ec. drd., inspector, Direcția Generală a Finanțelor Publice Buzău, e-mail: daniela_cretu7@yahoo.com

**** Ec. drd., economist, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: carmengeg@gmail.com

eficiente pentru realizarea obiectivelor stabilite de conducere și conform standardelor de audit. Pentru atingerea acestui deziderat este necesar să se utilizeze o varietate de abordări, metode și instrumente pentru a evalua activitățile de resurse umane din organizații.

Astfel, alături de comparațiile interne, echipa de audit va trebui să compare eforturile organizației cu cele ale altor companii sau cu standardele dezvoltate de autorități, precum și cu statisticile interne. Comparațiile sunt bazate pe date ce se obțin prin interviuri, chestionare, verificarea documentelor interne, surse externe, experimente sau grupuri-țintă.

Prezentul articol își propune o dezvoltare a unui model de date care folosește diverse surse, interne sau externe, specifice managementului și resurselor umane, care apelează la interogările SQL și tehnicile de analiză a datelor în emiterea unei opinii care utilizează tehnici de audit în mediu informatizat.

Procesul general de efectuare a unui audit al resurselor umane va fi analizat, în detaliu, în continuare, conform următoarelor etape:

1. Stabilirea domeniului de aplicare și a tipului de audit.
2. Elaborarea chestionarului de audit.
3. Colectarea datelor.
4. Analiza datelor.
5. Oferirea de feedback cu privire la rezultate.

Metodologia de cercetare

Metodologia de cercetare a cuprins importul într-un sistem de gestiune a ba-

zelor de date Microsoft Access, a unor serii de date specifice atât managementului (obiective, registru de risc etc.) dar și resurselor umane (organigramă, stat de personal, rapoarte de evaluare etc.). Au fost analizate aspecte legate de importul datelor, care a inclus și o prezentare legată de transformarea unor organigrame în baze de date.

În etapa a doua au fost dezvoltate posibilități de interogări SQL în vederea comparării a diverși indicatori în dinamică și analize de tip *data mining*.

Stabilirea domeniului de aplicare și a tipului de audit

Pentru a descoperi informațiile necesare este important să se stabilească exact ce domenii ar trebui să fie direcționate pentru reexaminare. Tipul de audit determină utilizarea unor importuri specifice ale unor baze de date, inclusiv din mediul extern entității.

Există mai multe tipuri de audit, iar fiecare este proiectat pentru a realiza obiective diferite, dintre care enumerăm:

- **Auditul conformității:** asigurarea faptului că activitățile entității se desfășoară în conformitate cu obligațiile impuse de regulamente, precum și cu respectarea politicilor interne și a deciziilor conducerii.
- **Strategic:** Se concentrează pe punctele forte și punctele slabe ale sistemelor și proceselor pentru a stabili dacă acestea se aliniază la departamentul de resurse umane și / sau planul strategic al instituției.

Pentru fiecare din aceste tipuri este necesară o decizie preliminară a auditorului cu privire la seturile de date care trebuie importate.

Auditul de resurse umane trebuie efectuat cu scopul de a determina dacă diferite elemente ale subsistemului sunt eficiente pentru realizarea obiectivelor stabilite de conducere

Elaborarea chestionarului de audit

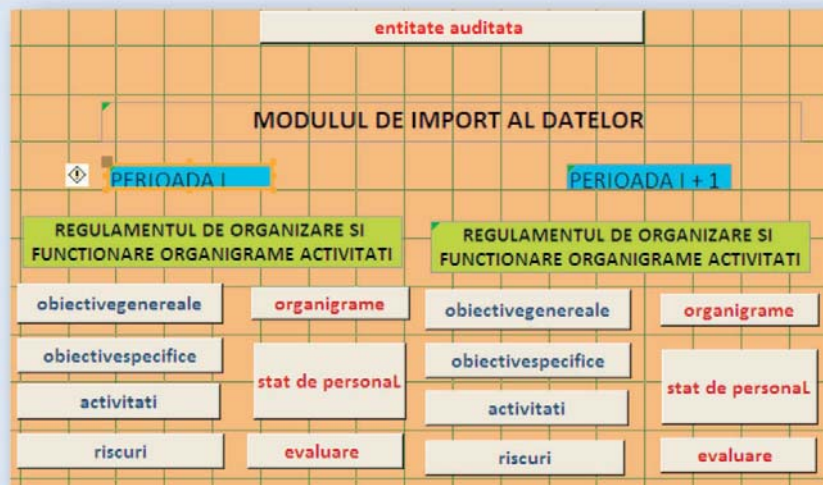
Este important să se investească suficient timp pentru elaborarea unui astfel de document care să conțină informații cu privire la toate subiectele și care să poată fi incluse într-un sistem de analiză cantitativă.

Chestionarul de audit trebuie proiectat astfel încât să poată fi legat de alte baze de date importate prin chei primare adecvate (ex. *marca*).

COLECTAREA DATELOR

Următoarea fază include procesul de a colecta date despre organizație și despre practicile sale de resurse umane, care presupune importul datelor din

Figura 1 - Interfața de import a datelor în model

Sursă: Proiecție proprie

chestionarele alese. Pe lângă datele din chestionar, colectarea va cuprinde și o serie de date externe ce vor fi studiate astfel încât să permită analiza în

dinamică a datelor. Sistemul de analiză aferent misiunilor de audit va oferi posibilitatea dezvoltării unor serii temporare și analize complexe.

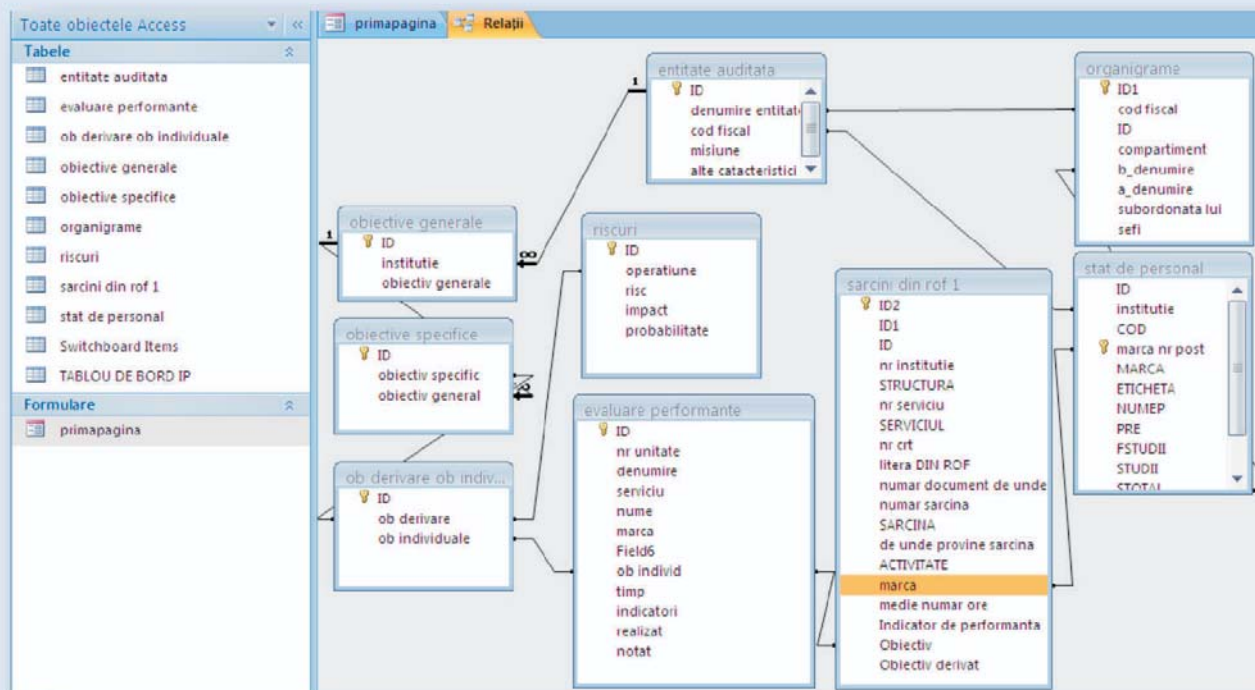
În primul rând menționăm necesitatea ca auditorul să aibă abilitatea de a importa date din formate diferite (txt, xls), care să cuprindă inclusiv tabele preluate din documente pdf (inclusiv scanate). Nu vom insista pe acest aspect, al transformării datelor, fiind complex și specific.

Seriile de date vor fi importate prin module de import al datelor. Un astfel de sistem a fost dezvoltat într-un mediu SGBD ACCESS, care cuprinde module de import al datelor pentru fiecare perioadă (Figura 1).

Tabelele au fost legate într-un model structurat de date, care să permită analize utilizând interogări SQL ulterioare (Figura 2).

Vom exemplifica cu importul pentru o serie de date privind organigrama structurii. În acest sens vom descrie, în con-

Figura 2 - Modelul de date

Sursă: Proiecție proprie

tinuare, o tehnică de transformare a unei organigrame în bază de date. Organigrama (organizational chart) reprezintă schema modului de organizare a unei companii.

Organigrama cuprinde atât posturile, departamentele, cât și relațiile interumane sau interdepartamentale ierarhice (subordonare, coordonare) și funcționale.

O organigramă realizată cu acuratețe poate releva necesitatea redefinirii unor căi de comunicare sau a unor modalități de funcționare, poate arăta că structurile sunt complexe sau prea simple.

Practic, organigrama constituie, în ciuda informațiilor laconice pe care le conține, o adevărată radiografie a organizației. Succesul în realizarea unei organigrame este dat așadar de acuratețea datelor inițiale și de flexibilitatea ei.

Transformarea unei organigrame în stat de funcții și compararea acestora utilizând tehnica comparației marginale asigură acuratețe tehnicilor de comparație utilizate în audit.

Transformarea unei organigrame în baze de date are la bază relația de subordonare. Aceasta este satisfăcătoare, astfel, de existența relației (unique_id) <> (report to).

Conceptul de transformare presupune, în consecință, introducerea unui câmp care reprezintă subordonarea compartimentului față de un alt compartiment. Schematic, echivalența între reprezentarea ce utilizează baza de date și structura grafică specifică unei organigrame este prezentată în Figura 3.

Organigrama poate fi transformată în bază de date cu ajutorul pachetului software Microsoft Visio. Explicităm în Figura 4 o astfel de structură organizatorică în Microsoft Visio și transpunerea ei în Microsoft Excel.

Alte date care au fost importate în SGBD sunt statele de personal, care vor fi importate pentru fiecare lună pentru a putea realiza analize dinamice.

Menționăm că importul statelor de personal se poate realiza atât prin import direct al datelor din bazele de date exis-

tente, cât și prin import după conversia acestora, inclusiv din fișiere pdf în tabele excel, utilizând diferite pachete software.

Statul de personal se întocmește pe baza statului de funcții, cu personalul nominalizat, angajat pe acestea, respectiv precizarea posturilor vacante la un moment dat - de regulă, lunar.

Statul de personal este un act sintetic, întocmit pe baza statelor de funcții și cuprinde numărul maxim de posturi, divizat pe grupe de funcții, cu precizarea fondului de salarii corespunzător.

Fiecare înregistrare are ca atribut funcția, compartimentul unde lucrează și salariul, dar și alte elemente specifice care pot fi incluse în sistemele informatice (Figura 5).

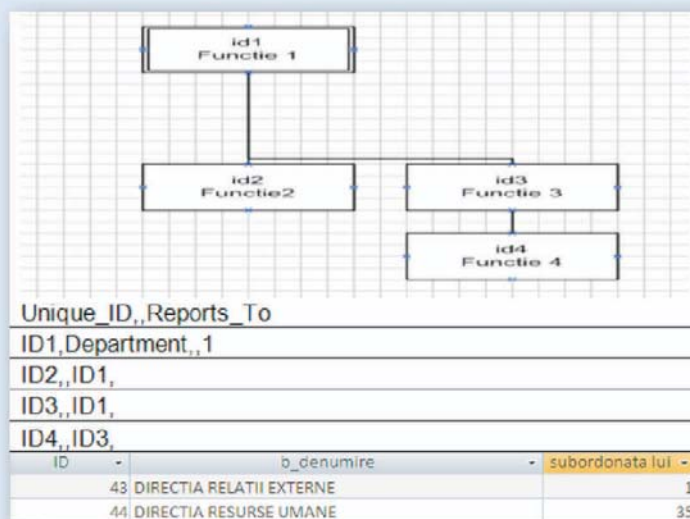
O altă bază de date importată este cea care cuprinde evaluarea performanțelor. Pentru a servi scopurilor organizaționale și pentru a fi în conformitate cu prevederile legislației în domeniu, un sistem de evaluare a performanțelor trebuie să furnizeze date sau informații cât mai corecte și cât mai precise, obiectiv care nu poate fi realizat cu adevărat decât în cadrul unui sistem de evaluare formal.

Organizațiile mari, deși nu elimină total evaluarea informală, acordă o deosebită atenție evaluării formale.

Un sistem sau un program formal de evaluare are avantajul că presupune, în primul rând, o evaluare continuă, regulată și sistematică a performanțelor, în al doilea rând, este mai puțin părtinitor sau subiectiv, mai ușor de apărut în susținerea deciziilor de personal și mai deschis controlului decât un sistem sau un program informal.

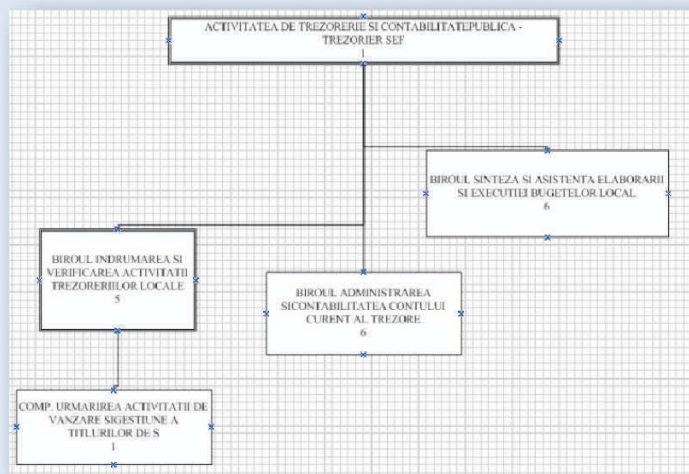
Evaluarea formală presupune existența unei metodologii oficiale, aplicată uniform, consemnarea în scris a observațiilor

Figura 3 - Prezentarea schematică a transformării organigramelor în baze de date

Sursă: Proiecție proprie

Figura 4 - Interfața de import a datelor în model

UNIQUE_ID	NAME	NR	SERVICIU NOU	REPORTS_TO
Id33	Activitatea de trezorerie și contabilitate publică - trezorer șef	1	Activitatea de trezorerie și contabilitate publică - trezorer șef	Id1
Id34	Biroul sinteza și asistența elaborării și execuției bugetelor locale	6	Biroul sinteza și asistența elaborării și execuției bugetelor locale	Id33
Id35	Biroul administrarea și contabilitatea contului curent al trezoreriei	6	Biroul administrarea și contabilitatea contului curent al trezoreriei	Id33
Id36	Biroul îndrumarea și verificarea activității trezoreriilor locale	5	Biroul îndrumarea și verificarea activității trezoreriilor locale	Id33
Id37	Compartiment urmărirea activității de vânzare și gestiune a titlurilor de stat	1	Compartiment urmărirea activității de vânzare și gestiune a titlurilor de stat	Id36

Sursă: Proiecție proprie

Figura 5 - Baza de date cu privire la statul de personal

	MAR	ETIC	NUMEP	PRE	FSTUDII	STL	STOTAL	VTOTAL	DEN
+	93	0	IONESCU	ION		1 S	5596	5843	DIRECTIA OCUPARE SI SALARIZARE
+	94	0	GHEORGHITA	RADA		3 M	1670	1764	SERVICIUL POLITICI SALARIZARE IN

Sursă: Proiecție proprie

ilor și impresiilor care sunt formalizate în mod structurat și care pot presupune existența unor baze de date, fiind un proces continuu, sistematic și auto-reglator. Bazele de date privind evaluările profesionale conțin și informații privind evaluarea performanței, cuprind rapoartele de evaluare periodice care sunt importate utilizând tehnologii de import a unor fișiere multiple într-un singur fișier (Figura 6).

O altă bază de date importată a fost cea privind obiectivele instituției, regulamentul de organizare și funcționare și alte documente specifice managementului.

Menționăm că obiectivele generale se structurează în obiective derivate, care, la rândul lor, se împart în obiective specifice (individuale), formând un ansamblu coerent.

Față de acestea, în SGBD de analiză se va asigura legarea obiectivelor specifice de cele generale, dar și față de regulamentul de organizare (Figura 7).

Completarea datelor cu privire la management se va face și prin importul Regulamentului de organizare și funcționare pe baza tehnologiilor de import de date din documente word, dar și a fișelor de post.

Figura 6 - Baza de date privind evaluarea performanțelor

MARCA	OBIECTIVE INDIVIDUALE	TIMP	COD INDICATOR INDIVIDUAL	INDICATORI INDIVIDUALI	REALIZAT	NOTAT
3069	Acordarea de asistență de specialitate pentru întocmirea statelor de funcții pentru instituțiile subordonate	20	1	State de funcții întocmite corect	100	10
3069	Întocmirea unor situații statistice interne rezultate din numărul de personal	20	2	Situații statistice întocmite la termen și corect	90	9
3069	Întocmirea adreselor	10	3	Nr. de răspunsuri întocmite corect și trimiterea acestora către solicitanți în termenul legal	80	8
3069	Participarea la elaborarea, Planului de ocupare	20	4	Numărul de zile întârziere referitor la termenul de centralizare și transmitere a Planului de ocupare a funcțiilor publice, conform prevederilor legale, din cadrul instituțiilor aflate în subordinea ministerului	60	6
3069	Participarea la actualizarea Regulamentului de organizare și funcționare	30	5	Gradul de actualizare a Regulamentului de organizare și funcționare	70	7

Sursă: Proiecție proprie

Figura 7 - Tabelele de date cu privire la obiective

Nume câmp	Tip de date	Nume câmp	Tip de date
ID	AutoNumerotare	ID	AutoNumerotare
institutie	Număr	obiectiv specific	Text
obiectiv generale	Text	obiectiv general	Număr

Sursă: Proiecție proprie

Acest import va putea fi completat și cu media numărului de ore pentru realizarea sarcinii și cu obiectivele derivate, cu salariații implicați în realizarea sarcinilor și cu indicatorii de performanță etc., ca în Figura 8. O altă bază de date derivată din activitatea managerială este „Registrul de risc aferent activităților”, având în vedere că riscurile sunt legate de obiective.

„Registrul de riscuri” cuprinde informații referitoare la obiectivele stabilite pentru fiecare nivel ierarhic al instituției și

reprezintă materializarea în formă scrisă a analizei factorilor de risc. Analiza și actualizarea „Registrului de riscuri” se face atât semestrial, cât și la apariția oricărui eveniment care poate influența desfășurarea activităților pentru atinerea obiectivelor stabilite.

ANALIZA DATELOR

1. Utilizarea comparației

Pentru a evalua pe deplin concluziile auditului, acestea vor compara trendul datelor în dinamică utilizând compara-

ția, care va oferi o perspectivă față de alte organizații de dimensiuni similare, dar și cu standardele naționale.

Comparația expusă va analiza datele interne ale organizației cu perioadele anterioare. Astfel, se va putea releva următoarea diferență:

~~10-ionescu-ion-temporar~~ **DIRECTOR COORDONATOR1** 857 florin
vasile **DIRECTOR EXECUTIV tr 1**
DIRECTOR-COORDONATOR
1739-45 783 EXECUTIV tr 1
3480 0 0 0

2. Utilizarea seriilor de timp

Reprezentarea datelor de sinteză ca serii de timp se realizează prin interogări SQL adecvate modelului de date de mai sus. Interogările de acest tip cuprind în general selecții din baze de date din tabele sau interogări aferente unor luni consecutive, de tipul: SELECT indicatori selectați din (tabela luna 1, tabela luna 2, tabela luna i, tabela luna

i + 1). Vom obține un set de date care va fi analizat și care utilizează serii de timp (Figura 9).

3. Utilizarea tehnicilor de data mining

Pentru utilizarea tehnicilor de data mining am efectuat prelucrări ale organigramelor transpuse în tabel (baza de date), utilizând regulile de asociere *if*

-then și logica *fuzzy*, care asociază o concluzie particulară unui set de condiții. Avantajul acestei tehnici față de majoritatea algoritmilor arborilor decizionali standard este că aceste asociații pot exista între oricare dintre atribute.

Un algoritm de arbore decizional va construi reguli cu numai o singură concluzie, în timp ce asocierile *if - then* încearcă să găsească mai multe reguli,

Figura 8 - Tabela de date cu privire la repartizarea sarcinilor din Regulamentul de organizare și funcționare

NR. INSTITUTE	SERVICIUL	NR. CRT	LITERA DIN ROF	NUMAR SARCINA	SARCINA	MARCA	MEDIE NUMAR ORE PENTRU REALIZARE SARCINII	INDICATOR DE PERFORMANTA	OBIECTIV	OBIECTIV DERIVAT
1	Serviciul organizare si gestiune funcție publică unități subordonate	1	a	26	Îndrumă angajații de la conducerea instituțiilor subordonate, în vederea respectării legislației privind drepturile de personal, încadrarea, promovarea si salarizarea personalului	2856	10	9	2	8

Sursă: Proiecție proprie

Figura 9 - Rezultatul interogărilor privind analiza seriilor de timp

Sursă: Proiecție proprie

fiecare dintre ele având o concluzie diferită.

Prezentăm principalele reguli găsite cu ocazia analizei nesupervizate de date și concluziile manageriale ce se pot desprinde sau alte observații.

Nu vom face diferența între constatări banale și alte constatări, urmărind în demersul nostru doar să prezentăm posibilitatea ca această tehnică să poată completa alte tipuri de analize.

De exemplu, regula "**If sal baza is 1.163,00 ... 1.920,00** (average = **1.673,17**) **Then STUDII is SS** Rule's probability: **0,996** The rule exists in **270** records Positive Examples (records' serial numbers): **1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10**, Negative Examples (records' serial numbers): **104**) "afirmă că dacă salariul de bază este între 1163 și 1920, atunci salariatul are studii superioare. Regula este 99,6 % credibilă și se aplică la 270 de înregistrări, însă are și o excepție - 104.

If ReportsTo is ID496 Then STUDII is SM Rule's probability: **1,000** The rule exists in **21** records.

Dacă salariații au o relație de subordonare față de ID496 atunci au studii medii.

If ReportsTo is ID1 Then STUDII is SS Rule's probability: **1,000** The rule exists in **38** records. Significance Level: Error probability < 0,00001
Positive Examples (records' serial numbers): **1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10** **Dacă**

salariații au o relație de subordonare față de ID1 atunci au studii superioare.

OFERIREA DE FEEDBACK CU PRIVIRE LA REZULTATE

La încheierea procesului de audit, echipa de audit trebuie să rezume datele și să ofere feedback pentru profesioniștii din domeniul HR al organizației și echipa de conducere, în formă de constatări și recomandări, care se dezvoltă pe baza analizelor cantitative de mai sus.

Concluzii

Utilizarea într-un model care utilizează SGBD a importului unor date în scopul dezvoltării unor analize complexe prin utilizarea tehnicilor de audit în mediu informatizat, a asigurat eficiența și calitatea, emiterea opiniei de audit în general și în special în auditul resurselor umane. Această abordare cantitativă integrată în auditul resurselor umane a inclus și alte elemente specifice managementului și a oferit posibilitatea emiterii unei opinii complexe cu privire la diverse obiective ale entității.

Articolul a prezentat construirea practică a unui model de date, importul și prelucrarea tabelor și analiză, utilizând diverse tehnici de analiză cantitativă, inclusiv tehnici de analiză a seriilor de timp și data mining.

La încheierea procesului de audit, echipa de audit trebuie să rezume datele și să ofere feedback pentru profesioniștii din domeniul HR al organizației și echipa de conducere

Au fost prezentate posibilități de import și transformare a unor date în tabele, utilizând diferite tehnici, precum transformarea unei organigrame în stat de funcții. Acest model poate fi completat și dezvoltat și pentru alte domenii auditabile, precum contabilitatea, care să asigure scheme de analiză în intervențiile la fața locului.

De asemenea, prezenta cercetare va fi completată de elaborarea unor ghiduri de import al datelor din diverse formate.

Bibliografie

Gorunescu, F., *Data mining. Concepte, modele și tehnici*, Editura Albastră, Cluj-Napoca, 2006
Vintilescu Belciug, Adrian; Avram, Dragomir; Corcheș, Lăcrămioara; Crețu, Daniela; Gegea Carmen; Lupu, Adriana, *Metode cantitative în auditul public intern*, Editura ELFI, București, România, 2011

Vintilescu Belciug, Adrian; Crețu (Coloiu), Daniela; Lupu, Adriana, *Using artificial intelligence technology in continuous audit development*, Revista „Audit Financiar” nr. 11 / 2010
Witten, Ian H.; Eibe, Frank; Hall, Mark A., *Data Mining: Practical Machine Learning Tools and Techniques* (3 ed.), Elsevier, 2011.

Considerații privind raportarea financiară a imobilizărilor necorporale de către societățile cotate la bursă

Victor MUNTEANU*, Marilena ZUCA** & Alina-Elena ANDREI (DĂNĂILĂ) ***

Abstract

Considerations Regarding the Financial Reporting of the Intangible Assets by the Companies Quoted on Exchange Market

Commercial societies have to draft and to publish balance sheets in order to provide information to external users. The conceptual general frame specifies that the financial reports represent the economic process in words and numbers, and in order to have a perfect representation, an information should be complete, neutral and without any errors. This study aims to identify if the information presented by the commercial societies quoted on exchange markets are in accordance with the provisions of the Conceptual general frame for financial reporting.

The result of the research led to the conclusion that in general the commercial societies answer only the minimum requirements provided by OMFP 3055/2009 regarding the approval of the Accounting regulations in compliance with the European norms, modified by OMFP no. 2869/2010 for the completion and amendment of accounting regulations, without showing the contribution of intangible assets, direct or indirect, to the entity's cash flow.

Key words: *intangible assets, financial reports, turnover, listed companies*

JEL Classification: M41

Cuvinte cheie: *active necorporale, rapoarte financiare, cifra de afaceri, companii listate*

Introducere

Problematica activelor necorporale a trezit și suscită interesul atât al cercetătorilor, cât și al organizațiilor europene și mondiale. Comisia Europeană¹ a lansat o serie de studii, acțiuni și proiecte care au avut ca scop determinarea importanței

activelor necorporale ca factor de competitivitate. Proiectul de cercetare MERITUM² și-a declarat ca scop investigarea posibilităților de măsurare și raportare a imobilizărilor necorporale, fiind realizat prin colaborarea a nouă universități și institute de cercetare din șase țări europene: Danemarca, Finlanda, Franța, Norvegia, Spania și Suedia. Un al doilea

* Prof.univ.dr., Universitatea Româno-Americană București, auditor financiar, e-mail: a2c_vm@yahoo.com

** Conf.univ.dr., Universitatea Româno-Americană București, e-mail: marilena.zuca@yahoo.com

*** Drd., Universitatea „Valahia” Târgoviște, e-mail: alina.danaila77@yahoo.com

1 European Commission work on Intangible Assets, http://www.a.fr/intangibles/ec_work.htm

2 Measuring Intangibles to Understand and Improve Innovation Management http://www.pnbukh.com/files/pdf_filer/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf

proiect de cercetare, Measuring and Accounting Intellectual Capital³, a urmărit dezvoltarea unei soluții IT de măsurare și contabilizare a capitalului intelectual în domeniul de inginerie și de fabricație.

Brennan(2001)⁴ și Grojer&Johanson (1998)⁵ au ajuns la concluzia că diferențele existente între valoarea de piață a unei firme și valoarea netă contabilă se datorează imobilizărilor necorporale. Cercetătorii în domeniu au dezvoltat modalitățile de cuantificare a „averii ascunse” a societăților comerciale.

În anul 2006, Banca Mondială a emis un raport în care concluziona că averea unei națiuni rezidă, în principal, din capitalul intangibil, acesta incluzând capitalul uman, îndemânările și know-how-ul forței de muncă, capitalul social (gradul de încredere al angajaților în entitate), precum și capacitatea lor de a lucra împreună pentru un scop comun și o serie de elemente ale guvernării care încurajează productivitatea în economie. Unele entități întocmesc rapoarte speciale în care prezintă natura și valoarea capitalului intelectual structurat în: capital uman, capital structural și capital relațional. Această raportare are ca scop final o satisfacere mai bună a nevoilor de informare ale diversilor utilizatori.⁶

Garcia Meca & Martinez⁷ opinau că există o relație direct proporțională între profitabilitatea firmelor și cantitatea de informații referitoare la activele necorporale prezentată în rapoartele anuale. Prezentarea unei cantități mai mari de informații non-financiare considerăm că este deosebit de importantă în procesul de monitorizare și control al societăților comerciale.

Metodologia cercetării

Metodologia pe care am utilizat-o are la bază cercetarea teoretică privind conceptele și reglementările în domeniu, asistată de cercetarea empirică (cantitativă) prin aplicarea metodelor specifice de cercetare (observarea pe teren, analiza informațiilor financiar-contabile). Cercetarea cantitativă

este o abordare preponderent inductivă, prin desprinderea unor concluzii cu caracter general, plecând de la rezultatele obținute la nivelul studiului de caz efectuat.

În vederea realizării studiului au fost analizate situațiile financiare aferente exercițiului financiar 2010 și rapoartele anuale întocmite în conformitate cu regulamentul CNVM nr.1/2006 privind emitenții și operațiunile cu valori mobiliare, pentru 30 de societăți comerciale listate. Datele utilizate în studiu au fost culese din situațiile financiare anuale publicate, iar în faza de prelucrare și analiză am utilizat analiza comparativă empirică pentru identificarea asemănărilor și deosebirilor între informațiile publicate de companiile din diverse domenii de activitate.

În demersul întreprins am urmărit dacă societățile selectate în eșantion respectă criteriile minime de informare cu privire la includerea în notele explicative a unor informații semnificative legate de imobilizări necorporale conform prevederilor OMFP 3055/2009 privind aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, modificat prin OMFP nr. 2869/2010 .

Pentru atingerea scopului studiului am construit un set de patru întrebări, după cum urmează :

1. Sunt prezentate informații privind imobilizările necorporale în raportul anual întocmit conform prevederilor regulamentului nr.1/2006 al CNVM privind emitenții și operațiunile cu valori mobiliare?
2. Este prezentată dinamica imobilizărilor necorporale în notele explicative la rapoartele financiare publicate?
3. Sunt prezentate ajustările de depreciere însoțite de explicații ale cauzelor acestora?
4. Sunt prezentate informații legate de metoda de amortizare utilizată?

Răspunsurile la întrebări au fost notate cu puncte de la 0 la 1, punctajul maxim 1 reprezentând un răspuns complet, în viziunea noastră, dat în notele explicative la situațiile financiare publicate.

3 http://www.valuebasedmanagement.net/methods_magic.html Capital

4 Brennan N, *Reporting intellectual capital in annual reports: evidence from Ireland*, Accounting, Auditing and Accountability Journal, Vol.10, no.2, 2001, pp.18-30

5 Grojer J.E., Johanson U., *Current development in human resource costing and accounting*, Accounting, Auditing and Accountability Journal, Vol.11,no.7,1998,pp.14-21

6 Castilla Polo, F., Gallardo Vazquez, D., *Social information within the intellectual capital report*, Journal of Internacional Management,14, 2008, pp.353-363

7 Garcia-Meca E., Martinez I., *The use of intellectual capital information in investment decisions. An empirical study using analyst reports*, The International Journal of Accounting, 42, 2007, pp 57-81

În accepțiunea noastră un răspuns complet presupune prezentarea următoarelor informații: denumirea imobilizării necorporale, modul de dobândire, protecția legală și durata acesteia, cu precizarea certificatului eliberat de OSIM, durata de viață a imobilizării, metoda de amortizare, durata de amortizare, fundamentarea duratei de amortizare mai mare de 5 ani, valoarea justă a imobilizării necorporale la data bilanțului.

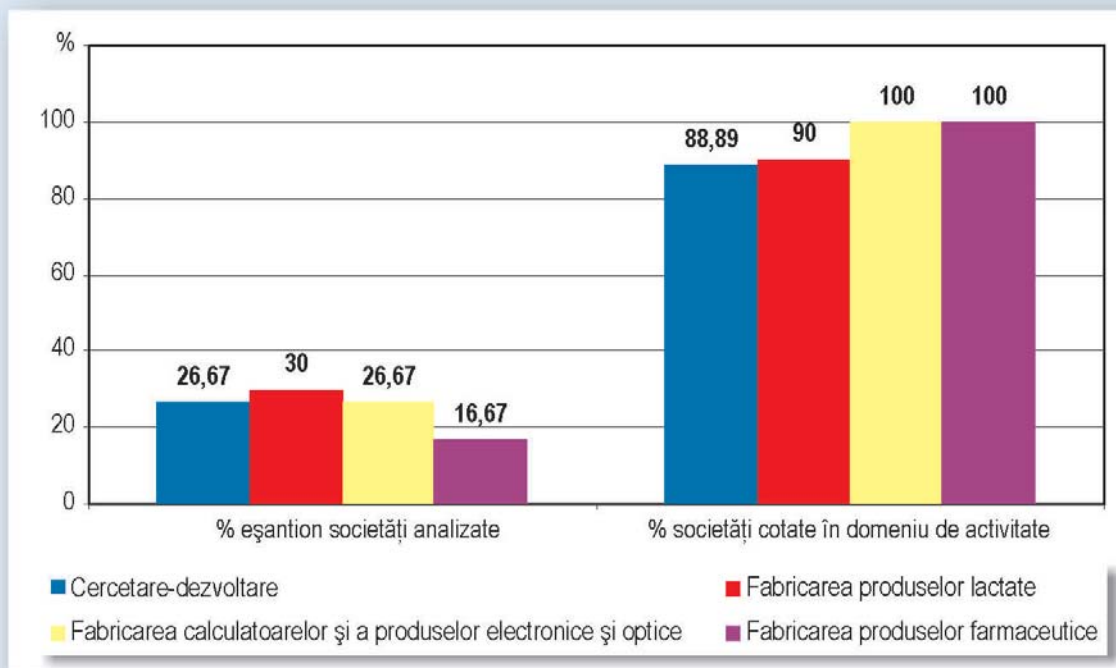
S-a procedat la calcularea diferenței dintre activul net contabil și valoarea de piață a societăților comerciale analizate având în vedere că studii empirice⁸ au evidențiat că diferențele favorabile se datorează existenței unor active necorporale.

Structura eșantionului supus analizei este prezentată în graficul nr.1. Eșantionarea s-a realizat după principiul alegerii aleatoare, deși au fost selectate societăți din domenii de activitate în care imobilizările necorporale au un rol important. Au existat constrângeri în construirea eșantionului ca urmare a existenței în structura activelor imobilizate numai a activelor corporale.

A fost analizată întreaga populație a societăților din domeniile *Fabricarea produselor farmaceutice*, cod CAEN 2110 și *Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice*, cod CAEN 2651 și în proporție de 90% a celor din domeniile *Cercetare-dezvoltare*, cod CAEN 7219 și *Fabricarea produselor lactate*, cod CAEN 1051.

Grafic 1 - Structura eșantionului și a societăților analizate

Domeniul de activitate	Nr. societăți analizate	Nr. firme cotate în domeniu de activitate	% eșantion societăți analizate	%societăți cotate în domeniu de activitate
Cercetare-dezvoltare	8	9	27%	89%
Fabricarea produselor lactate	9	10	30%	90%
Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice	8	8	27%	100%
Fabricarea produselor farmaceutice	5	5	17%	100%
Total societăți	30	32	100%	

8 Brennan N, *Reporting intellectual capital in annual reports: evidence from Ireland*, Accounting, Auditing and Accountability Journal, Vol.10,no.2,2001,pp.18-30

Analiza rezultatelor obținute

În studiul nostru am analizat ponderea activelor necorporale în activul imobilizat, diferența dintre valoarea de piață a societăților analizate și valoarea contabilă a acestora, precum și gradul de diseminare a informațiilor privind activele necorporale.

Pentru determinarea valorii de piață a societăților analizate am utilizat prețul mediu de tranzacționare a acțiunilor, determinat în funcție de informațiile trecute ale investitorilor. Activul net contabil a fost calculat pe baza datelor furnizate de bilanțurile contabile ale societăților comerciale. Implicit am considerat că activele și datoriile au fost corectate și aduse la valoarea reală prin inventarierea generală a patrimoniului la data întocmirii situațiilor financiare.

Gradul de diseminare a informațiilor a fost calculat ca medie aritmetică a punctajelor acordate pentru răspunsul primit la fiecare din cele patru întrebări.

DOMENIUL „CERCETARE-DEZVOLTARE”

În urma prelucrării datelor, în tabelul nr. 1 sunt prezentate informațiile pentru domeniul de activitate *Cercetare-dezvoltare*, cod CAEN 7219.

Societățile din domeniul de activitate *Cercetare-dezvoltare* se caracterizează printr-un grad de diseminare a informațiilor de cca. 60%.

Ponderea activelor necorporale diferă de la o societate la alta, iar valoarea de piață este superioară valorii contabile doar în două cazuri din cele opt analizate.

Tabel 1 - Informații privind societățile analizate

Domeniul de activitate <i>Cercetare-dezvoltare</i>	Ponderea activelor necorporale în total activ imobilizat	Gradul de diseminare a informațiilor	Diferența între Valoarea de piață și ANC
Societatea nr.1	6.95%	63%	-1,088,072
Societatea nr.2	0.07%	50%	-15,494,832
Societatea nr.3	0.00%	63%	-540,979
Societatea nr.4	0.29%	75%	-414,999
Societatea nr.5	0.96%	75%	-7,168,927
Societatea nr.6	0.00%	50%	122,669
Societatea nr.7	5.27%	50%	2,888,506
Societatea nr.8	20.45%	50%	-2,498,704

Tabel 2 - Imobilizări necorporale în patrimoniul societăților

Domeniul de activitate <i>Cercetare-dezvoltare</i>	Active necorporale conform situațiilor financiare	Informații furnizate în raportul anual, valori nete contabile
Societatea nr.1	128,145	127.049 lei cheltuieli constituire 1.096 lei, licențe programe informatice
Societatea nr.2	13,548	13.548lei, licențe programe informatice
Societatea nr.3	0	Deține în patrimoniu licențe programe informatice cu o valoare contabilă de 25.747 lei, dar amortizate integral
Societatea nr.4	6,117	licențe programe informatice
Societatea nr.5	48,285	licențe programe informatice
Societatea nr.6	0	licențe programe informatice cu o valoare contabilă de 38.424 lei, dar amortizate integral
Societatea nr.7	50,754	licențe programe informatice
Societatea nr.8	557,346	541.584 lei – concesiuni, brevete, licențe 15.264 lei – avansuri și imobilizări necorporale în curs*

* În notele explicative nu este prezentată componența activelor necorporale

Conform situațiilor financiare publicate și a raportului anual prevăzut de Regulamentul nr. 1/2006 al CNVM privind emitenții și operațiunile cu valori mobiliare, societățile dețin în patrimoniu următoarele immobilizări necorporale, prezentate în tabelul nr. 2.

Așa cum rezultă din informațiile prezentate în rapoartele anuale întocmite conform Regulamentului nr. 1/2006 al CNVM privind emitenții și operațiunile cu valori mobiliare, societățile din domeniul *Cercetare-dezvoltare* dețin în patrimoniu licențe și programe informatice. Numai într-un singur caz, respectiv în cazul societății nr. 8, sunt evidențiate immobilizări necorporale în contul 205 „*Concesiuni, brevete, mărci*”, dar în notele explicative nu este prezentată componența contului. La aceeași societate apar în situațiile financiare avansuri pentru immobilizări necorporale, deși în notele explicative nu se precizează pentru ce au fost înregistrate avansurile, respectiv dacă este vorba despre un program de cercetare ce se va finaliza cu obținerea unei immobilizări necorporale sau de altă natură.

La nivelul eșantionului analizat constatăm că există diferențe cu privire la relevanța informațiilor furnizate. Societățile analizate includ în nota 1 - *Active immobilizate* informații numerice cu privire la creșterile, cedările și transferurile de active

necorporale din timpul exercițiului financiar, iar valorile prezentate nu sunt însoțite de explicații. În unele cazuri, societățile prezintă și în nota 6 - *Principii, politici și metode contabile* elementele necorporale, oferind informații cu privire la metoda de amortizare și durata de amortizare.

Niciuna din societățile analizate nu a înregistrat ajustări de valoare ale immobilizărilor necorporale.

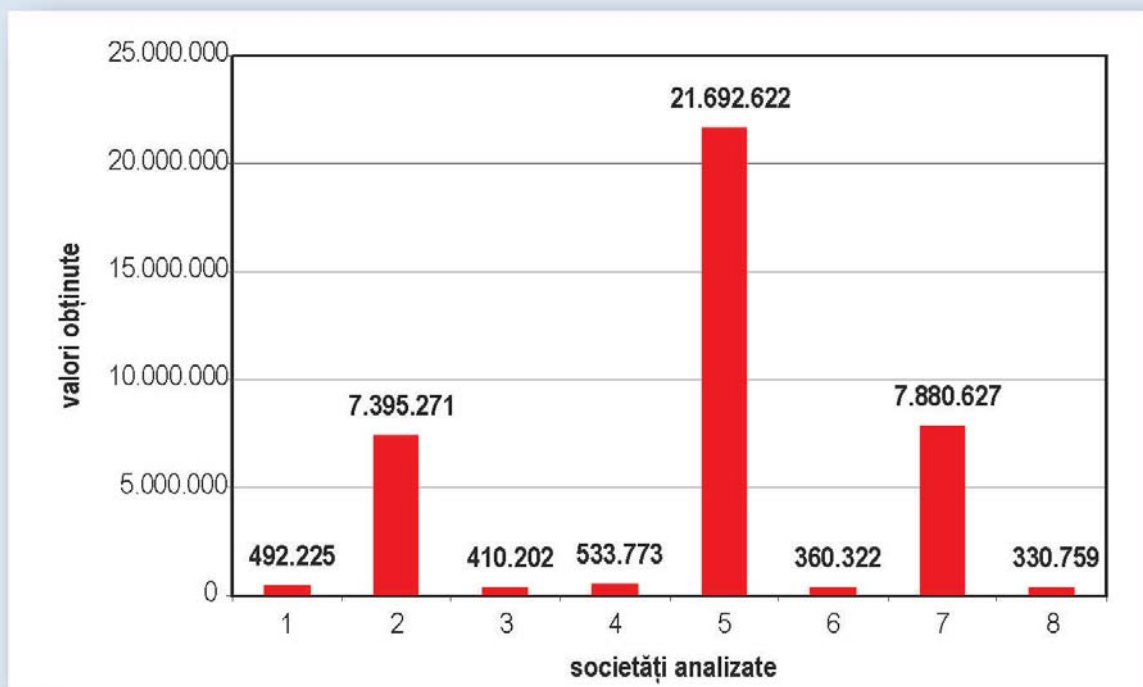
Din graficul nr. 2 constatăm că cea mai mare cifră de afaceri a fost realizată de societatea nr. 5. Societatea deține în patrimoniu licențe și programe informatice. Putem concluziona că fără existența licențelor și programelor informatice societatea nu ar fi putut realiza cifra de afaceri raportată.

Este evidentă legătura între domeniul de activitate și componența immobilizărilor necorporale, dar nu se confirmă faptul că cifra de afaceri obținută se datorează doar immobilizărilor necorporale. Putem concluziona că există o legătură directă între domeniul de activitate și componența immobilizărilor necorporale.

DOMENIUL „FABRICAREA PRODUSELOR LACTATE”

Pentru domeniul *Fabricarea produselor lactate*, cod CAEN 1051, informațiile sunt prezentate în tabelul nr. 3.

Grafic 2 - Cifra de afaceri obținută în domeniul cercetare-dezvoltare

Tabel 3 - Informații privind societățile analizate

Domeniul de activitate <i>Fabricarea produselor lactate</i>	Ponderea activelor necorporale în total activ imobilizat	Gradul de diseminare a informațiilor	Diferența între Valoarea de piață și ANC
Societatea nr.1	0.54%	63%	33,193,045
Societatea nr.2	0.13%	50%	-4,563,642
Societatea nr.3	0.02%	63%	34,658,813
Societatea nr.4	0.00%	50%	382,991
Societatea nr.5	0.00%	50%	-506,550
Societatea nr.6	2.05%	50%	-2,617,970
Societatea nr.7	0.08%	50%	-6,068,919
Societatea nr.8	2.54%	50%	-7,324,193
Societatea nr.9	0.00%	50%	-472,108

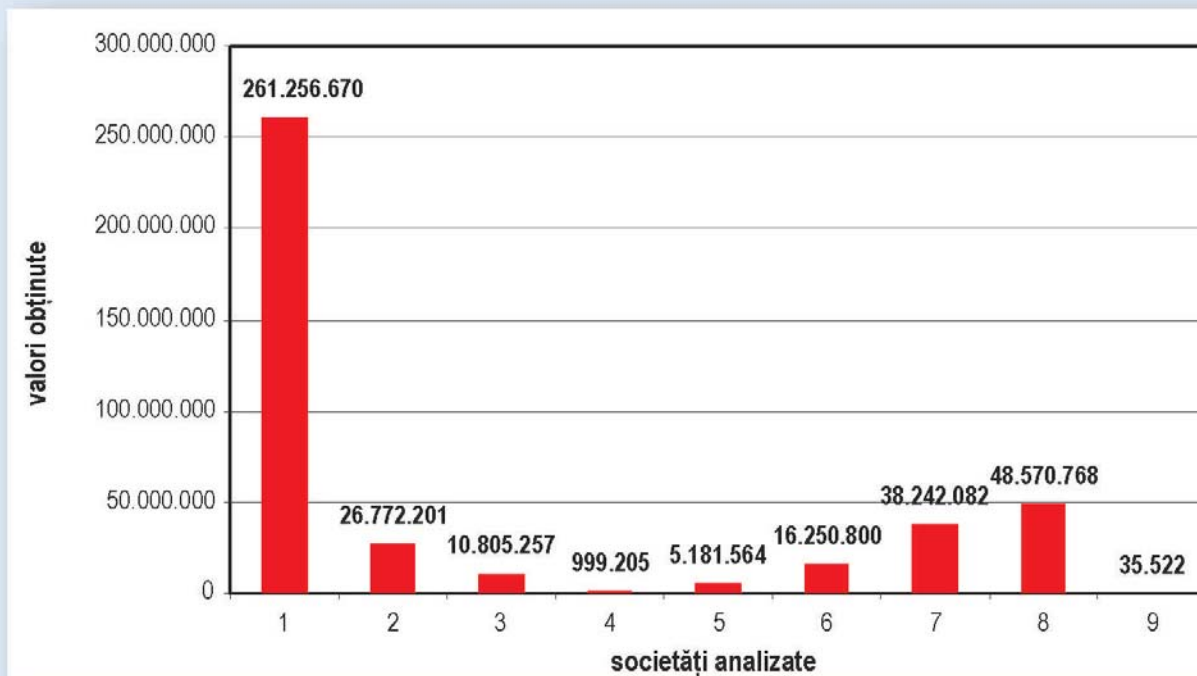
Tabel 4 - Imobilizări necorporale în patrimoniul societăților

Domeniul de activitate <i>Fabricarea produselor lactate</i>	Active necorporale conform situațiilor financiare	Informații furnizate în raportul anual, valori nete contabile
Societatea nr.1	707,104	Cheltuieli constituire amortizate integral 210.387 lei – concesiuni, brevete, licențe, mărci (fără explicații) 496.717 lei – avansuri imobilizări necorporale
Societatea nr.2	22,387	22,387 lei concesiuni, brevete, licențe, mărci (fără explicații)
Societatea nr.3	2,331	2,331 lei - concesiuni, brevete, licențe, mărci (fără explicații)
Societatea nr.4	75	Licențe și programe informatice
Societatea nr.5	0	Probabil licențe și programe informatice amortizate integral
Societatea nr.6	104,305	fără explicații
Societatea nr.7	9,057	fără explicații
Societatea nr.8	1,031,651	182.386 lei – cheltuieli dezvoltare 849.265 lei - concesiuni, brevete, licențe, mărci
Societatea nr.9	0	2786 lei - licențe și programe informatice amortizate integral - evidențiate incorect, folosindu-se același cont, respectiv 208 - <i>Alte imobilizări necorporale</i>

Societățile din domeniul de activitate *Fabricarea produselor lactate* se caracterizează printr-un grad de diseminare a informațiilor de cca. 60%, ponderea activelor necorporale diferă de la o societate la alta, iar valoarea de piață este superioară valorii contabile doar în trei cazuri din cele nouă analizate.

Conform situațiilor financiare publicate și a raportului anual întocmit în baza prevederilor regulamentului nr. 1/2006 al CNVM privind emitenții și operațiunile cu valori mobiliare, societățile dețin în patrimoniu imobilizări necorporale, prezentate în tabelul nr. 4.

Datele evidențiază că majoritatea societăților dețin în patrimoniu imobilizări necorporale înregistrate în contul 205 „*Concesiuni, brevete, licențe, mărci*”, dar în notele explicative nu sunt furnizate informații cu privire la caracteristicile acestora, modul de obținere, durata de viață economică, evaluarea acestora. În cazul societății nr. 8, deși există evidențiate cheltuieli de dezvoltare, nu ni se furnizează informații referitoare la acestea în notele explicative. Având în vedere că sunt societăți producătoare de produse lactate putem presupune că este vorba despre mărci înregistrate, rețete de produse, desene înregistrate la OSIM, dar informațiile nu sunt prezentate publicului.

Grafic 3 - Cifra de afaceri obținută în domeniul *Fabricarea produselor lactate*

Din graficul nr. 3 constatăm că cea mai mare cifră de afaceri a fost realizată de societatea nr. 1, urmată la distanță mare de societatea nr. 8 și nr. 7. Societatea nr. 1 deține în patrimoniu imobilizări necorporale evidențiate în contul 205 *Concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare*. Societatea nr.8 deține în patrimoniu imobilizări necorporale cu aproape 46% mai mari decât societatea nr.1, dar cifra de afaceri obținută este de 5,4 ori mai mică decât cifra de afaceri realizată de societatea nr.1. Există o legătură între domeniul de activitate și componența imobilizărilor necorporale, dar nu avem confirmarea că cifra de afaceri obținută se datorează numai imobilizărilor necorporale.

DOMENIUL „FABRICAREA CALCULATOARELOR ȘI A PRODUSELOR ELECTRONICE ȘI OPTICE”

Pentru domeniul *Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice* informațiile sunt prezentate în tabelul nr. 5.

Societățile din domeniul de activitate *Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice* se caracterizează printr-un grad de diseminare a informațiilor de cca 56%, ponderea activelor necorporale diferă de la o societate la alta, iar

valoarea de piață este superioară valorii contabile doar în trei cazuri din cele opt analizate.

Conform situațiilor financiare publicate și a raportului anual întocmit în baza prevederilor regulamentului nr. 1/2006 al CNVM privind emitenții și operațiunile cu valori mobiliare, societățile dețin în patrimoniu imobilizări necorporale, prezentate în tabelul nr. 6.

Datele evidențiază că majoritatea societăților dețin în patrimoniu imobilizări necorporale înregistrate în contul 208 „*Alte imobilizări necorporale*,” dar în notele explicative nu sunt furnizate informații cu privire la caracteristicile acestora, modul de obținere, durata de viață economică, evaluarea acestora. În cazul societății nr. 8, deși există evidențiate cheltuieli de dezvoltare, nu ni se furnizează informații referitoare la acestea în notele explicative. Ca și la celelalte domenii de activitate informațiile furnizate nu ne permit realizarea unei analize pertinente. În graficul nr. 4 este prezentată cifra de afaceri obținută de societățile din domeniul de activitate *Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice*.

Datele relevă faptul că cea mai mare cifră de afaceri a fost realizată de societatea nr. 4, urmată la distanță mare de societățile nr. 3 și nr. 1.

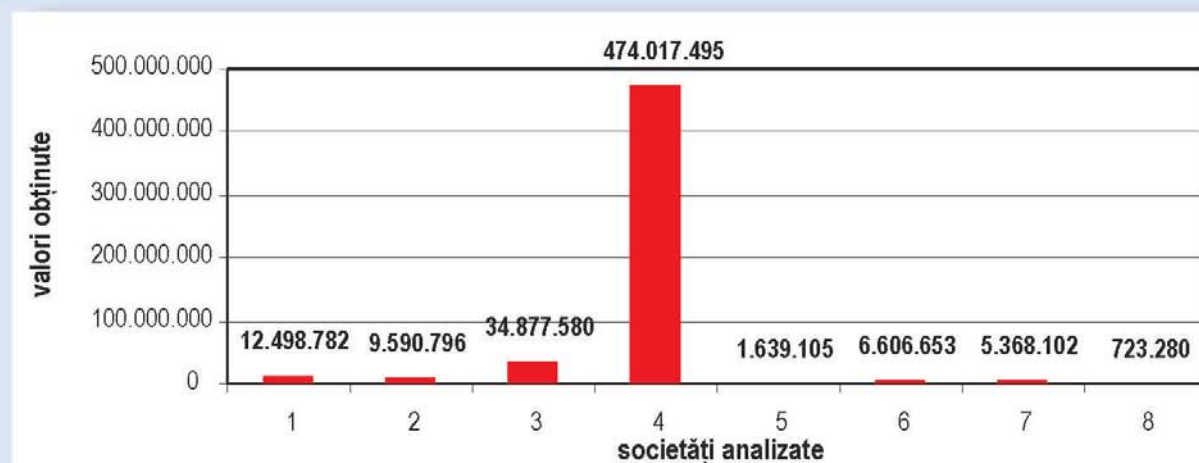
Tabel 5 - Informații privind societățile analizate

Domeniul de activitate <i>Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice</i>	Ponderea activelor necorporale în total activ imobilizat	Gradul de diseminare a informațiilor	Diferența între Valoarea de piață și ANC
Societatea nr.1	2,53%	63%	-2.181.906
Societatea nr.2	0,00%	50%	3.984.480
Societatea nr.3	14,99%	63%	-59.486.896
Societatea nr.4	0,06%	56%	-73.431.291
Societatea nr.5	0,01%	56%	-7.873.918
Societatea nr.6	0,00%	56%	41.437.717
Societatea nr.7	0,00%	56%	-192.271.825
Societatea nr.8	2,92%	56%	61.950.407

Tabel 6 - Imobilizări necorporale în patrimoniul societăților

Domeniul de activitate <i>Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice</i>	Active necorporale conform situațiilor financiare	Informații furnizate în raportul anual, valori nete contabile
Societatea nr.1	75.184	Probabil licențe și programe informatice
Societatea nr.2	0	Nu deține în patrimoniu imobilizări necorporale
Societatea nr.3	8.261.692	Nu există date în note explicative
Societatea nr.4	146.470	Nu există date în note explicative
Societatea nr.5	468	Concesiuni, brevete, licențe
Societatea nr.6	0	Programe informatice amortizate integral
Societatea nr.7	6.152	Probabil licențe și programe informatice
Societatea nr.8	352.877	94.089 lei cheltuieli constituire sau cheltuieli de dezvoltare 258.788 lei licențe și programe informatice

Grafic 4 - Cifra de afaceri obținută în domeniul *Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice*

Toate societățile aflate în top dețin în patrimoniul imobilizări necorporale, dar în notele explicative nu există informații cu privire la componența acestora, informații de natură juridică sau studii efectuate cu privire la impactul acestora asupra rezultatelor.

Ca și în cazul societăților din domeniile *Cercetare-dezvoltare* și *Fabricarea produselor lactate* nu avem confirmarea că cifra de afaceri obținută se datorează numai imobilizărilor necorporale.

DOMENIUL „FABRICAREA PRODUSELOR FARMACEUTICE”

Pentru domeniul *Fabricarea produselor farmaceutice* informațiile sunt prezentate în tabelul nr. 7.

Societățile din domeniul de activitate *Fabricarea produselor farmaceutice* se caracterizează printr-un grad de diseminare a informațiilor de cca. 20%, ponderea activelor necorporale diferă de la o societate la alta, iar valoarea de piață este superioară valorii contabile în patru cazuri din cinci.

Conform situațiilor financiare publicate și a raportului anual întocmit în baza prevederilor regulamentului nr. 1/2006 al CNVM privind emitenții și operațiunile cu valori mobiliare, societățile dețin în patrimoniul imobilizări necorporale, prezentate în tabelul nr. 8.

Deși speram să găsim în rapoarte și în note explicative informații cu privire la activele necorporale, având în vedere domeniul special de activitate, marile societăți producătoare de produse farmaceutice nu au publicat pe site-ul www.bvb.ro notele explicative la situațiile financiare sau raportul auditorului.

Din graficul nr. 5 constatăm că cifra de afaceri cea mai mare a fost realizată de societatea nr. 5, urmată de societatea nr.1 și la distanță mare de societatea nr.2.

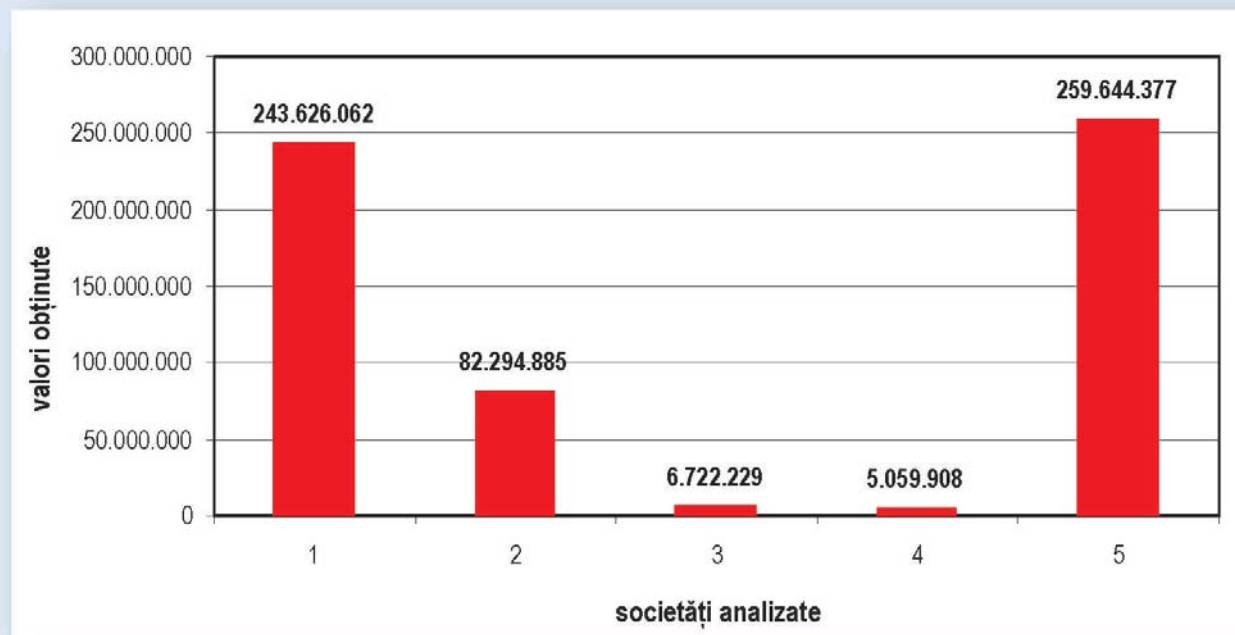
Toate societățile aflate în top dețin în patrimoniul imobilizări necorporale, dar în notele explicative nu există informații cu privire la componența acestora, informații de natură juridică sau studii efectuate cu privire la impactul acestora asupra rezultatelor.

Tabel 7 - Informații privind societățile analizate

Domeniul de activitate <i>Fabricarea produselor farmaceutice</i>	Ponderea activelor necorporale în total activ imobilizat	Gradul de diseminare a informațiilor	Diferența între Valoarea de piață și ANC
Societatea nr.1	1,18%	0%	19.967.047
Societatea nr.2	1,73%	50%	72.691.409
Societatea nr.3	33,98%	50%	-5.088.606
Societatea nr.4	0,28%	0%	12.655.115
Societatea nr.5	0,65%	0%	6.612.055

Tabel 8 - Imobilizări necorporale în patrimoniul societăților

Domeniul de activitate <i>Fabricarea produselor farmaceutice</i>	Active necorporale conform situațiilor financiare	Informații furnizate în raportul anual, valori nete contabile
Societatea nr.1	1.989.252	Raportul nu este publicat pe site www.bvb.ro
Societatea nr.2	1.164.957	Raportul nu este publicat pe site www.bvb.ro
Societatea nr.3	1.449.285	1.442.747 lei - Cheltuieli de constituire și cheltuieli de dezvoltare 6.538 lei – licențe și programe informatice
Societatea nr.4	12.753	5.382 lei – cheltuieli de cercetare 7.371 lei – licențe și programe informatice
Societatea nr.5	474.238	Raportul nu este publicat pe site www.bvb.ro

Grafic 5 - Cifra de afaceri obținută în domeniul *Fabricarea produselor farmaceutice*

Cifra de afaceri obținută de societățile analizate în fiecare domeniu de activitate este prezentată în tabelul nr. 9.

Reprezentarea grafică a cifrei de afaceri obținută în cele patru domenii de activitate este prezentată în graficul nr. 6

Se constată că societățile din domeniul *Cercetare-dezvoltare* înregistrează cea mai mică cifră de afaceri în comparație cu societățile din celelalte domenii de activitate, dar și în cadrul

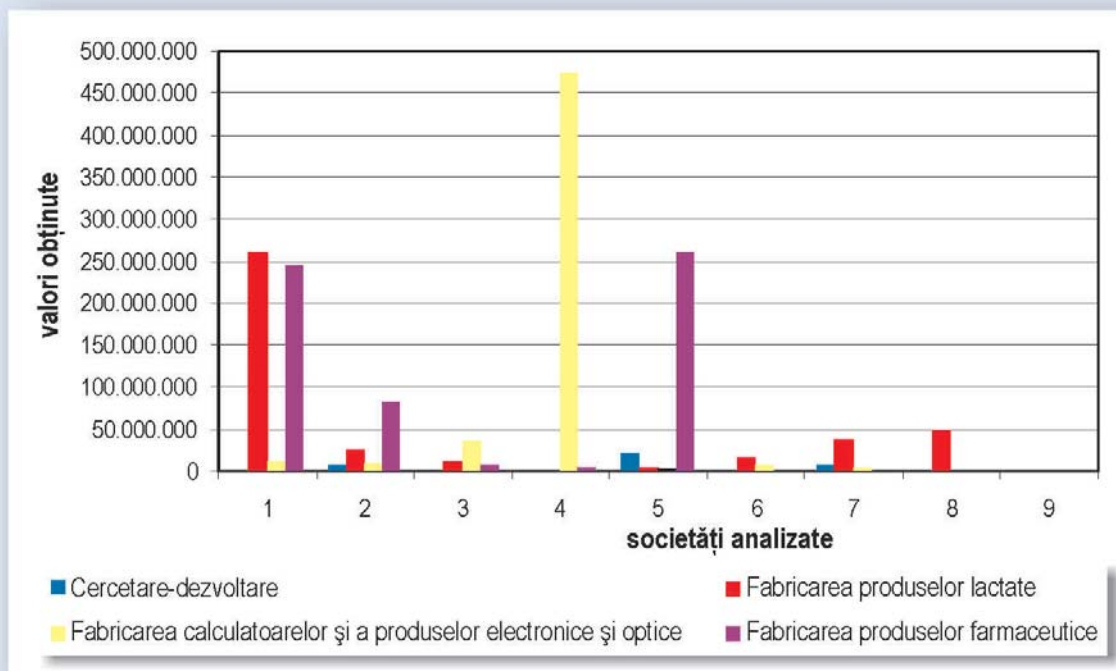
fiecărui domeniu există diferențe majore.

Dacă facem comparații între cifra de afaceri realizată în fiecare domeniu de activitate constatăm că cea mai mare cifră de afaceri a fost realizată în domeniul *Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice*, iar cea mai mică cifră de afaceri a fost obținută în domeniul *Fabricarea produselor lactate*.

Tabel 9 - Cifra de afaceri obținută de societățile analizate în fiecare domeniu de activitate

Societăți analizate	Cercetare-dezvoltare	Fabricarea produselor lactate	Fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice	Fabricarea produselor farmaceutice
1	492,225	261,256,670	12,498,782	243,626,062
2	7,395,271	26,772,201	9,590,796	82,294,885
3	410,202	10,805,257	34,877,580	6,722,229
4	533,773	999,205	474,017,495	5,059,908
5	21,692,622	5,181,564	1,639,105	259,644,377
6	360,322	16,250,800	6,606,653	
7	7,880,627	38,242,082	5,368,102	
8	330,759	48,570,768	723,280	
9		35,522		

Grafic 6 - Analiza comparativă a cifrei de afaceri

Concluzii

În cercetarea noastră am încercat să identificăm dacă există corelații între ponderea imobilizărilor necorporale în activ imobilizat și gradul de diseminare a informațiilor privind imobilizările necorporale, pe de o parte, iar pe de altă parte, dacă existența imobilizărilor necorporale în patrimoniu influențează valoarea de piață a societăților. La nivelul societăților analizate prezentarea informațiilor cu privire la imobilizările necorporale nu este influențată de ponderea acestora în activ imobilizat și nici de mărimea cifrei de afaceri. Societățile se rezumă la cerințele minime de prezentare prevăzute în OMFP 3055/2009 privind aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, modificat și completat prin OMFP nr. 2869/2010 pentru modificarea și completarea unor reglementări contabile, fără a se prezenta importanța acestora în patrimoniu sau efectuarea de studii cu privire la impactul acestora asupra rezultatelor societății.

Deși din consultarea site-ului OSIM am constatat existența mărcilor înregistrate pentru ANTIBIOTICE SA Iași, Zentiva SA și BIOFARM, acestea nu sunt prezentate în notele explicative ce trebuiau publicate pe site-ul Bursei de Valori București. Considerăm că informațiile prezentate în situațiile financiare sunt sărace și ar fi fost important să se prezinte

informații legate de: denumirea imobilizării necorporale, modul de dobândire, protecția legală și durata acesteia, precizarea certificatului eliberat de OSIM, durata de viață a imobilizării, metoda de amortizare, durata de amortizare, fundamentarea duratei de amortizare mai mare de 5 ani, valoarea justă a imobilizării la data bilanțului.

Având în vedere faptul că principalii utilizatori ai situațiilor financiare sunt statul, creditorii și investitorii, putem înțelege de ce accentul este pus pe imobilizări corporale, iar în situațiile financiare sunt prezentate mai mult informații legate de acestea - evoluție, evaluare, casare, achiziție, durata de amortizare.

Societățile analizate prezintă informații minime în conformitate cu prevederile legii, iar diferențele pozitive între activul net contabil și valoarea de piață nu pot fi explicate pe seama existenței în patrimoniu a imobilizărilor necorporale, ci pornind de la factorii ce țin de încrederea sau optimismul investitorilor, în momentul în care aceștia decid să investească.

Studiul pe care l-am realizat a creat oportunitatea continuării demersului de cercetare. O extindere a acesteia la mai multe societăți cotate la bursă ar permite exprimarea unor concluzii mai cuprinzătoare.

Bibliografie

Brennan N, *Reporting intellectual capital in annual reports: evidence from Ireland*, Accounting, Auditing and Accountability Journal, Vol.10, no.2, 2001, pp.18-30

Castilla Polo, F., Gallardo Vazquez, D., *Social information within the intellectual capital report*, Journal of International Management, 14, 2008, pp.353-363

Garcia-Meca E., Martinez I., *The use of intellectual capital information in investment decisions. An empirical study using analyst reports*, The International Journal of Accounting, 42, 2007, pp 57-81

Grojer J.E., Johanson U., *Current development in human resource costing and accounting*, Accounting, Auditing and Accountability Journal, Vol.11, no.7, 1998, pp.14-21

Munteanu V., Zuca M., *Contabilitatea financiară a întreprinderilor*, Editura Prouniversitaria, București, 2010

The MERITUM project, accesabil la [http://www.pnbukh.com/](http://www.pnbukh.com/files/pdf_filer/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf)

[files/pdf_filer/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf](http://www.pnbukh.com/files/pdf_filer/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf)

The MAGIC Project, accesabil la http://www.valuebasedmanagement.net/methods_magic.html Capital

Standardele Internaționale de Raportare Financiară IFRS 2011, Editura CECCAR, București, 2011

Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial nr. 766 din 10 noiembrie 2009

Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 2869/2010 pentru modificarea și completarea unor reglementări contabile, publicat în Monitorul Oficial nr. 882 din 29 decembrie 2010

Regulamentul nr. 1/2006 al CNVM privind emitenții și operațiunile cu valori mobiliare

În atenția membrilor CAFR

RAPORTUL ANUAL DE ACTIVITATE

se completează, începând cu anul 2012, on-line

ACCESEAZĂ AZI site-ul Camerei: www.cafr.ro în spațiul privat dedicat membrilor CAFR și completează on-line raportul anual de activitate. Folosește username-ul și parola personală!

Pentru detalii contactați Departamentul de servicii pentru membri, la telefon 021 410 74 43 int. 107/108, 0749 011 145 sau prin e-mail: servicii.membri@cafr.ro

Posibilități de utilizare a analizei tehnice în cadrul managementului portofoliilor de active financiare

Ștefana DIMA (CRISTEA)*, Bogdan DIMA** & Otilia ȘĂRĂMĂȚ***

Abstract

Technical Analysis as a Tool for Financial Assets' Portfolio Management

The purpose of the present paper is to debate over the possibilities of using technical analysis as a tool for financial assets' portfolio management in parallel with fundamental analysis, highlighting the methodologies particular to the former as well as the ways of combining the two types of analysis.

In addition, the empirical study shows how specific technical analysis' indicators may be applied to generating trading signals, in order to built and manage four portfolios which "copy" the structure of major stock market indices: Dow Jones Industrial Average, NASDAQ Composite, S&P 500 Index and FTSE100. The results reveal the increasing volatility of those markets along with a certain decreasing trend of financial assets' holding and trading horizons particular to investors on developed markets, which explain the relative higher performance of oscillators opposed to trend indicators.

Key words: *fundamental analysis, technical analysis, financial assets' portfolio, indicators, methodologies*

JEL Classification: G11, G15

Cuvinte cheie: *analiză fundamentală, analiză tehnică, portofoliu de active financiare, indicatori, metodologii*

Introducere

În contextul procesului de globalizare financiară, a apelului din partea a tot mai multor entități economice la resursele disponibile pe piețele financiare internaționale, dar și a efectelor crizei economico-financiare, profesionistul contabil se confruntă cu noi situații și oportunități.

Astfel, aprofundarea unor aspecte conexe procesului decizional ce survine în structurarea, gestionarea și evaluarea performanțelor portofoliilor de active financiare tranzacționate pe piețele de capital – deși nu intră, neapărat, în domeniul strict de interes al multor profesioniști contabili – se poate dovedi relevantă pentru acea categorie de profesioniști contabili implicați într-o formă sau alta în operațiunile derulate pe piața de capital sau pentru cei care

* Lector univ. dr., Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Facultatea de Științe Economice, email: stefana_cristea@yahoo.it

** Profesor univ. dr., Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Economie și de Administrare a Afacerilor, email: bogdandima2001@gmail.com

*** Drd, Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Economie și de Administrare a Afacerilor, email: otiliasaramat@yahoo.com

realizează auditarea situațiilor financiare ale entităților cotate pe această piață.

În managementul portofoliilor de active financiare sunt implicate două clase majore de metode de analiză a dinamicii survenite pe piața financiară: metode de analiză fundamentală și de analiză tehnică.

În privința principalei distincții dintre cele două clase majore de metode de analiză, remarcăm că aceasta este în directă legătură cu taxonomia informațiilor luate în considerare. Pe de o parte, *analiza tehnică operează cu informații endogene în raport de piață*, vizând atât variabilele ce reflectă date de natură istorică, cât și variabile proiective (prețurile activelor financiare, volume de tranzacționare, trendurile și volatilitățile istorice și anticipate ale prețurilor, elemente legate de comportamentul ciclic și sezon al valorilor tranzacționale ale activelor financiare). Pe de altă parte, *analiza fundamentală ia în considerare un set complex de informații localizate la niveluri micro, mezo și macroeconomice* (situațiile financiare și performanțele economico-financiare ale emitenților, informațiile subsecvente conjuncturii sectoriale și cele macroeconomice de ansamblu, precum și informații legate de fluxurile financiare în plan regional și internațional).

Ca atare, posibilitatea reală de *combinaire a analizei tehnice și analizei fundamentale* ridică anumite limitele metodologice și dificultăți empirice, în scopul ameliorării calității procesului decizional ce survine în structurarea, gestionarea și evaluarea performanțelor portofoliilor de active financiare. În cele ce urmează vom trata caracteristicile principale și metodologiile aferente celor două clase de analiză, urmate de studiul empiric, posibilitățile de combinare a analizei tehnice cu analiza fundamentală și considerațiile finale.

Aspecte generale privind analiza fundamentală

Analiza fundamentală urmărește previzionarea dinamicii viitoare a prețului unui activ financiar pe baza determinării și evaluării factorilor economici care afectează activul în cauză și anticiparea momentului optim pentru realizarea tranzacțiilor bursiere și a sensului acestora. Această previzionare a prețului necesită identificarea și analizarea consecințelor factorilor care îl influențează. Mai mult, ținând cont de diversitatea factorilor care influențează volatilitatea prețurilor acțiunilor, obligațiunilor, cursului de schimb, trebuie identificați cât mai mulți dintre aceștia și analizați în funcție de contextul micro, macro și mondo economic în care survin. Astfel, în cazul instrumentelor financiare derivate, inclusiv a celor bazate pe mijloace de plată străine, analiza fundamentală poate lua în considerare premise macro-economice (masa monetară, rata inflației, ratele dobânzii, politica fiscală) legate de țara care emite moneda respectivă sau situația pe piețele financiare internaționale în cazul în care moneda în cauză face obiectul tranzacțiilor globale sau al rezervelor valutare ale mai multor state.

În analiza fundamentală există două tipuri de abordări, și anume:

- 1) abordarea *top-down* – are drept punct de pornire ipoteza conform căreia informațiile referitoare la economie, piața financiară sau domeniul de activitate exercită un impact semnificativ asupra rentabilității activelor financiare individuale;
- 2) abordarea *bottom-up* – pornește de la premisa că se pot identifica instrumente financiare sub-evaluate, cu o valoare intrinsecă mai mare

decât prețul de piață, și care să ofere rentabilități superioare, indiferent de evoluția sau perspectivele sectorului de activitate, sau economiei, în ansamblu (Prisăcariu *et al.*, 2008).

Prin urmare, primul tip de analiză începe studiul de la nivel macroeconomic, se continuă cu domeniul de activitate în care se înscrie activitatea entității economice analizate și se finalizează cu analiza detaliată a entității în cauză, în timp ce în cea de-a doua abordare analiza se realizează în sens invers.

Scopul analizei fundamentale este de a determina valoarea intrinsecă a unei acțiuni pentru a o compara cu prețul la care aceasta se tranzacționează pe piață.

Atunci când valoarea intrinsecă este superioară prețului de tranzacționare, investitorii vor cumpăra, întrucât există un potențial de creștere a prețului pe piață. În consecință, analiza fundamentală este considerată de către analiștii financiari drept un excelent punct de plecare pentru selecționarea celor mai bune acțiuni.

Analiza fundamentală poate fi fie cantitativă – determină și evaluează factori economici care sunt cuantificabili în termeni numerici, fie calitativă – determină și evaluează factori economici din perspectiva caracteristicilor calitative percepute ale acestora.

Așadar, analiza fundamentală este interesată de analiza factorilor care influențează cererea și oferta pe piața financiară, precum cicluri economice, inflație, deficitul balanței de plăți, deficit public, politici guvernamentale, factori calitativi specifici emitenților (calitatea managementului, politici manageriale, poziția pe piața concurențială, performanțele trecute și viitoare etc.), dar și

de analiza cantitativă realizată pe baza situațiilor financiare.

Considerăm că o formă de analiză fundamentală nu este obligatoriu superioară celeilalte, fiind preferabil ca analiza fundamentală cantitativă să fie utilizată în paralel cu analiza fundamentală calitativă.

Analiza situației economico-financiare a entităților economice ale căror active financiare se emit sau se tranzacționează pe piața de capital, fie că este vorba de piața primară, sau cea secundară, se realizează prin studiul indicatorilor obținuți pe baza rapoartelor financiare ale entității în cauză, luând în considerare particularitățile specifice determinate de efectele pe care mediul economic și politic național și internațional le au asupra emitentului (Prisăcariu *et al.*, 2008).

Cea mai cunoscută metodă de estimare realizată prin analiza fundamentală este metoda estimării prețului unei acțiuni prin intermediul ratelor financiare (Cazan *et al.*, 2004). Cele mai semnificative rate – ca valoare informativă – utilizate în analiza structurii activului și pasivului sunt: rata activelor imobilizate (imobilizări corporale, necorporale și financiare); rata activelor circulante (stocuri, creanțe, disponibilități bănești și plasamente); rata stabilității financiare; rata autonomiei financiare; rata de îndatorare.

În plus, analiza rentabilității economice, financiare și comerciale oferă acționarilor și creditorilor informații cu privire la eficiența activităților desfășurate de entitate.

Însă, deși utilizarea analizei fundamentale în elaborarea strategiilor de tranzacționare este indicată, suntem de acord cu faptul că rezultatele pot fi îmbunătățite dacă aceasta este combinată cu analiza tehnică (Barna, 2004).

Aspecte generale privind analiza tehnică

Analiza tehnică reprezintă acel set de instrumente și metode destinate evaluării tendințelor și condițiilor locale de formare a valorilor tranzacționale ale activelor financiare bazate pe informațiile endogene localizate la nivelul segmentelor de piață specifice. În plus, aceasta implică o abordare multidisciplinară, bazată pe analiza determinantilor economici subsecvenți cererii și ofertei, analiză instituțională, elemente de sociologie a grupurilor, econofizică, econometrie. În opinia lui Levy (1966) la baza analizei tehnice stau următoarele ipoteze:

- valoarea de piață a oricărui bun este determinată prin confruntarea cererii și ofertei;
- atât cererea, cât și oferta de acțiuni sunt guvernate de factori raționali, precum și de factori iraționali;
- prețurile activelor – și piața privită în ansamblu – reflectă anumite tendințe;
- tendințele piețelor se modifică în funcție de cerere și ofertă, aceste modificări putând fi detectate mai devreme sau mai târziu.

Analiza tehnică a fost fundamentată teoretic de către Dow (1902), având ca punct de plecare ideea conform căreia evoluția pieței este întâmplătoare, fiind influențată de trei trenduri ciclice distincte și anume:

- trendul primar (principal) – ciclul pe termen lung care indică tendința generală a pieței;
- trend secundar, ce acționează în sens invers trendului primar, tinzând să corecteze deviațiile de la limitele generale;

- trenduri minore, care reprezintă, de fapt, fluctuațiile zilnice ale prețurilor.

Teoria clasică a lui Dow utilizează randamentele relative a două medii calculate pentru două sectoare economice, o piață puternică, cu o tendință continuă, fie că este „bull” sau „bear market”, fiind cea pe care ambele medii se mișcă în aceeași direcție. Când mediile au tendințe opuse, se consideră că piața este slabă sau nehotărâtă (Barna, 2004).

Metodologiile specifice analizei tehnice pot fi grupate în trei clase principale:

1. analiza grafică;
2. analiza bazată pe indicatori (indicatori de trend, oscilatori și micști);
3. metodologii interdisciplinare.

În continuare, considerăm oportună prezentarea unor aspecte specifice respectivelor metodologii. Astfel:

1. **Analiza grafică** este bazată pe identificarea vizuală a unor structuri clare în dinamica valorilor tranzacționale, precum: grafice liniare, de tip bară, punctuale, lumânare - *candlestick* sau japoneze (Barna, 2004, Murgea, 2004).

2. **Analiza bazată pe indicatori** are drept scop identificarea tendințelor și a punctelor în care au loc modificări ale acestora. Indicatorii se folosesc atât pentru obținerea semnalelor de piață, cât și în calitate de instrument ajutător pentru confirmarea semnalelor obținute cu metoda analizei grafice. În funcție de tipul de evoluție a pieței pe care aceștia sunt destinați să fie aplicați, indicatorii pot fi grupați în trei categorii:

- ❖ **indicatori de trend** – indicatori concepuți pentru a surprinde evoluțiile de tip ascendent/descendent stabile („pe termen lung”) ale prețurilor. Trendul este

un termen folosit în mod uzual pentru a descrie persistența mișcării prețului într-o anumită direcție în timp. Cei mai cunoscuți indicatori de gen sunt cei bazați pe mediile mobile: simplă (*Simple Moving Average SMA*), ponderată (*Weighted Moving Average WMA*), exponențială (*Exponential Moving Average EMA*), triunghiulară (*Triangular Moving Average TMA*) și variabilă. Mediile mobile identifică de o manieră mai rapidă modificările de trend, deoarece acordă o pondere mai ridicată prețurilor recente. Mediile mobile netezite (*Smoothed Moving Average SMMA*) reprezintă o combinație între o medie mobilă simplă și o medie mobilă exponențială, însă aplicată pe o perioadă mai îndelungată de timp. Utilizarea mediilor mobile netezite sau „dublu netezite” conferă prețurilor curente o pondere egală cu cea a prețurilor istorice. Media mobilă este unul dintre cele mai populare instrumente de analiză tehnică. Acest indicator nivelează fluctuațiile pe termen scurt, facilitând identificarea trendurilor generale și a unor potențiale momente de turnură în piață.

- ❖ **oscilatori** – aplicabili în cazul în care evoluția prețurilor prezintă numeroase „puncte de inflexiune” („ruperi” frecvente de trend) și o volatilitate pronunțată. Dintre aceștia, cel mai frecvent utilizați sunt: *Average True Range*, *Chaikin Oscillator*, *Commodity Channel Index*, *Moving Average Convergence / Divergence* - *MACD*, *Relative Strength Index* - *RSI*, *Ultimate Oscillator*, *Stochastic Oscillator*, *Volume Oscillator* etc.

RSI - indicele puterii relative - este un oscilator ce compară creșterile cu scăderile de pe o anumită perioadă. RSI este util în generarea semnalelor de supra-vânzare (*overbought*) sau supra-cumpărare (*oversold*), recomandându-se ca praguri de supra-vânzare/supra-cumpărare folosirea nivelelor de 30 și 70. Astfel, în situația în care RSI urcă de la valori mici și depășește pragul de 30 se consideră că a început un trend ascendent și, alternativ, dacă indicatorul coboară de la valori mari sub limita de 70 se consideră că începe un trend descendent.

Ultimate Oscillator este un oscilator ce folosește media ponderată a trei perioade de timp diferite (inițial 7, 14 și 21 de zile) pentru a reduce volatilitatea și semnalele false de tranzacționare ce sunt asociate altor indicatori care se bazează, în principal, pe o singură perioadă de timp. Oscilatorul variază între 0 și 100, ca și în cazul RSI, nivelurile sub 30 indică o supra-vânzare, iar cele peste 70 indică o supra-cumpărare. Semnalele de tranzacționare se obțin prin identificarea situațiilor în care prețurile au o tendință opusă față de cea a indicatorului.

Vortex Indicator este un indicator utilizat pentru a identifica schimbarea direcției trendului pieței, începutul unui nou trend sau continuarea unui trend deja existent pe piață. Pentru a calcula indicatorul care să reflecte schimbările de trend, este necesar prețul maxim, minim și prețul de închidere al unei acțiuni.

- ❖ **indicatori micști** - indicatori care încearcă să surprindă atât

zonele de stabilitate a trendului, cât și pe cele de oscilație pronunțată (*Bollinger Bands*). Benzile Bollinger acționează ca un instrument de măsură a volatilității și constituie zone puternice de suport și rezistență în momentul în care nu există un trend clar pe piață.

3. Metodologiile interdisciplinare

sunt reprezentate de rețele neuronale, algoritmi genetici, tehnici de econofizică, instrumente specifice psihologiei și sociologiei, așa cum sunt sintetizate acestea de către finanțele comportamentale. De la începutul anilor '90, popularitatea rețelelor neuronale artificiale (*artificial neural networks ANNs*) a crescut semnificativ. Aceste rețele reprezintă sisteme software de inteligență artificială adaptativă ce au fost realizate având la bază modul în care acționează sistemele neuronale biologice, fiind utilizate deoarece pot fi „învățate” să detecteze *pattern-uri* complexe de date. În termeni matematici, astfel de rețele neuronale reprezintă funcții universale de aproximare (Funahasi, 1989; Hornik, 1989) în sensul că, dacă dispun de date adecvate și sunt configurate corect, pot capta și modela orice raport intrare-ieșire, ceea ce, pe lângă faptul că elimină necesitatea interpretării graficelor de către analiști sau a setului de reguli de generare a semnalelor de intrare-ieșire, oferă și o legătură cu analiza fundamentală, întrucât variabilele utilizate în cadrul analizei fundamentale pot servi drept *input-uri*. Exactitatea și capacitatea ANN-ilor de predicție pot fi testate atât matematic, cât și empiric. Diverse studii (Lawrence, 1997) susțin că rețelele neuronale utilizate pentru a genera semnale de tranzacționare

dispunând de diferite input-uri fundamentale sau de natură tehnică au devansat în mod semnificativ strategiile de tipul buy-hold, precum și metodele tradiționale de analiză tehnică, atunci când sunt combinate cu sisteme expert bazate pe reguli.

Studiu empiric privind ilustrarea posibilităților de aplicare a indicatorilor de analiză tehnică

Pentru ilustrarea posibilităților de aplicare a indicatorilor de analiză tehnică, am luat în considerare aplicarea unora dintre indicatorii de analiză tehnică menționați anterior pentru generarea de semnale de tranzacționare în scopul construirii și gestionării a 4 portofolii de acțiuni care „copiază” structura unor in-

dici bursieri majori: *Dow Jones Industrial Average*, *NASDAQ Composite*, *S&P 500 Index* și *FTSE100* pe un interval temporar între 09/02/2009 - 24/06/2011 (date zilnice).

Indicatorii luați în considerare sunt: *media mobilă simplă*; *media mobilă ponderată*; *media mobilă exponențială*; *media mobilă „dublu netezită”-DSMA*; *Relative Strength Index*; *Vortex Indicator*; *Ultimate Oscillator Indicator*. Alegerea acestor indicatori permite analiza comparativă a rezultatelor generate pe baza indicatorilor de trend respectiv a oscilatorilor.

Simularea este efectuată pe baza următoarelor reguli:

- Pentru mediile mobile (**MM**) semnalele de tranzacționare se generează conform:

$$MM_t > MM_{t-1} \Rightarrow \text{"BUY LONG"}$$

$$MM_t < MM_{t-1} \Rightarrow \text{"SELL SHORT"}$$

- Pentru *Relative Strength Index (RSI)* semnalele de tranzacționare

apar dacă (au fost preferate nivelurile mai conservatoare ale „pragurilor de semnal” de 20 și, respectiv, 80 în locul setărilor standard de 70 și 30):

$$RSI_t < 20 \Rightarrow \text{"BUY LONG"}$$

$$RSI_t > 80 \Rightarrow \text{"SELL SHORT"}$$

- Pentru *Vortex Indicator*, semnalele se generează în funcție de componentele **VPLUS** și **VMINUS** astfel:

$$VPLUS_t > VMINUS_t \Rightarrow \text{"BUY LONG"}$$

$$VPLUS_t < VMINUS_t \Rightarrow \text{"SELL SHORT"}$$

- Pentru *Ultimate Oscillator Indicator (ULTOSC)*, semnalele apar în condițiile în care:

$$ULTOSC_t < 30 \Rightarrow \text{"BUY LONG"}$$

$$ULTOSC_t > 70 \Rightarrow \text{"SELL SHORT"}$$

- Se ignoră costurile de tranzacționare, costurile de *slippage* și prelevările fiscale aferente;
- Piețele sunt considerate perfect lichide, astfel încât nu există decala-

Tabel 1 - Setările parametrilor indicatorilor de analiză tehnică utilizați în construcția portofoliilor

Indicator	SMA	WMA	EMA	DSMA	RSI	Vortex Indicator	Ultimate Oscillator Indicator
Lungimea ferestrei (numărul de bare zilnice succesive)	42	42		42	-	42	-
Parametrul α	-	-	= 1/42		a)Pentru calculul EMA(Up):1/250; b)Pentru calculul EMA(Down):1/250	-	-
Lungimea ferestrei utilizate pentru a doua „netezire”(numărul de bare zilnice succesive)	-	-	-	42	-	-	-
Lungimea ferestrei „scurte”	-	-	-	-	-	-	3 (pondere:12)
Lungimea ferestrei „medii”	-	-	-	-	-	-	42 (pondere:3)
Lungimea ferestrei „lungi”	-	-	-	-	-	-	250 (pondere:1)
Orizont	1 zi	1 zi	1 zi	1 zi	1 zi	1 zi	1 zi

Sursă: Proiecție proprie

je între plasarea ordinelor de tranzacționare și executarea lor.

Detalii privind setările altor parametrii specifici sunt prezentate în Tabelul 1. În general, atât în construcția mediilor mobile, cât și a oscilatorilor au fost preferate setările „ferestrelor” (numărului succesiv de bare utilizate în construcția acestora) pe „termen lung” (42 de zile) în scopul surprinderii unora dintre ciclicitățile evolutive ale piețelor pe astfel de intervale.

De asemenea, în scopul testării acurateței semnalelor s-a luat în considerare un orizont de tranzacționare predefinit de o zi. Evaluarea performanțelor se face în baza randamentului cumulat (RC) ce poate fi potențial obținut pentru întreaga perioadă de analiză:

$$RC = \prod_{i=10/02/2009}^{24/06/2011} (1 + r_i) - 1 \quad (1)$$

$$r_i = \frac{Close_t - Close_{t-1}}{Close_{t-1}}, \text{ pentru operațiuni "BUY LONG"}$$

$$r_i = \frac{-Close_t + Close_{t-1}}{Close_{t-1}}, \text{ pentru operațiuni "SELL SHORT"}$$

Rezultatele generate de implementarea acestei simulări sunt raportate în Tabelul 2.

Analizând aceste rezultate, observăm că:

- Randamente cumulate maxime sunt obținute pentru oscilatorii *Relative Strength Index* și *Vortex Indicator* pentru toate piețele luate în considerare;
- Cele mai slabe performanțe se înregistrează prin utilizarea mediei mobile exponențiale;
- Cel mai redus randament mediu (ponderat în raport de numărul total de tranzacții efectuate cumulativ pe fiecare piață) al unui „portofoliu de portofolii generate pe baza indicato-

rilor individuali” se obține pentru piața FTSE 100.

În consecință, apreciem că aceste rezultate reflectă volatilitatea în creștere a piețelor luate în considerare, precum și o anumită tendință de reducere a orizonturilor de deținere și tranzacționare a activelor financiare specifică investitorilor de pe piețele mature, ceea ce explică performanța relativă superioară a oscilatorilor în raport de indicatorii de trend.

Posibilități de combinare a analizei tehnice și analizei fundamentale

Analiza tehnică și analiza fundamentală operează în mod uzual cu orizonturi temporare distincte, precum și cu seturi informaționale neomogene. Din acest punct de vedere, aceste două tipuri de analiză reprezintă metodologii distincte de evaluare a tendințelor centrale înre-

Tabel 2 - Performanțele portofoliilor care copiază structura indicilor bursieri (randament cumulat pe perioada de analiză 09/02/2009-24/06/2011-%)

	Dow Jones Industrial Average		NASDAQ Composite		S&P 500 INDEX		FTSE 100	
	Număr tranzacții	RC (%)	Număr tranzacții	RC (%)	Număr tranzacții	RC (%)	Număr tranzacții	RC (%)
SMA	555	19.24	555	32.78	555	24.29	555	-2.26
WMA	555	14.92	555	25.99	555	17.06	555	7.48
EMA	554	-0.88	555	8.06	555	11.31	555	-8.52
DSMA	513	25.23	513	43.51	513	26.01	513	36.51
RSI	333	30.07	262	48.65	323	34.28	186	24.96
Vortex Indicator	557	25.23	557	35.40	557	35.03	557	7.67
Ultimate Oscillator	3	1.02	54	10.55	555	24.29	25	-8.65
Randament mediu (ponderat în raport cu numărul de tranzacții) (%)		18.07		30.30		23.56		8.69

Sursă: Proiecție proprie

Analiza tehnică și cea fundamentală nu se exclud reciproc, în anumite condiții existând posibilitatea de combinare a unor reguli metodologice diferite și construirea de sisteme de tranzacționare „mixte”

gistrate de valoarea tranzacțională a activelor financiare. Cu toate acestea, în opinia noastră ele nu reprezintă în ultimă instanță abordări incompatibile, fiind posibilă interconexarea lor. Astfel, se poate remarca faptul că unele dintre instrumentele utilizate de analiza fundamentală sunt bazate pe dinamica prețurilor monetare ale instrumentelor financiare, fiind astfel posibilă estimarea lor pe intervale mai scurte. De asemenea, indicatorii de trend utilizați de analiza tehnică permit estimarea unor tendințe pe termen lung. Este astfel posibilă combinarea unor indicatori de trend și a unor indicatori de analiză fundamentală dependenți de preț, în descrierea *mediului de tranzacționare* specific activelor financiare individuale. Se poate astfel fundamenta un cadru decizional de plasament financiar de tip „mediu-declanșator” în cadrul căruia analiza fundamentală și indicatorii de trend să servească la descrierea con-

textului mai larg de tranzacționare, în timp ce oscilatorii și indicatorii micși de analiză tehnică să fie utilizați în generarea semnalelor locale de tranzacționare. În mod suplimentar, o astfel de abordare poate fi completată prin luarea în considerare a unor variabile calitative necuantificabile în expresie monetară, dar cu impact semnificativ asupra diverselor segmente de piață de tipul diverselor informații exogene legate de evoluții de politică economică, schimbări survenite în starea unor entități cu rol major pe piață, contextul regional sau internațional global sau alte informații de acest tip, susceptibile să influențeze anticipațiile operatorilor de pe piață.

O abordare integrată are avantajul luării în considerare a unui set informațional mai extins, permițând astfel formularea de anticipații cu nivel de probabilitate mai ridicat privind evoluția valorii tranzacționale în orizontul temporar subsecvent diverselor categorii de strategii de tranzacționare.

În procesul de selecție a activelor financiare se poate recurge, de exemplu, la o metodologie precum CANSLIM (O’Neil, 1995), care combină elemente de analiză tehnică și fundamentală. CANSLIM este un acronim, fiecare literă a acestuia reprezentând un factor ce trebuie examinat în cadrul unei entități economice. Caracteristicile cheie ale activelor financiare care au generat cele mai mari câștiguri în intervalul 1953-1985 (O’Neil, citat în Achelis, 2000, p. 34) sunt următoarele:

C. *current quarterly earnings per share* (profiturile curente trimestriale per acțiune). De regulă, se compară câștigurile trimestriale, dar mai reale sunt cele anuale. Se recomandă cumpărarea de acțiuni cu rate mari de creștere, preferabil $\geq 25\%$, precum și cumpărarea de acțiuni ce aparțin unor entități economice cu

profituri în creștere, comparativ cu trimestrele anterioare sau cu anii anteriori (Sincere, 2004).

A. *annual earnings growth* (dinamica anuală a câștigurilor). Indicele EPS (earnings per share) pentru ultimii cinci ani ar trebui să crească la o rată de cel puțin 15% pe an. Este preferabil ca EPS să crească în fiecare an, însă, se acceptă totuși o diminuare a EPS aferent unui singur an, atâta timp cât acesta este urmat de o revenire rapidă la niveluri superioare (Achelis, 2000; Siegel *et al.*, 2000).

N. *new products, new management, new highs* (noi produse, modificări în cadrul structurii manageriale, atingerea unor performanțe istorice). O creștere semnificativă a prețului unei acțiuni coincide, în general, cu un element de noutate (Achelis, 2000). O’Neil (1995) a descoperit că în cazul a 95% din entitățile analizate ce au înregistrat o creștere a prețurilor acțiunilor, acestea au implementat o serie de inovații. Autorul concluzionează că, deseori, acțiunile care au marcat un salt nou în preț au continuat acest trend ascendent, la nivele chiar mai înalte.

S. *shares outstanding* (acțiunile aflate în circulație). Analiza cererii și ofertei pe piață în baza metodei CANSLIM menționează că, în cazul în care toate celelalte condiții sunt egale, o entitate economică de dimensiuni reduse cu un număr mai mic de acțiuni în circulație trebuie să înregistreze profituri chiar mai mari decât o entitate de dimensiuni mari. Considerentul de bază este fundamentat prin faptul că o entitate economică cu un capital mai mare necesită cu mult mai multă cerere decât o entitate de dimensiuni re-

duse pentru a demonstra aceleași profituri. Altfel spus, cu cât este mai redusă oferta de acțiuni cu atât va fi mai mare prețul acțiunilor respective (Siegel *et al.*, 2000). O'Neil (1995) a descoperit că 95% din entitățile care au înregistrat cele mai mari profituri per acțiune au avut în circulație acțiuni în volum mai mic de 25 milioane, în momentul când profitul pentru acestea a înregistrat un nivel maxim (Achelis, 2000).

L. *leading industry* (performanțele sectorului de activitate din cadrul căruia face parte entitatea emitentă a activului financiar). Deși acțiunile nu pot fi apreciate drept oferind „satisfacție garantată”, O'Neil (1995) a constatat că șansele realizării unei investiții profitabile ar putea crește în mod semnificativ în cazul în care se cumpără acțiuni ale unor entități lider din industria în cadrul căreia își desfășoară activitatea. Astfel, odată identificat sectorul de activitate în cadrul căruia se dorește efectuarea unui plasament financiar, trebuie selectate acele entități care sunt mai „puternice” și mai profitabile decât concurențele din același domeniu. Sincere (2004) observa că, dacă indivizii cumpără produsele unei anumite entități, acest lucru conduce la creșterea profiturilor entității în cauză, fapt ce ar trebui să atragă după sine o creștere a prețului acțiunilor. Astfel, pentru a găsi liderii unui anumit sector de activitate, trebuie căutate acele entități care au un nivel ridicat al vânzărilor și al profiturilor și un grad redus de îndatorare.

I. *institutional sponsorship* (participarea instituțională). Astfel, pentru ca o acțiune să fie considerată drept acțiune cu potențial mare de creștere, entitatea trebuie să atragă trei până la zece investitori instituționali.

Însă un nivel prea ridicat al participării instituționale într-o entitate economică ar trebui să ridice semne de întrebare, rezultatul unei participări instituționale excesive putând însemna vânzări excesive în cazul în care apar „știri rele” (Achelis, 2000; Siegel *et al.*, 2000). Acțiunile deținute de către investitorii instituționali sunt lichide, fapt ce facilitează intrarea sau ieșirea de pe piață (Sincere, 2004). O'Neil (1995) susține că participarea investitorilor instituționali în capitalul unei entități economice indică calitatea înaltă a acțiunilor acestora (Ciobu și Luchian, 2009).

M. *market direction* (direcția pieței - înțelegând prin aceasta sensibilitatea prețurilor individuale ale activelor financiare la dinamica de ansamblu a pieței) - reprezintă cel mai important element al sistemului CANSLIM. Chiar și acțiunile cele mai profitabile pot genera pierderi dacă piața înregistrează o scădere bruscă. Un procent de aproximativ 75% din acțiuni manifestă o direcție identică cu a pieței, privită în ansamblu, ceea ce semnifică faptul că investitorii pot alege acțiuni care să îndeplinească toate celelalte criterii, însă, dacă nu reușesc să determine în mod corect direcția generală a pieței, este posibil ca aceste acțiuni să nu atingă performanțele așteptate (Achelis, 2000). Este important ca investitorii să cunoască permanent sensul pieței, pentru a nu efectua plasamente financiare contrar trendului pieței, plasamente ce pot avea drept finalitate pierderi semnificative. În determinarea mișcărilor pieței este esențială urmărirea zilnică a volumelor și prețurilor de tranzacționare.

O concluzie surprinzătoare a studiului întreprins de O'Neil (1995) contravine

Cele două tipuri de analiză - fundamentală și tehnică - diferă în mod semnificativ, fiind dificil de precizat cu certitudine care dintre acestea conferă randament maxim într-o perioadă de studiu

principiilor legate de prudență în realizarea unui plasament financiar. Astfel, acesta nu este adeptul axiomei „cumpără ieftin și vinde scump”, ci, mai degrabă el ar opta pentru o altă variantă, și anume „cumpără scump și vinde și mai scump” (Achelis, 2000). Conform O'Neil (1995), momentul ideal pentru cumpărarea unei acțiuni este atunci când aceasta se îndreaptă către un nou nivel record, după o perioadă de consolidare cuprinsă între 2 și 15 luni.

Modelul CANSLIM combină elemente legate de performanțele financiare ale emitentului, de natură instituțională și funcțională, de strategia de marketing și de poziția deținută de către acesta pe piață, de sectorul / mediul economic în care se derulează activitatea sa precum și de natura și calitatea mecanismelor de piață. De asemenea, CANSLIM furnizează un ghid solid în procesul de selecție acțiunilor, menținând subiectivismul la un nivel minim. De remarcat

este faptul că încorporează tactici aparținând aproape tuturor strategiilor majore de investiții.

Cu toate acestea, principala dificultate în aplicarea acestei metode constă în modalitatea de combinare în plan operațional a celor șapte componente eterogene care o alcătuiesc. O altă problemă vizează posibilitatea de cuantificare a variabilelor considerate în cadrul modelului. Mai precis, este vorba despre dificultățile legate de combinarea unor variabile de natură cantitativă, respectiv calitativă.

O soluție este reprezentată de transformarea ambelor tipuri de variabile în variabile a-parametrice, de pildă prin aplicarea asupra acestora a unei proceduri de normalizare care să le încadreze în intervalul [0-1] și să permită agregarea lor. Rămâne însă deschisă problema modului de agregare a acestor variabile prin prisma ponderilor de importanță relativă atribuite. Din acest punct de vedere, se poate distinge între:

- modele în cadrul cărora se acordă o pondere „subiectivă” pe baza unei metode euristice;
- modele în cadrul cărora se acordă o pondere „obiectivă”, de pildă pe baza elasticității evoluției prețurilor în raport de fiecare factor considerat pe o perioadă „istorică” de analiză.

Aplicarea unui astfel de model sau a uneia dintre numeroasele sale versiuni permite identificarea activelor financiare cu potențial de creștere în perioadele ulterioare.

De asemenea, este posibilă utilizarea acestui cadru analitic drept „mediu” (*environment*) și a unui indicator de analiză tehnică drept „semnal declanșator” (*trigger*) pentru generarea de reguli de intrare/ieșire.

De pildă, o astfel de regulă „mixtă” poate fi obținută prin construirea unei

„variabile fictive” (*dummy*) (I_t) care să ia valoarea „1” atunci când entitatea emitență anunță rezultate financiare favorabile (o creștere a profiturilor trimestriale și/sau anuale pe acțiuni), lansarea unor noi produse sau servicii, creșterea gradului de concentrare a acționariatului, când dinamica sectorială se ameliorează semnificativ sau când evoluția prețurilor activului respectiv se autonomizează în raport de evoluția de ansamblu a pieței și „0” în rest. În continuare, drept *trigger* se poate utiliza un indicator de analiză tehnică mixt (benzile Bollinger), iar pentru ieșire se poate opta pentru un orizont de tranzacționare constant. Astfel, regula completă poate fi formulată:

$$I_t = 1 \text{ si } Close_{t-1} \geq Middle_{t-1} \\ \text{si } Close_t \leq Bottom_t \Rightarrow BUY \quad (2) \\ t \geq timp_{intrare} + t_{fix} \Rightarrow SELL$$

unde: *Middle* - banda mediană determinată prin aplicarea unei medii mobile asupra ultimului preț de tranzacționare *Close*; *Bottom* - banda inferioară obținută prin scăderea din banda mediană a unui multiplu a deviației standard; *t* - perioada curentă; *tfix* - orizontul de tranzacționare predeterminat.

În concluzie, analiza tehnică și cea fundamentală nu se exclud reciproc, în anumite condiții existând posibilitatea de combinare a unor reguli metodologice diferite și construirea de sisteme de tranzacționare „mixte”. Însă, într-o asemenea combinație analiza fundamentală nu poate funcționa decât ca descriptor al mediului de tranzacționare, în timp ce condițiile „locale” care permit deschiderea efectivă a unei poziții de tranzacționare sunt surprinse doar de indicatorii de analiză tehnică.

Principala explicație pentru acest fapt rezidă în necesitatea realizării unui compromis între frecvența ridicată a datelor necesare aplicării indicatorilor

de analiză tehnică și, respectiv, frecvența joasă specifică analizei fundamentale.

Concluzii

Dezbateră din paragrafele anterioare privind posibilitățile de utilizare a analizei tehnice în paralel cu analiza fundamentală în managementul portofoliilor de active financiare relevă faptul că acest subiect este controversat (Browning, 2007). Metodele variază foarte mult, iar diverși analiști pot face uneori previziuni contradictorii bazându-se pe același set de date.

Vizavi de eficiența informațională a piețelor financiare, observăm că ipoteza piețelor eficiente (EMH) contrazice principiile de bază ale analizei tehnice, stipulând faptul că prețurile din trecut nu pot fi utilizate pentru a previziona în mod rentabil prețurile viitoare, considerând astfel că analiza tehnică nu este eficientă. Adepții analizei tehnice susțin că EMH ignoră modul în care acționează piața, în sensul că există un număr semnificativ de investitori ale căror așteptări se bazează pe câștigurile obținute în trecut.

Prin urmare, întrucât prețurile viitoare ale activelor financiare pot fi puternic influențate de așteptările investitorilor, cei care promovează analiza tehnică pretind că aceasta semnifică faptul că prețurile istorice pot influența prețurile viitoare (Aronson, 2006).

De asemenea, aceștia își argumentează opiniile apelând la finanțele comportamentale, în special datorită faptului că indivizii nu sunt participanți raționali, așa cum sunt considerați de către ipoteza piețelor eficiente (Prechter & Parker, 2007).

Analiza tehnică poate fi utilizată într-o mai mare măsură decât cea fundamen-

tală pe piețele de schimb valutar (Taylor & Allen, 1992; Cross, 1998), ceea ce nu înseamnă neapărat că prima are o mai mare aplicabilitate pe piețele străine, ci doar că reflectă faptul că analiza tehnică este mai apreciată datorită eficacității sale în cadrul acestor piețe.

Se remarcă astfel că unul dintre avantajele analizei tehnice constă în faptul că aceia care utilizează acest tip de analiză își pot schimba strategia în funcție de tendința pieței.

Analiza tehnică reprezintă un instrument important în a analiza și tranzacționa cu succes mișcările pe termen scurt, precum și în a marca țintele de profit și limita de pierdere, datorită capacității sale de a genera prognoze specifice ale mișcării prețului. Cele două tipuri de analiză - fundamentală și tehnică - diferă în mod semnificativ, fiind dificil de precizat cu certitudine care dintre acestea conferă randament maxim într-o perioadă de studiu.

Însă ele nu trebuie privite ca excluzându-se una pe cealaltă. Astfel, pentru fundamentarea deciziilor este ideal să se combine cele mai bune soluții confirmate de analiza tehnică și, respectiv, de analiza fundamentală.

În ceea ce privește relevanța temei de cercetare abordate pentru profesioniștii contabili, subliniem faptul că aprofundarea unor aspecte conexe procesului decizional ce survine în structurarea, gestionarea și evaluarea performanțelor portofoliilor de active financiare tranzacționate pe piețele de capital va facilita familiarizarea acestora cu terminologia și metodele de analiză specifice acestui domeniu de activitate, contribuind, în ultimă instanță, la înțelegerea modificărilor ce vor surveni în cadrul standardelor internaționale de raportare financiară referitoare la instrumentele financiare tranzacționate pe piețele de capital din întreaga lume.

Acknowledgements

Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul "Studii Postdoctorale în Economie: Program de formare continuă a cercetătorilor de elită - SPODE" cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contract nr. POSDRU/89/1.5/S/61755.

This work was supported by the project "Post-Doctoral Studies in Economics: training program for elite researchers - SPODE" co-funded from the European Social Fund through the Development of Human Resources Operational Programme 2007-2013, contract no. POSDRU/89/1.5/S/61755.

Bibliografie

1. Achelis, S.B., 2000, *Technical Analysis from A to Z*, 2nd ed. Martinsburg: Quebecor World.
2. Aronson, D.R., 2006, *Evidence-Based Technical Analysis*, Hoboken, New Jersey: John Wiley and Sons, pp. 355-357, p. 342.
3. Barna, F., 2004, *Piața de capital. Analize și strategii investiționale*, Editura Universității de Vest, Timișoara
4. Browning, E.S., 2007, Reading market tea leaves, *The Wall Street Journal Europe* (Dow Jones), pp. 17-18.
5. Cazan, E. și alții, 2004, *Gestiunea portofoliilor de titluri financiare*, Editura Universității de Vest, Timișoara.
6. Ciobu, S. și Luchian, I., 2009, *Particularitățile selectării acțiunilor simple în scopuri investiționale în baza sistemelor GARP și CANSLIM*, Revista Economica, 1(44), pp 41-48.
7. Cross, S.Y., 1998, *All About the Foreign Exchange Market in the United States*, Federal Reserve Bank of New York, Chapter 11, pp. 113-115
8. Funahashi, K.I., 1989, *On the approximate realization of continuous mapping by neural networks*, Neural Networks, 2, pp.183-92.
9. Hornik, K., 1989, *Multilayer feedforward networks are universal approximators*, Neural Networks, 2, pp.359-66.
10. Levy, R.A. 1966, *Conceptual Foundations of Technical Analysis*, Financial Analysts Journal, 22(4), p.83.
11. Murgea, A., 2004, *Piața de capital. Finanțare. Plasament. Protecție*, Editura Universității de Vest, Timișoara.
12. O'Neil, W.J., 1995, *How to Make Money in Stocks*, 2nd ed. New York: McGraw-Hill, Inc.
13. Prechter, R.R., Jr. și Parker W.D., 2007, *The Financial/Economic Dichotomy in Social Behavioral Dynamics: The Socioeconomic Perspective*, Journal of Behavioral Finance, 8(2), pp. 84-108.
14. Prisăcariu, M., Ursu, S. și Andrieș, A., 2008, *Piețe și instrumente financiare*, Editura Universității A.I. Cuza, Iași.
15. Siegel, G. și alții, 2000, *International Encyclopedia of Technical Analysis*, Chicago: The Glenlake Publishing Company, Ltd.
16. Sincere, M., 2004, *Understanding Stocks*, USA: The McGraw-Hill Companies, Inc.
17. Taylor, M. P. și Allen, H., 1992, *The Use of Technical Analysis in the Foreign Exchange Market*, Journal of International Money and Finance, 11(3), pp. 304-14.
18. www.wikipedia.org
19. www.paul.wilmott.com
20. www.investopedia.com

Dezvoltări privind proiectarea unui model de indice al performanței corporative sustenabile

Camelia Iuliana LUNGU *

Abstract

Advances on Projection of a Model for a Corporate Index of Sustainable Performance

The expanding recognition of human impact on the environment has led to radical repositioning of traditional economic assumptions. Recent developments in behavioural and experimental economics are critical for environmental policies. Recent research findings show corporations and governments initiatives to use economic analysis models related to social and environmental policies. Sustainability indicators tend to focus on a number of approaches important enough to allow complex decisions on both natural and managed ecosystems. They refer to both environmental indicators developed, validated and used to track changes on the quality and condition of air, water, earth and ecological systems and social indicators that focus on human health, social and economic conditions. This paper focuses on the requirements included in Europe 2020 Strategy which introduces in debate interdependent priorities, such as: increasing knowledge, creating an inclusive society and building a green economy that is internationally competitive. Environmental and social sustainability indicators reported by EU countries are analyzed. A model for a corporate index of sustainable performance is projected. Finally, debates on the components of this index are conducted by reference to the practice of Romanian companies. The objective of the research is supported by the requirement addressed by more and more researchers and companies, to develop a single index, as a unified social and environmental performance tool. The usefulness of such an index resides both in ensuring synthetic and understandable information, as well as in increasing the confidence of financial statements' users, with direct impact on the audit risk setting. The impact on financial statements' users and auditors validates the research and assures its high feasibility.

Key words: sustainable performance, sustainable development, key performance indicators, corporate reporting

JEL Classification: M40, M14, Q56

Cuvinte cheie: performanță sustenabilă, dezvoltare sustenabilă, indicatori cheie ai performanței, raportare corporativă

Introducere

Progresul poate fi măsurat prin indicatori care să monitorizeze tendințele și schimbările. Accentul se pune pe performanțele de mediu ale producției și consumului și pe direcțiile oferite pentru a avea o productivitate verde, cum ar fi instru-

mente pentru politicile verzi și activitățile inovative. Provocarea va fi aceea de a merge dincolo de măsurile convenționale pentru a dezvolta indicatori care asigură implicații pe termen lung ale politicilor actuale și ale modelelor de producție și de consum. Au apărut, astfel, măsuri alternative pentru bunăstarea economică, ce ar putea înlocui produsul intern brut (PIB).

* Conf.univ.dr., cercetător, Academia de Studii Economice, București, e-mail: camelia.lungu@cig.ase.ro

Acestea includ Indicatorul Autentic al Progresului (Genuine Progress Indicator - GPI) analizat¹ de Cobb et al. (1995) și predecesorul său, Indicele de bunăstare economică sustenabilă - Sustainable Economic Welfare, analizat² de Daly și Cobb (1994). Sunt eforturi pentru a corecta deficiențele întâmpinate în utilizarea PIB-ului, ca măsură economică a bunăstării, care tinde să ignore sau să pună la același nivel costurile de mediu și sociale asociate cu producția economică și cu consumul. De exemplu, cu cât mediul este mai poluat și stocurile de resurse naturale sunt epuizate cu atât mai mult PIB-ul crește³. Pentru a atinge obiectivul de dezvoltare sustenabilă, factorii de decizie au nevoie de informații. Din momentul în care această idee a câștigat teren în urma publicării influentului Raport Brundtland⁴, companiile au început să examineze modalități de a evalua proporția în care acțiunile lor răspund cerințelor de sustenabilitate⁵. O tehnică comună este folosirea unui set adecvat de indicatori⁶.

Rolul indicatorilor de dezvoltare sustenabilă este acela de a structura și de a comunica informații despre problemele esențiale și tendințele lor, considerate relevante pentru dezvoltarea sustenabilă⁷. Ei acționează ca un ghid, astfel încât alegerea indicatorilor potriviți este crucială pentru monitorizarea și orientarea progresului către sustenabilitate.

Raportarea sustenabilității la nivel microeconomic a evoluat rapid de la un concept ambițios până la o practică adoptată pe scară largă. În zilele noastre, multe companii recunosc și monitorizează cele trei aspecte paralele (economic, social și de mediu) cu ajutorul indicatorilor de sustenabilitate, care oferă informații cu privire la modul în care compania contribuie la dezvoltarea sustenabilă⁸. Eforturile de a dezvolta

indicatori de sustenabilitate au crescut puternic de la începutul anilor 1990, deseori fiind generate de procese interguvernamentale⁹. Conform lui Azapagic¹⁰, indicatorii traduc în principal probleme declarative ale sustenabilității în măsuri cuantificabile pentru a răspunde mai bine preocupărilor cheie ale sustenabilității.

1. Metodologia și obiectivele cercetării

Această lucrare se bazează, într-o primă parte, pe cercetarea fundamentală. Conform definiției aceasta poate fi atât experimentală, cât și teoretică și este realizată cu scopul de a identifica noi și avansate fațete ale cunoașterii.

Este destinată cu precădere îmbogățirii înțelegerii unor fenomene sau comportamente specifice, deși nu caută să rezolve sau să managerieze problemele identificate.

Proiectată în cadrul articolului, cercetarea fundamentală vizează revizuirea literaturii, dar și a politicilor și practicilor existente ca instrument al cercetării.

Completând cercetarea fundamentală prin apelare la analiza discursului, lucrarea introduce o analiză critică a perspectivelor actuale referitoare la utilitatea raportării sociale și de mediu prin prisma cerințelor politicilor europene de mediu. Analiza discursului (*engl.* discourse analysis) vizează identificarea modelelor utilizate în articularea textelor, dar și investigarea mai departe și punerea sub semnul întrebării a consecințelor sociale ale diferitelor înțelesuri discursive¹¹.

1 Cobb, C., Halstead, T., Rowe, J., (1995), *The Genuine Progress Indicator. Summary of Data and Methodology. Redefining Progress*, One Kearny Street, Fourth Floor, San Francisco.

2 Daly, H.E., Cobb, J.B. (1994), *For the Common Good: Redirecting the economy toward community, the environment, and a sustainable future*, Beacon Press.

3 Anielski, M., Soskolne, C.L. (2002), *Measuring Progress and Decline (Chapter 9 - Genuine Progress Indicator (GPI) Accounting: Relating Ecological Integrity to Human Health and Well-being)*, publicat în *Just Ecological Integrity: The Ethics of Maintaining Planetary Life* (2002) editat de Peter Miller și Laura Westra, Rowman & Littlefield Publishers Inc., on-line la: <http://www.anielski.com/Documents/Anielski%20Soskolne%20Paper.pdf>.

4 UN (1987), *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*, <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>.

5 GRI (2010), *GRI Sustainability Reporting Statistics*, <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRI-Reporting-Stats-2010.pdf>.

6 Tahir, C., Darton, R.C. (2010), *The Process Analysis Method of selecting indicators to quantify the sustainability performance of a business operation*, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 18, No. 16-17: 1598-1607.

7 Rametsteiner, E., Pulzl, H., Alkan-Olsson, J., Frederiksen, P. (2011), *Sustainability indicator development—Science or political negotiation?*, *Ecological Indicators*, Vol. 11, No. 1:61-70.

8 Azapagic, A., Perdan, S. (2000), *Indicators of sustainable development for industry: a general framework*, *Institution of Chemical Engineers Trans IChemE*, Vol. 78: 243- 261.

9 Rametsteiner et al. (2011) op. cit.

10 Azapagic, A. (2004), *Developing a framework for sustainable development indicators for the mining and minerals industry*, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 12: 639-662.

11 Nielsen, C., Toft Madsen, M. (2009), *Discourses of transparency in the intellectual capital reporting debate: Moving from generic reporting models to management defined information*, *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 20:847-854.

Această perspectivă specifică privind analiza discursului este în măsură să faciliteze înțelegerea modului de raportare sintetică prin intermediul unui indice compozit, a informațiilor care reflectă performanța socială și de mediu a companiilor. Utilitatea unui astfel de indice se regăsește atât în asigurarea unor informații sintetice și inteligibile, cât și în creșterea gradului de încredere al utilizatorilor situațiilor financiare, cu impact direct asupra stabilirii riscului de audit. Impactul asupra utilizatorilor situațiilor financiare, dar și asupra auditorilor validează cercetarea și îi asigură o fezabilitate ridicată.

În acest context, prezenta cercetare identifică indicatorii dezvoltării sustenabile ca indicatori-cadru raportați la nivel macroeconomic pentru a găsi soluții de proiectare a unor indici ai performanței sociale și de mediu la nivel microeconomic. Se susține folosirea unui indice compozit al sustenabilității, care va permite comparații privind sustenabilitatea, între companii din sectoare specifice. Sunt analizate abordările existente și dezbaterile cu privire la utilizarea unui astfel de indice bazat pe ideea că indicatorii compoziți sunt o modalitate de distilare a realității într-o formă ușor de gestionat. Propunerea de construire a unui indice compozit al raportării performanței corporative sustenabile (IPCS) este justificată în final printr-un studiu bazat pe chestionar proiectat pe stabilirea utilității unui astfel de indice pentru companiile românești interesate în raportarea responsabilității corporative.

Cercetarea întreprinsă asigură oportunități pentru noi abordări referitoare la raportarea informațiilor sociale și de mediu, asigurând premise pentru viitoare cercetări. Prin acest studiu integrat se asigură o contribuție utilă la eforturile entităților de a integra informații calitative în rapoartele anuale.

2. Transpunerea politicilor europene de mediu prin indicatorii dezvoltării sustenabile

În anul 2008, odată cu aprobarea *Planului european de redresare economică*¹², Consiliul European a recunoscut că

actuala criză trebuie privită totodată ca o oportunitate de a trece într-un mod mai ferm la o economie cu emisii scăzute de dioxid de carbon și eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor. Răspunsul la criză ar trebui să urmărească protejarea celor mai grav afectați și mai vulnerabili membri ai societății. Produsul intern brut (PIB) a devenit totodată un indicator indirect al dezvoltării globale a societății și al progresului în general. Cu toate acestea, date fiind natura și scopul său, el nu poate furniza informații despre toate temele care fac obiectul dezbaterilor politice. Extrem de important este faptul că PIB-ul nu măsoară gradul de sustenabilitate a mediului sau de incluziune socială, iar aceste limite trebuie luate în calcul atunci când este utilizat în cadrul analizelor și dezbaterilor privind politicile¹³. Aceste provocări scot în evidență necesitatea unor indicatori mai cuprinzători decât creșterea PIB-ului, care să încorporeze în mod concis realizările pe plan social și al mediului (de exemplu, îmbunătățiri în domeniul coeziunii sociale, al accesibilității produselor și a serviciilor de bază, al educației, al sănătății publice și al calității aerului), precum și pierderile în aceste domenii (de exemplu, adâncirea sărăciei, creșterea criminalității, epuizarea resurselor naturale).

Măsurarea progresului către dezvoltarea sustenabilă face parte din Strategia de dezvoltare sustenabilă (SDS) a UE¹⁴, iar EUROSTAT are sarcina de a întocmi din doi în doi ani un raport de monitorizare bazat pe setul UE de indicatori ai dezvoltării sustenabile. Conform raportului de monitorizare bazat pe setul de indicatori publicat în anul 2009, din cei peste 100 de indicatori prezentați în acest raport unsprezece au fost identificați drept indicatori cheie. Aceștia au ca scop oferirea unei imagini de ansamblu în ceea ce privește realizarea de către UE a progreselor către dezvoltarea durabilă în termenii obiectivelor definite în SDS a UE. Cei unsprezece indicatori cheie au fost reconsiderați în Raportul de monitorizare a dezvoltării sustenabile până în 2011¹⁵. Realizând o situație comparativă a progreselor către dezvoltarea sustenabilă raportate la nivelul Uniunii Europene în cele două rapoarte menționate, se observă că aproape jumătate din indicatorii cheie se îndreaptă într-o direcție moderat nefavorabilă. Deși nu se poate concluziona că UE este pe o cale de dezvoltare sustenabilă, trebuie să se țină cont de faptul că situația actuală a fost complicată de influența recentei crize economice și

12 EC (2008), *Planul european de redresare economică*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0800:FIN:ro:PDF>.

13 Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi, J.P. (2008), *Issues Paper, Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/Issues_paper.pdf.

14 EC (2009), *Sustainable development in the European Union*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-865/EN/KS-78-09-865-EN.PDF.

15 Eurostat (2011), *Eurostat regional yearbook 2011*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-11-001/EN/KS-HA-11-001-EN.PDF.

financiare al cărei impact se resimte dincolo de mediul strict economic.

3. Identificarea unor indicatori ai sustenabilității corporative

Dezvoltarea sustenabilă este din ce în ce mai mult adoptată ca obiectiv al politicilor publice și al strategiilor organizaționale, numeroase companii și-au îndreptat atenția către efortul de transpunere a conceptului în practică. Nevoia de a evalua mai bine statutul unei entități și de a-i alinia obiectivele viitoare cu o gamă complexă de factori și parteneri externi a amplificat cerința definirii unor indicatori de performanță pentru sustenabilitate acceptați pe o scară largă. Epstein și Birchard¹⁶ au investigat starea de fapt și cele mai bune practici ale modului în care entitățile integrează în procesul de conducere și de luare a deciziilor impactul social și de mediu pentru a crea rapoarte pentru o arie lărgită a utilizatorilor de informații financiare și non-financiare, denumiți în continuare stakeholderi.

Pentru a beneficia de susținerea stakeholderilor, managerii au început să se angajeze într-un proces complex de dezvoltare a relațiilor cu aceștia, dar și cu activiști ai mediului pentru a prezenta performanța socială corporativă¹⁷. Studiile pe această problemă relevă o legătură pozitivă a practicilor manageriale cu îmbunătățirea indicatorilor care reflectă performanța de mediu, în schimb, este conturată o legătură negativă cu performanța economică. Atunci când practicile manageriale pornesc de la concesiile de mediu se observă un impact negativ asupra performanței financiare, mai ales în situația în care concesiile de mediu afectează mecanismele guvernamentale¹⁸. Aceleași implicații asupra performanței se înregistrează și dacă variabila afectată este satisfacția salariaților. Rezultatele relevă un impact clar pozitiv, mai ales în entitățile în care există mecanisme de guvernare corporativă, precum comitetele de control independente de conducere, separarea responsabilităților managerului economic și

ale administratorului afacerii și implementarea schemelor de evaluare a performanței.

Prin procese consultative, Global Reporting Initiative a selectat indicatori referitori la aspectele majore ale performanței, bazate pe standardele recunoscute pe plan internațional¹⁹. Indicatorii de performanță sunt grupați în trei secțiuni care acoperă dimensiunile economică, de mediu și socială ale sustenabilității, clasificare care se bazează pe modelul convențional al dezvoltării sustenabile. Raportarea performanței sustenabile pe cele trei paliere schimbă perspectiva, de la valoarea acționarială pe termen scurt la valoarea partenerială pe termen lung, accentuând faptul că sustenabilitatea unei activități poate fi obținută în această *nouă epocă a responsabilității* numai dacă o companie răspunde provocării și *face ceea ce este corect* față de mediu și societate.

Obiectivul explicit trasat de GRI a fost acela de a armoniza numeroase sisteme de raportare utilizate la acea dată, cu scopul²⁰ de a extinde domeniul de aplicare (prin introducerea indicatorilor sociali, economici și de mediu de performanță), flexibilitatea lor (prin abordarea indicatorilor descriptivi și cantitativi) și conferirea unei importanțe majore părților interesate (industrie, sectorul financiar, contabilitate, societatea civilă, ONG-urile de mediu și cele pentru drepturile omului și sindicatele și altele). Raportarea unor valori pozitive pentru indicatorii performanței reflectă o creștere a valorii companiei, care include atât valoarea acționarială și profitabilitatea, cât și capitalul social, uman și de mediu.

4. Agregarea indicatorilor dezvoltării sustenabile la nivel corporativ

În acest paragraf este promovat conceptul de performanță sustenabilă, ca instrument de comunicare între factorii participanți la echilibrul general social, economic și de mediu pe nivele diferite de complexitate ale câmpurilor informaționale. Pe măsură ce devine tot mai clară nevoia unor practici

16 Epstein, M.J., Birchard, B. (1999), *Counting What Counts: Turning Corporate Accountability Into Competitive Advantage*, Reading, MA Perseus Books.

17 Waddock, S. (2004), *Parallel Universes: Companies, Academics, and the Progress of Corporate Citizenship*, Business and Society Review, March, 109: 5-42.

18 Surroca, J., Tribo, J.A. (2008), *Managerial entrenchment and corporate social performance*. *Journal of Business Finance and Accounting*, Vol.35, No.5: 748-789.

19 Global Reporting Initiative (2002, 2006, 2011), *Sustainability reporting Guidelines*, Amsterdam, www.globalreporting.org.

20 Brown, H.S., de Jong, M., Levy, D.L. (2009), *Building institutions based on information disclosure: lessons from GRI's sustainability reporting*, *Journal of Cleaner Production*, Vol.17, No.6: 571-580.

sustenabile în afaceri, raportarea sustenabilității conferă valori reale celor care au răspunderea evaluării stării financiare curente a companiilor și anticipării performanțelor lor viitoare²¹. Este vizată abordarea raportării sustenabile a componentelor sociale și de mediu prin intermediul indicilor compoziți/agregați ai performanței și implementarea lor în rapoartele privind responsabilitatea corporativă a companiilor.

Indicatorii și rapoartele interne adecvate referitoare la aspectele economice, sociale și de mediu introduse de managementul entităților au stimulat reorientarea raportărilor externe pentru ca astfel de informații să fie prezentate publicului. În ultimii ani, cercetările internaționale²² s-au concentrat pe dezvoltarea indicilor compoziți, mai ales pentru comparații transnaționale de progres economic, social, de mediu și/sau progresul sustenabil al națiunilor într-un mod cantitativ.

Pentru o comunicare transparentă și eficientă privind dezvoltarea sustenabilă la nivelul unei companii, nu numai la nivel de țară sau regiune, este nevoie de un model unic la nivel global, care să conțină concepte, termeni și indicatori comuni. Aceste motivații stau la baza propunerii de utilizare a setului de indicatori individuali ai performanței sociale și de mediu proiectat de GRI, pentru care putem justifica relevanța prin referire la experiența de 14 ani a activității GRI și credibilitatea prin colaborarea cu organisme recunoscute la nivel mondial în implicarea lor pe probleme sociale și de mediu, dar și cu organisme naționale și companii din întreaga lume.

În propunerea de construire a unui indice agregat este urmărită o metodologie realizată prin referință la diverse studii publicate de cercetători precum Azapagic²³, Krajnc și Glavic²⁴ sau Singh et al.²⁵. Este un model care vizează reducerea numărului de indicatori ce caracterizează performanța sustenabilă a unei companii prin agregarea lor într-un indice compozit. Pornind de la această evidență, dezbatem o metodologie care să facă referire la selecția indicatorilor, clasificarea indicatorilor, măsurarea și gruparea indicatorilor, normalizarea valorilor indicatorilor componenți și stabilirea proporției acestora în vederea agregării în indicele compozit.

Selecția indicatorilor privind performanța socială și de mediu trebuie să aibă în vedere diferitele aspecte vizate de raportarea de către companii a impactului activității lor asupra

mediului. Pentru măsurarea sustenabilității sociale și de mediu există un număr de indicatori utilizați, care evaluează progresul companiei către asigurarea unei dezvoltări sustenabile. Importanța fiecărui indicator este dificil de stabilit cu o acuratețe ridicată, însă utilă și necesară în realizarea unui indice compozit care trebuie să aibă o magnitudine și o direcție care să permită o interpretare unitară²⁶. În conformitate cu liniile directe ale Inițiativei pentru Raportare Globală (GRI), indicatorii de performanță ai sustenabilității sunt clasificați în trei categorii: economici, de mediu și sociali. Indicatorii sociali sunt în continuare clasificați în: muncă, drepturile omului, societate și responsabilitatea pentru produse. Aceștia sunt definiți și proiectați de GRI ca instrumente ale strategiilor de management orientate către un avantaj competitiv și crearea de valoare pentru companie. Propunerea acestui studiu este de a integra toate aceste perspective și de a le raporta prin intermediul unui indice compozit al performanței sustenabile.

Principala dificultate a agregării indicatorilor rezidă în **unitățile lor de măsură** diferite. Capacitatea de a cuantifica performanța de mediu într-un mod semnificativ este esențială pentru eficacitatea integrării aspectelor sale într-un indice compozit. Inițiativa de Raportare Globală (GRI), Inițiativa de Management Global (GEMI) și Consiliul Mondial de Afaceri pentru Dezvoltare Sustenabilă (WBSCD) includ indicatorii sociali și de mediu în mixul de referință. Fiecare dintre aceste instrumente și cadre de raportare contribuie la raportarea privind sustenabilitatea economică, de mediu și socială – dimensiuni ale activității, produselor și serviciilor unei organizații. Deși la nivel macroeconomic există o serie de indici foarte dezvoltați care măsoară sustenabilitatea, nu există încă nici o metodă utilă pentru evaluarea sustenabilității integrate la nivel de companie.

Un alt aspect al agregării îl reprezintă **alegerea procedurii de normalizare** a indicatorilor. Pentru comparabilitatea indicatorilor cuprinși în indicele propus este necesară **normalizarea** acestora. Pornind de la faptul că indicatorii componenți (lij) sunt atât cantitativi, cât și calitativi, propunem pentru normalizarea indicatorilor cantitativi calculul ponderii valorii indicatorului în valoarea medie a sectorului de activitate, astfel:

21 Caraiani, C., Lungu, C.I., Dascălu, C., Colceag, F., Gușe, R.G. (2010), *Contabilitatea verde - Strategii transdisciplinare către contabilitatea socială și de mediu*, Editura ASE.

22 Krajnc, D., Glavic, P. (2005), *How to compare companies on relevant dimensions of sustainability*, Ecological Economics, Vol. 55, No. 4: 551-563.

23 Azapagic, A. (2004) op. cit.

24 Krajnc, D., Glavic, P. (2005) op. cit.

25 Singh, R.K., Murty, H.R., Gupta, S.K. și Dikshit, A.K. (2007), *Development of Composite Sustainability Performance Index for steel industry*, Ecological Indicators, Vol. 7, No. 3:565-588.

26 Singh et al. (2007) op.cit.

$$I_{ij}^N = \frac{I_{ij}}{I_{Sij}} \times 100, \text{ unde}$$

I_{ij}^N - indicatorul cantitativ social sau de mediu normalizat al companiei pentru politica i și aspectul aferent j ;

I_{ij} - indicatorul cantitativ social sau de mediu al companiei pentru politica i și aspectul aferent j ;

I_{Sij} - indicatorul cantitativ social sau de mediu al sectorului de activitate pentru politica i și aspectul aferent j .

Indicatorii calitativi (IQ_{ij}) vor fi cuantificați cu 1 dacă sunt prezentați în rapoartele CSR ale companiilor și 0 dacă nu sunt indicați.

Un alt aspect al agregării se referă la **stabilirea ponderilor** pentru fiecare indicator, astfel încât să se ajungă la indicele final. Pentru modelul propus în această lucrare se adoptă metoda ponderilor egale, susținută de OECD²⁷ și argumentată de o serie de cercetători precum Singh et al.²⁸, Krajnc și Glavic²⁹ sau Saisana și Tarantola³⁰.

Bazându-ne pe propunerile de mai sus, formula de calcul pentru un indice al performanței corporative sustenabile (IPCS) este construită pe baza politicilor (P_i) pentru care GRI cere raportări, agregate în ponderi egale ajustate prin coeficienții de corelație Pearson (a_i), astfel:

$$IPCS = \sum a_i \times P_i$$

Transpunerea valorică a fiecărei politici se face prin agregarea indicatorilor de bază conform metodologiei propuse, prin formula:

$$\text{Valoarea politicii } i = P_i = \sum \frac{I_{ij}^N + IQ_{ij}}{n}$$

Un aspect important al indicatorului propus este faptul că oferă posibilitatea comparării companiilor din același sector în termeni de performanță sustenabilă, aspect greu de realizat în prezent, datorită diversității informațiilor oferite, chiar și în cazul conformării cu standardele GRI de raportare a sustenabilității.

Astfel, putem vorbi despre referințe consecvente și flexibile atât pentru companii, cât și pentru stakeholderi. Indicele propus, odată calculat și raportat de companii, vine în ajutorul utilizatorilor de informații interesați de companiile care sunt angajate în asigurarea sustenabilității. Mai mult, un astfel de indice poate justifica prin comparații în timp și în spațiu oportunitatea continuității activității. Raportarea sintetică a performanței sociale și de mediu poate oferi un grad mai ridicat de siguranță pentru auditori prin implementarea unor programe îmbunătățite de planificare a procesului de audit care să răspundă cerințelor de responsabilitate privind guvernanta, conform ISA 260 *Comunicarea auditorului cu persoanele responsabile cu guvernanta*³¹.

Un posibil dezavantaj poate fi găsit în modalitatea de stabilire a proporțiilor atribuite fiecărui indicator în parte în cadrul indicelui. Argumentele în acest sens se pot baza pe opiniile diferite ale utilizatorilor de informații în ceea ce privește importanța unuia sau altuia dintre indicatorii incluși în model. O altă limită poate rezulta din faptul că în prezent nicio companie nu raportează informații despre toți indicatorii ceruți de GRI.

5. Dezbaterea includerii indicatorilor dezvoltării sustenabile în practica companiilor din România

Bazându-ne pe revizuirea literaturii, pe studiile practice ale diversilor cercetători și organisme sau asociații de profil, pe studiile noastre anterioare, am făcut un alt pas în cercetarea noastră prin testarea propozițiilor cercetării legate de transpunerea politicilor europene de mediu prin indicatorii dezvoltării sustenabile.

5.1. METODA DE CERCETARE

În acest sens, într-un studiu mai larg bazat pe chestionar am inclus și o serie de întrebări referitoare la receptivitatea companiilor din România relativ la raportarea contribuției lor la dezvoltarea sustenabilă prin intermediul unor indicatori sociali și de mediu. Am trimis acest chestionar unui grup de

27 OECD (2003), *OECD Environmental Indicators: Development, Measurement and Use*, Reference Paper, OECD, Paris.

28 Singh et al. (2007) op.cit.

29 Krajnc, D., Glavic, P. (2005) op. cit.

30 Saisana, M. și Tarantola, S. (2002), *State-of-the-art report on current methodologies and practices for composite indicator development*, EUR 20408 EN, European Commission-JRC: Italy.

31 IFAC (2009), *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, coeditare CAFR-Editura IRECSO, București.

societăți interesate și am dezvoltat, pe baza răspunsurilor lor, punctele de referință pentru identificarea indicatorilor care au o importanță semnificativă pentru companiile românești.

5.2. ALEGEREA EȘANTIONULUI

În alegerea eșantionului am urmărit identificarea companiilor interesate de aspectele sociale și de mediu. O parte a populației supusă studiului a fost identificată într-un număr de 40 de companii românești care au declarat public adeziunea lor pentru acțiuni privind implicarea în responsabilitatea corporativă socială și de mediu. Acestea sunt companii care s-au înscris voluntar pe primul portal de CSR din România, www.responsabilitatesociala.ro, care are ca obiectiv convingerea și ajutarea companiilor din România să investească în dezvoltarea societății și a comunităților în care sunt prezente. Cele 40 de companii care s-au înscris pe portal oferă în mod voluntar informații despre practicile lor privind responsabilitatea socială, ceea ce atestă interesul lor pentru o posibilă raportare a impactului social și de mediu.

O a doua parte a populației vizate pentru testare este formată din cele 101 companii cotate la Bursa de Valori București (BVB). Aceste companii sunt semnificative pentru realizarea studiului datorită faptului că raportarea lor cade sub incidența Codului de Guvernanță Corporativă³² care cere companiilor cotate să declare implicarea în responsabilitatea socială corporativă prin *Declarația Aplici sau Explici*. Prin aceasta companiile trebuie să prezinte integrarea sau nu în activitățile lor operaționale și în interacțiunea lor cu terțele persoane interesate (stakeholderi) a unor preocupări de natură economică, socială și de mediu și creșterea gradului de implicare a angajaților, a reprezentanților și a sindicatelor acestora, precum și a persoanelor interesate din afara societății – creditori, consumatori și investitori – în dezvoltarea și implementarea practicilor de responsabilitate socială. Deoarece dintre cele 40 de companii înscrise pe portalul dedicat responsabilității corporative, nouă companii sunt listate la BVB, populația totală supusă studiului este de 132 de companii.

5.3. REZULTATELE STUDIULUI

Dificultatea evaluării impactului social și de mediu de către companii, dar și relativitatea informațiilor calitative oferite de companii generează un grad mai înalt de acceptare a prezentării informațiilor sociale și de mediu sub forma unor indicatori. Pornind de la indicatorii sociali și de mediu ceruți de GRI am inclus în chestionar două întrebări menite să con-

firmă importanța lor pentru companiile din România. Prezentăm rezultatele studiului în tabelul 1.

Analiza acestor rezultate generează necesitatea de a include în cerințele de prezentare o notă la situațiile financiare în care să se prezinte indicatorii listați în Tabelul nr. 1, care au obținut scorul mai mare de 4. Informațiile privind acești indicatori ar putea fi atât cantitative, cât și calitative, în funcție de impactul specific al fiecărei companii.

Totodată, considerăm importantă prezentarea impactului social și de mediu într-o formă sintetizată la nivelul companiei. În acest sens deschidem pentru dezbateri viitoare subiectul realizării unui indice agregat privind raportarea impactului social și de mediu. Am testat pe eșantionul ales gradul în care companiile ar accepta să calculeze și să prezinte un asemenea indice, iar scorul obținut a fost de 4,15 puncte din 5, un scor care încurajează organismele de reglementare să creeze comitete de lucru pentru realizarea unei metodologii de calcul a unui astfel de indice agregat.

Pentru a completa informațiile privind impactul social și de mediu, este util să se includă în situațiile financiare o notă privind principalii indicatori sociali și de mediu. Aceasta ar putea să se bazeze pe indicatorii ceruți de Global Reporting Initiative, prin GRI Framework G3.1. Procesul multi-stakeholders, care stă la baza stabilirii setului de indicatori, asigură aplicabilitatea generală a lor și semnificația pentru cele mai multe companii. În opinia noastră, prezintă importanță nu numai alegerea indicatorilor sociali și de mediu ce ar asigura transparența și relevanța raportării financiare, ci și aspectele sub care ar trebui prezentați, cantitative sau calitative. Un răspuns la aceste aspecte poate fi găsit într-o extindere a conceptului de evaluare dincolo de evaluarea în unități monetare. Astfel, pentru informațiile sociale și de mediu datele raportate pot fi prezentate utilizând măsurile acceptate la nivel internațional (ex. kilograme, tone, litri etc.) sau calculate pe baza unor factori de conversie (ex. echivalente de emisii cu efect de seră). Este utilă în acest sens stabilirea la nivel național a unor metodologii de transformare a acestora în unități monetare pentru cazurile care intră sub incidența păstrării echilibrului cost-beneficiu.

Dezbateri și concluzii

Necesitatea de a îmbunătăți datele și indicatorii care vin în completarea instrumentelor tradiționale de evaluare a perfor-

³² Bursa de Valori București (2008), *Codul de Guvernanță Corporativă*, http://www.bvb.ro/info/Rapoarte/Diverse/Cod%20Guvernanta%20Corporativa_prelucrat.pdf.

Tabel 1 - Indicatorii sociali care asigură o informare transparentă a responsabilității corporative

Indicatorii sociali	Importanța pe o scală de la 1 la 5
Număr de angajați / salariul mediu	4.18
Relația salariați-management	4.57
Protecția socială a angajaților	4.86
Specializarea și educația angajaților	4.86
Diversitate și egalitatea șanselor angajaților	4.71
Asigurarea drepturilor omului	4.72
Impactul asupra comunității	5
Instruirea angajaților prin programe anticorupție	4.53
Implicarea angajaților în dezvoltarea unor politici publice	3.61
Costuri privind protecția socială (inclusiv amenzi pentru nerespectarea legilor privind protecția socială)	4
Indicatorii de mediu	Importanța pe o scală de la 1 la 5
Resurse materiale reciclate	5
Consum de energie	4.86
Consum de apă	4.4
Emisii de gaze cu efect de seră	3.73
Deșeuri, deversări	4
Investiții în tehnologii ecologice	4
Costuri privind protecția mediului (inclusiv amenzi pentru nerespectarea legilor privind protecția mediului)	4.11

manței este tot mai des recunoscută și constituie elementul central al unei serii de inițiative internaționale. Aceste inițiative reflectă totodată noile priorități societale și politice. Acceptarea unor noi indicatori concisi care să reflecte preocupări publice mai ample ar fi dovada unei legături mai strânse între politicile UE și preocupările companiilor. În acest context, Comisia intenționează să creeze un indice de mediu cuprinzător și să îmbunătățească indicatorii referitori la calitatea vieții. Dar pentru ca impactul strategiei UE și a politicilor sale de mediu să fie reflectat în realitatea economică este necesară implicarea entităților economice pe același trend de dezvoltare. Entitățile se confruntă cu presiuni externe în creștere privind cum, când și dacă să abordeze provocările ce apar în legătură cu sustenabilitatea. Organizațiile s-au repositionat în ceea ce privește raportarea de informații sociale și de mediu de la a fi spectatori ai unui fenomen extern, la a fi managerii resurselor corporative. Consumatorii și acționarii cer ce în ce mai mult produse și servicii ecologice care sunt furnizate de companii responsabile social.

Conectând responsabilitatea corporativă la cerințele dezvoltării sustenabile, prezentul studiu susține nevoia implementării la nivel micro-economic a unui set coerent de indicatori care să reflecte realitatea sustenabilității de mediu proiectată prin prisma activităților companiilor. Aceste activități,

direcționate către sustenabilitatea de mediu, sunt percepute mult mai ușor prin intermediul indicatorilor construiți pe baze stabilite la nivel internațional de organizații specializate. Mai mult, agregarea acestor indicatori într-un indice compozit al mediului asigură o relevanță și o credibilitate ridicată a acțiunilor corporative dedicate asigurării cerințelor de sustenabilitate. Rezultatele acestui studiu generate de revizuirea literaturii și a cadrelor existente de raportare a sustenabilității rezidă în argumente aduse pentru companii în vederea adaptării prezentărilor aspectelor sustenabilității de mediu prin realizarea unui indice compozit. Astfel de inițiative susțin sustenabilitatea puternică cerută la nivel internațional. Totodată, pentru ca raportarea informațiilor sociale și de mediu prin intermediul situațiilor financiare sau rapoartelor anuale să fie credibile pentru investitori, dar și pentru alți parteneri interesați este esențial ca acestea să fie auditate de către un auditor independent, potrivit unor standarde de auditare specifice domeniului. Limitele acestui studiu rezidă în controversele existente și în incertitudinile științifice care lasă loc pesimiștilor să pună în discuție contribuția efectivă a activităților de responsabilitate corporativă la asigurarea cerințelor de sustenabilitate. Totodată, există și limite privind aplicarea indicatorilor de tip compozit, și anume: corelarea indicatorilor agregați și compensarea între indicatori. Aceste limite deschid oportunități pentru cercetări viitoare.

Acknowledgements

Această lucrare este cofinanțată din Fondurile Sociale Europene prin Programul Operațional Sectorial de Dezvoltare a Resurselor Umane 2007 - 2013, proiect POSDRU/89/1.5/S/56287 "Programe postdoctorale în avangarda cercetării de excelență în tehnologiile societății informaționale și dezvoltarea de produse și procese inovative", partener Academia de Studii Economice București, Centrul de cercetare "Analize și Politici Regionale".

This work was cofinanced from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project POSDRU/89/1.5/S/56287 "Postdoctoral research programs at the forefront of excellence in Information Society technologies and developing products and innovative processes", partner Bucharest Academy of Economic Studies - Research Center for "Analysis and Regional Policies".

Bibliografie

- Anielski, M., Soskolne, C.L. (2002), *Measuring Progress and Decline (Chapter 9 - Genuine Progress Indicator (GPI) Accounting: Relating Ecological Integrity to Human Health and Well-being)*, publicat în *Just Ecological Integrity: The Ethics of Maintaining Planetary Life* (2002) editat de Peter Miller și Laura Westra, Rowman & Littlefield Publishers Inc., on-line la: <http://www.anielski.com/Documents/Anielski%20Soskolne%20Paper.pdf>.
- Azapagic, A. (2004), *Developing a framework for sustainable development indicators for the mining and minerals industry*, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 12: 639-662.
- Azapagic, A., Perdan, S. (2000), *Indicators of sustainable development for industry: a general framework*, *Institution of Chemical Engineers Trans IChemE*, Vol. 78: 243- 261.
- Brown, H.S., de Jong, M., Levy, D.L. (2009), *Building institutions based on information disclosure: lessons from GRI's sustainability reporting*, *Journal of Cleaner Production*, Vol.17, No.6: 571-580
- Caraiani, C., Lungu, C.I., Dascălu, C., Colceag, F., Gușe, R.G. (2010), *Contabilitatea verde - Strategii transdisciplinare către contabilitatea socială și de mediu*, Editura ASE.
- Cobb, C., Halstead, T., Rowe, J., (1995), *The Genuine Progress Indicator. Summary of Data and Methodology. Redefining Progress*, One Kearny Street, Fourth Floor, San Francisco.
- Daly, H.E., Cobb, J.B. (1994), *For the Common Good: Redirecting the economy toward community, the environment, and a sustainable future*, Beacon Press.
- EC (2008), *Planul european de redresare economică*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0800:FIN:ro:PDF>.
- Epstein, M.J., Birchard, B. (1999), *Counting What Counts: Turning Corporate Accountability Into Competitive Advantage*, Reading, MA Perseus Books.
- Eurostat (2011), *Sustainable development in the European Union - 2011 monitoring report on the EU sustainable development strategy*, Noiembrie 2011, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-058/EN/KS-SF-11-058-EN.PDF
- Global Reporting Initiative (GRI) (2002, 2006, 2011), *Sustainability reporting Guidelines*, Amsterdam, www.globalreporting.org.
- GRI (2010), *GRI Sustainability Reporting Statistics*, <https://www.globalreporting.org/resource/library/GRI-Reporting-Stats-2010.pdf>
- IFAC (2009), *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, coeditare CAFR - Editura IRECSO, București.
- Krajnc, D., Glavic, P. (2005), *How to compare companies on relevant dimensions of sustainability*, *Ecological Economics*, Vol. 55, No. 4: 551-563.
- Nielsen, C., Toft Madsen, M. (2009), *Discourses of transparency in the intellectual capital reporting debate: Moving from generic reporting models to management defined information*, *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 20:847-854.
- Rametsteiner, E., Pulzl, H., Alkan-Olsson, J., Frederiksen, P. (2011), *Sustainability indicator development—Science or political negotiation?*, *Ecological Indicators*, Vol. 11, No. 1:61-70.
- Saisana, M., Tarantola, S. (2002), *State-of-the-art report on current methodologies and practices for composite indicator development*, EUR 20408 EN, European Commission-JRC: Italy.
- Singh, R.K., Murty, H.R., Gupta, S.K. și Dikshit, A.K. (2007), *Development of Composite Sustainability Performance Indice for steel industry*, *Ecological Indicators*, Vol. 7, No. 3:565-588.
- Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi, J.P. (2008), *Issues Paper, Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/Issues_paper.pdf.
- Surroca, J., Tribo, J.A. (2008), *Managerial entrenchment and corporate social performance*, *Journal of Business Finance and Accounting*, Vol.35, No.5: 748-789
- Tahir, C., Darton, R.C. (2010), *The Process Analysis Method of selecting indicators to quantify the sustainability performance of a business operation*, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 18, No. 16-17: 1598-1607.
- Waddock, S. (2004), *Parallel Universes: Companies, Academics, and the Progress of Corporate Citizenship*, *Business and Society Review*, March, 109: 5-42
- OECD (2003), *OECD Environmental Indicators: Development, Measurement and Use, Reference Paper*, OECD, Paris
- UN (1987) Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

Evoluții privind Raportarea referitoare la responsabilitatea corporativă

Abstract

Evolutions on the Corporate Responsibility Reporting

Nearly every Global Fortune 250 (G250) company now reports its corporate responsibility activity, while reporting by firms in the pharmaceuticals, consumer markets, and construction industries has more than doubled since KPMG International last conducted its global survey in 2008. In what KPMG believes to be the most comprehensive survey of corporate responsibility (CR) reporting ever published, the "KPMG International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011" reviewed trends of each of the G250, as well as 3,400 companies worldwide, representing the national leaders in 34 countries and 15 industry sectors.

Key words: corporate responsibility, reporting, financial value gaining, sustainability

JEL Classification: M 14, Q 56

Cuvinte cheie: responsabilitate corporativă, raportare, beneficii, dezvoltare durabilă

Aproape fiecare companie din Global Fortune 250 (G 250) publică în prezent rapoarte privind activitatea în domeniul responsabilității corporative, iar raportarea de către firmele din industria farmaceutică, piețele de consum și construcții a crescut în 2011 cu mai mult de 100% față de datele înregistrate în ultimul studiu global realizat de KPMG International, în 2008.

În studiul întreprins în anul 2011, considerat de KPMG ca fiind unul dintre

cele mai ample privind raportarea în domeniul responsabilității corporative (RC) publicat vreodată¹, au fost analizate tendințele de raportare în domeniul RC ale companiilor din G 250, precum și ale unui număr de 3.400 companii din întreaga lume, lideri naționali în 34 de țări și 15 sectoare industriale.

Studiul a arătat că raportarea în domeniul RC este acum asumată de 95% dintre companiile din G 250, iar cele mai mari 100 de companii (N 100) în

funcție de venituri, din cele 34 de țări analizate au crescut nivelul de raportare cu 11 procente față de 2008, până la o medie globală de 64%. Studiul relevă și că țările în curs de dezvoltare au implementat rapid sistemul de raportare în domeniul responsabilității corporative.

Aproape jumătate dintre companiile din G 250 raportează beneficii de natură financiară ca urmare a inițiativelor RC. În absența unui standard global de raportare în domeniul dezvoltării durabile, a fost evidențiată necesitatea raportării de informații de calitate, consistente și accesibile. Ghidul de raportare în domeniul dezvoltării durabile al Inițiativei Globale de Raportare (GRI) este utilizat de 80% dintre companiile din G 250 și de către 69% dintre companiile N 100, câștigând o adoptare larg răspândită ca standard de raportare de facto.

Țările ce ocupă primele poziții ale clasamentului din punct de vedere al raportării în studiul realizat în 2008, continuă să domine și în ediția 2011. Astfel, 100% dintre companiile N 100 din Marea Britanie și 99% dintre cele din Japonia au publicat rapoarte de RC.

- Codul Comisiei de Guvernanță Corporativă din Africa de Sud reprezintă motivul pentru creșterea rapidă a raportării RC, urcând pe locul al treilea, cu un procent de raportare de 97%, spre deosebire de cele 45 de procente înregistrate în 2008;
- Continentele americane au o medie de 69% (cu S.U.A. – 83 procente și Canada – 79 procente). Regiunea Orientului Mijlociu și Africii (61 pro-

¹ **Studiul KPMG Internațional asupra Raportării în domeniul responsabilității corporative 2011** a fost conceput pentru a evalua tendințele de raportare ale celor mai mari companii la nivel mondial. Este cel de-al șaptelea din seria efectuată de KPMG și diferiți parteneri începând cu 1993 și este realizat la fiecare 3 ani. Treizeci și patru dintre firmele membre KPMG au participat la acest studiu: Australia, Brazilia, Canada, Chile, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Ungaria, India, Israel, Italia, Japonia, Mexic, Noua Zeelandă, Nigeria, Portugalia, România, Rusia, Singapore, Slovacia, Coreea de Sud, Spania, Suedia, Elveția, Taiwan, Ucraina, Olanda, Marea Britanie și Statele Unite. Analizii au căutat doar informațiile disponibile publicului, cum ar fi paginile web, rapoarte de responsabilitate corporativă, standarde, procese, motive și aspecte. Eșantionul a cuprins companiile din Global Fortune 250 (2010) și cele mai mari companii în funcție de venituri din 34 de țări.

cente) câștigă rapid teren;

- În China, inclusă pentru prima dată în studiu, 60% dintre cele mai mari companii raportează asupra responsabilității corporative;
- Cel mai slab clasate țări au fost Noua Zeelandă și Chile (27 procente), India (20 de procente) și Israel (18 procente);
- Australia a depășit pragul de 50 la sută privind raportarea în domeniul RC, crescând de la 45 la 57 la sută;
- Țările nordice au cunoscut o creștere rapidă a raportării din domeniul RC, schimbarea fiind atribuită interesului sporit al publicului asupra acestor aspecte, precum și reglementărilor guvernamentale.

Wim Bartels, lider global al Departamentului de Asistență în domeniul Dezvoltării Durabile din cadrul KPMG, a afirmat că elanul global în domeniul responsabilității corporative impune atât o calitate mai bună a informațiilor RC, cât și o utilizare extinsă a verificării în vederea menținerii standardelor și a încrederii părților interesate. „**Spre deosebire de raportarea financiară, comunicarea indicatorilor de dezvoltare durabilă către piață este în mare parte neglementată. Ajustările sunt de patru ori mai mari comparativ cu raportarea financiară și demonstrează că raportarea RC nu este suficient dezvoltată**” – apreciază Wim Bartels.

Companiile care au solicitat misiuni de verificare din partea profesioniștilor au fost de două ori mai predispuse să își ajusteze datele raportate față de cele care nu au apelat la servicii profesionale. Acest fapt demonstrează că furnizorii de servicii de verificare în acest domeniu solicită o calitate mult mai bună a datelor, dar și nevoia unei atenții sporite asupra proceselor interne ale companiilor care raportează. „**Acest studiu arată că aproape jumătate dintre companiile**

G 250 declară un plus de valoare financiară ca urmare a inițiativelor din domeniul RC. Responsabilitatea corporativă a făcut tranziția de la un imperativ de ordin moral către un imperativ critic de business. A sosit momentul îmbunătățirii sistemelor de raportare a informațiilor cu privire la RC în vederea aducerii acestora la un nivel egal cu cel al raportării financiare, inclusiv o calitate comparabilă a controalelor și managementul guvernantei”, a subliniat dl. Bartels.

Datele cu privire la verificare sunt următoarele:

- 51% dintre companiile din sectorul minier și 46% dintre cele de utilități solicită servicii profesionale de verificare, cifrele scăzând în alte sectoare;
- 46% dintre companiile din G 250 și 38% dintre cele din N 100 utilizează servicii profesionale ca strategie de confirmare a datelor de Responsabilitate Corporativă raportate, un procentaj mai ridicat pentru companiile din G 250 față de datele din 2008, fără a atinge însă majoritatea;
- India (80 procente) și Coreea de Sud (75 procente) sunt lideri în ceea ce privește utilizarea serviciilor profesionale de verificare.

Dl. Bartels a declarat că mărimea companiei contează în procesul de implementare a raportării.

„**Constatările arată că este de două ori mai probabil ca marile companii să raporteze, față de cele cu venituri sub 1 miliard de dolari. Aceasta reprezintă, de asemenea, o oportunitate pentru companiile mai mici de a beneficia de avantajele raportării RC ca fiind un criteriu de departajare de ordin financiar și reputațional**”, a completat dl. Bartels.

Cum se prezintă situația în România? **Geta Diaconu**, director al Departamentului de Asistență în domeniul Dezvol-

tării Durabile din cadrul KPMG România, afirmă: „**Cel de-al doilea studiu privind raportarea în domeniul RC, realizat pe piața locală de către KPMG în România, și în care au fost analizate companiile din N 100 la nivel național pe baza veniturilor din 2010, arată o creștere semnificativă, până la 54% în rândul companiilor din N 100 care raportează privind RC, în comparație cu nivelul de 24%, înregistrat în 2008. Acest progres semnificativ reflectă creșterea gradului de conștientizare privind importanța raportării informațiilor nefinanciare, precum și privind beneficiile financiare pe care o astfel de raportare voluntară o poate aduce companiilor ce raportează. Analizând principalele motive care determină companiile din România să raporteze cu privire la RC, am constatat că acestea sunt reputația brandului și considerente economice, fapt ce arată interesul semnificativ asupra imaginii acestora pe piață și asupra îmbunătățirii relațiilor cu părțile interesate, dar în același timp și conștientizarea avantajelor financiare ce derivă din publicarea de informații nefinanciare. 23% dintre companiile românești din N 100 (incluzând multinaționalele care publică raport de grup) solicită verificarea sau comentarii de la terțe părți asupra raportului de RC, cifră care, în comparație cu nivelul de 2% înregistrat în 2008, demonstrează capacitatea companiilor românești de a constata beneficiile rezultate din asigurarea credibilității datelor raportate, care poate fi obținută printr-o verificare efectuată de o terță parte**”.

În ceea ce privește formatul raportării, studiul arată tendința companiilor românești de a publica informații privind dezvoltarea durabilă într-un raport separat, fie pdf/printat sau on-line (pagini web interactive), mai degrabă decât într-o secțiune a raportului anual (raportare integrată).

Hotărâri ale Consiliului CAFR publicate în Monitorul Oficial

- ✓ În Monitorul Oficial al României partea I, nr. 923 din 27.12.2011 a fost publicată Hotărârea nr. 260/24.11.2011 pentru modificarea și completarea anexei la Hotărârea Consiliului CAFR nr. 202/2011 privind aprobarea Registrului Public al auditorilor financiari din România.
- ✓ În Monitorul Oficial al României partea I, nr. 878 din 13.12.2011 a fost publicată Hotărârea nr. 262/24.11.2011 privind aprobarea cotizațiilor și taxelor pentru membrii CAFR și pentru membrii stagiarilor în activitatea de audit financiar.
- ✓ În Monitorul Oficial al României partea I, nr. 16 din 09.01.2012 a fost publicată Hotărârea nr. 263/15.12.2011 pentru aprobarea Normelor privind Programul de pregătire profesională a auditorilor financiari și a stagiarilor în activitatea de audit financiar.
- ✓ În Monitorul Oficial al României partea I, nr. 9 din 05.01.2012 a fost publicată Hotărârea nr. 264/15.12.2011 privind aprobarea Listei cuprinzând auditorii financiari care au fost autorizați

în alte state membre ale Uniunii Europene sau aparținând Spațiului Economic European ori Confederației Elveției.

- ✓ În Monitorul Oficial al României partea I, nr. 22 din 11.01.2012 a fost publicată Hotărârea nr. 265/15.12.2011 privind aprobarea Procedurilor privind acordarea de excepții de la vechimea în activitatea financiar-contabilă și de la testul de cunoștințe în domeniul financiar-contabil, pentru accesul la stagiu.
- ✓ În Monitorul Oficial al României partea I, nr. 35 din 16.01.2012 a fost publicată Hotărârea nr. 266/15.12.2011 privind aprobarea Procedurilor pentru înscrierea la Camera Auditorilor Financiari din România a stagiarilor care desfășoară stagiul la Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România, potrivit protocolului încheiat între Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România și Camera Auditorilor Financiari din România.
- ✓ În Monitorul Oficial al României partea I, nr. 86 din 2.02.2012 a fost publicată Hotărârea nr. 274/15.12.2011 privind modificarea și completarea Hotărârii Consiliului Camerei Auditorilor Financiari din România nr. 182/2010 pentru aprobarea procedurilor privind revizuirea calității activității de audit financiar și a altor activități desfășurate de auditorii financiari.

Important pentru autori!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din Consiliul Științific al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se trimit redacției la

adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic cu extensia **.doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagină; în articol se precizează titlul în limba română și engleză, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză și română de circa o pagină redactat la persoana a III-a, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză, inclusiv clasificarea JEL.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Important for the Authors!

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the Scientific Council of the „Financial Audit” Journal, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, actuality, importance and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted,

accepted with reviewing, rejected. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published. The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the article is drafted is **English**; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, footnote references from the bibliography; an abstract in English presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, in English, and also by JEL Classification.

Details on our website www.revista.cafr.ro, section: „Reviews” and „Manuscripts”.

